

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

ВІСІМДЕСЯТ ТРЕТІ ЕКОНОМІКО- ПРАВОВІ ДИСКУСІЇ

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

ISSN 2522-963X

Google Scholar

**Матеріали міжнародної науково-
практичної інтернет-конференції**

AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI
W OPOLU

27-28 лютого 2024 р.

**Тернопіль, Україна – Ополе, Польща
2024**

УДК 001 (063)

Вісімдесят треті економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополе, Польща, 27-28 лютого 2024 р.) / редкол. : О. Патряк та ін. ГО “Наукова спільнота”, WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. 196 с. ISSN 2522-963X.

В збірнику опубліковані доповіді авторів з соціальних та гуманітарних наук, які оприлюднені на сайті www.spilnota.net.ua.

Оргкомітет:

ГО «Наукова спільнота»

Патряк Олександра Тарасівна, кандидат економічних наук, ЗУНУ;

Шевченко Анастасія Юрійвна, кандидат економічних наук, ТОВ «Школа для майбутнього»;

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, ЗУНУ;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, ЗУНУ;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, ЗУНУ;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, ЗУНУ;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, ЗУНУ;

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидат філологічних наук, старший викладач, ЗУНУ;

Савчук Надія Антонівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рудакевич Оксана Мирославівна, кандидат філософських наук, ЗУНУ;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
79016, м. Львів, а/с 1621
E-mail: spilnota.net.ua@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2522-963X

© ГО “Наукова спільнота” 2024

© Автори статей 2024

*Бучинський Іван Богданович,
студент, Національний
університет «Острозька академія»*

*Науковий керівник:
Аверкина Марина Федорівна,
доктор економічних наук,
професор, Національний
університет «Острозька академія»*

ВПЛИВ ІНФЛЯЦІЇ НА ЦІНИ ПАЛЬНОГО

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4750/>

Інфляція є тим чинником, який може мати вплив на економічні процеси. Дослідження впливу інфляційних процесів є важливим для можливості прогнозування подальших економічних тенденцій, а особливо в умовах невизначеності. Зважаючи на той факт, що нині досить актуальним є розуміння підвищення цін на пальне, в дослідженні буде акцентовано увагу визначенні впливу інфляції на означені процеси. [Гордійчук А. Ю. “Моделі оцінювання впливу інфляційних процесів на економіку України”]

В означеному дослідженні пропонуємо розглядати два види палива, а саме: дизельне пальне та бензин А 95. [Жданюк Є. В. "Зв'язок між інфляцією та цінами на бензин."] На рис. 1 представлено динаміку росту цін на дані типи палива з 2017 року по 2023 рік.

Рис. 1. Динаміка зміни цін на паливо

Відповідно до даних рис. 1 спостережено, що співвідношення росту та падіння ціни цих двох типів палив практично однакове. При збільшенні ціни на один вид палива, скоріше за все збільшиться ціна і на інший. Це свідчить про те, що є спільні чинники впливу на ціну дизельного пального та бензину А 95. Пропонуємо розглянути вплив інфляції на формування ціни даних нафтопродуктів.

При побудові лінійної моделі впливу інфляції на ціну дизельного пального отримали такий результат:

$$Y = 0.873 * \text{індекс інфляції} + -61,88.$$

Коефіцієнт детермінації становить 0,28, що показує інфляція має доволі несуттєвий вплив на зміну ціни палива в Україні.

$$F_{\text{табличне}} = 1,145$$

$$F_{\text{фактичне}} = 1,972$$

Відповідно до критерію F-статистики, модель є статистично значущою з ймовірністю 95%.

На рис. 2 представлено графічне відображення фактичних та модельованих значень.

Рис. 2 Фактичні та модельовані ціни на дизель

Крім цього варто проаналізувати вплив інфляції на ціну бензину А 95. Побудована лінійна модель впливу інфляції на бензин має такі результати:

$$Y = -46,319 + \text{індекс інфляції} * 0,733.$$

Коефіцієнта детермінації аналізу бензинового пального становить 0,24, що практично дорівнює коефіцієнту детермінації аналізу дизельного палива, що і очікувалось в даному випадку.

F табличне = 1,145

F фактичне = 1,621

За критерієм F-статистики наша модель є значущою.

Вплив рівня інфляції на бензин А-95 також є доволі несуттєвим.

На рис. 3 можна побачити графічне відображення модельованих та фактичних даних.

Рис. 3 Фактичні та модельовані значення А 95

Отже, за даними моделювання впливу інфляції на два типи палива можна зробити висновок, що незважаючи на те, що рівень інфляції в Україні має вплив на формування ціни на нафтопродукти, проте цей вплив є доволі несуттєвим. Таким чином, можна зрозуміти, ціна на дизельне пальне формується від інших чинників, які мають сильніший вплив. [Мельничук В. С., Мельничук А. В. «Утворення ціна нафтопродуктів в Україні»].

*Гапєєва Ольга Миколаївна,
доктор економічних наук,
доцент кафедри економіки та
економічної безпеки Університету
митної справи та фінансів
ORCID: 0000-0001-6320-2775*

*Доценко Данило Сергійович,
магістр кафедри економіки та
економічної безпеки Університету
митної справи та фінансів*

АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РІШЕНЬ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4743/>

Світовий досвід свідчить, що економіка будь якої держави не може стало розвиватися без залучення та ефективного використання інвестицій. Інвестиції є основою формування державних інвестиційних ринків які підтримують на тільки загал підприємницького, державного та змішаного капіталу, забезпечуючи доступ до сучасних digital технологій, але й підтримують ринки товарів та послуг. Саме у трансформаційний період інвестиції сприяють заходам макроекономічної стабільності та дозволяють приділяти увагу соціальним проблемам.

Інвестиції (нововведення) передбачають впровадження та освоєння нової техніки або технології для підвищення ефективності виробництва. Нова техніка або технологія за своєю підвищеною продуктивністю може зробити доступним для споживача значно більшу кількість відомого йому продукту. Інвестиції можуть бути радикальними, і в цьому випадку вони представляють собою значне оновлення бізнес-ліній підприємства. У цьому випадку йдеться про інвестиційні проекти. Інвестиції також можуть бути інкрементальними, тобто мати характер лише окремих удосконалень (продукту, процесів, інструментів праці, матеріалів і т. д.) – тоді вони виступають як часткове оновлення техніки та технології підприємства. Для окремого підприємства інвестиції зовсім не обов'язково означають, що нові освоєвані підприємством технології і їх елементи є піонерними, тобто новими для галузі. Інвестиції можуть передбачати перейняття продукту, техніки та технологій вже створених і освоєних вітчизняними і зарубіжними інноваторами. Теоретичною основою для обґрунтування ефективності інвестиційних рішень у короткостроковому

періоді є аналіз беззбитковості, який також називається "системою управління собівартістю". У довгостроковому періоді, коли йдеться про радикальні інвестиції, планування капіталовкладень є процесом прийняття рішень щодо інновацій з метою створення і отримання чистих вигід у майбутньому. Інвестиції в основні засоби повинні здійснюватися для максимізації ринкової вартості фірми. Фірмі доводиться приймати багато фінансових рішень, щоб забезпечити свій ріст, включаючи планування виробничих ліній, скорочення окремих напрямків бізнесу, вибір між орендою та купівлею обладнання і визначення напрямків інвестування. Для прийняття рішень щодо довгострокових капіталовкладень необхідно вирішити три завдання при оцінці проектів розміщення капіталу:

- визначити майбутні потоки грошових коштів;
- оцінити вартість капіталу (норму прибутку);
- скористатися правилом прийняття рішень про те, чи буде проект корисним для фірми.

Методи, що використовуються в аналізі інвестиційної діяльності, можна поділити на дві групи: на основі дисконтованих оцінок; на основі облікових оцінок.

Проведені дослідження показують, що залежно від того, який показник ефективності обраний за основу, можуть бути зроблені діаметрально протилежні висновки. Так, може виявитися, що згідно з показниками чистий дисконтований прибуток, індекс доходності, внутрішня норма доходності проект слід відхилити, а згідно з терміном окупності інвестицій і коефіцієнтом ефективності інвестицій – прийняти. У цьому випадку необхідно орієнтуватися на один або кілька найважливіших за думкою керівництва підприємства.

Проте важливо підкреслити, що методи, що базуються на дисконтованих оцінках, є більш обґрунтованими, оскільки враховують часову складову грошових потоків. Дослідження, проведені низкою вітчизняних та зарубіжних спеціалістів, показали, що все ж таки найбільш переважним показником є внутрішня норма прибутку, оскільки вона надає ймовірну оцінку зростання капіталу фірми у випадку прийняття проекту, а також володіє властивістю адитивності, що дозволяє складати значення внутрішньої норми прибутку по різних проектах і мати агреговану величину для оптимізації інвестицій.

*Дашков Святослав Ігорович,
аспірант кафедри світової
економіки Державного
торговельно-економічного
університету
ORCID: 0000-0001-5345-9171*

*Науковий керівник:
Калюжна Наталія Геннадіївна,
доктор економічних наук,
професор, професор кафедри
світової економіки Державного
торговельно-економічного
університету*

ПРЕФЕРЕНЦІЙНА ТОРГІВЛЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЕВОЛЮЦІЇ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4782/>

Поняття преференційної торгівлі розглядається багатьма науковцями не через призму конкретного існуючого визначеного економічно терміну, а через поєднання доволі визначених економічних явищ: міжнародної торгівлі, як саме середовище виникнення преференцій, преференційної зони торгівлі та преференційних торгових угод, як інструментів такої торгівлі.

Для подальшого визначення теоретико-методичних засад преференційної торгівлі, пропонується зупинитися на визначенні сутності міжнародної торгівлі. Поняття міжнародної торгівлі походить з витоків самої класичної теорії економіки, так Адам Сміт у своїй роботі "Дослідження про природу та причини багатства народів" (1776) визначає міжнародну торгівлю, як обмін товарів та послуг між країнами. Дане визначення є стислою есенцією багатогранного економічного явища. З еволюцією економічної думки, висуванню нових економічних теорій: теорій міжнародної торгівлі, дане поняття набуває багатогранності, у своїй роботі Б. Г. Олін «Міжрегіональна та міжнародна торгівля» (1933) [6], визначає міжнародну торгівлю як процес обміну товарами та послугами між країнами де основними чинниками виступають: для експорту – відносні надлишки факторів виробництва, та для імпорту – відносний недолік факторів виробництва. Вже у 1953 році В. В. Леонт'єв у роботі «Внутрішнє виробництво і зовнішня торгівля: переглянуте положення американського капіталу» [2] висвітлює, що припущення згідно теорії Хекшера – Оліна щодо факторів виробництва, а саме на

прикладі Сполучених Штатів Америки: доля капіталомістких товарів в експорті буде рости, а трудомістких – скорочуватися, але в дійсності ж при аналізі торгового балансу США доля трудомістких товарів не скоротилася, а навпаки, з 1947 року вона зросла випереджаючими темпами. Вирішення даного парадоксу у тому, що коректне дослідження вимагає не двофакторної, а багатфакторної моделі зовнішньої торгівлі: трудомісткість товарів, імпортованих США, досить велика, але ціна праці вартості товару значно нижча, ніж у експорті США. При цьому капіталомісткість праці США значна, разом із високою продуктивністю праці це призводить до суттєвого впливу ціни праці експортних поставках. Наступним етапом дослідження явища міжнародної торгівлі, є погляд з точки зору процесу глобалізації: міжнародна торгівля розглядається в контексті глобальних ланцюжків поставок, багатосторонніх угод про вільну торгівлю та впливу технологічних інновацій, також приділяється увага екологічним та соціальним аспектам міжнародної торгівлі. Так у роботі П. Р. Кругмана, М. Обстфельд, М. Дж. Мелітца «Міжнародна економіка: теорія і політика» (1988) [1], міжнародна торгівля визначається як процес завдяки якому товари та послуги фізично переміщуються між країнами задля задоволення споживчих та виробничих потреб, що в свою чергу сприяє спеціалізації та зростанню національних економік. При цьому автори зазначають що, у реальному світі міжнародна торгівля тісно переплітається з таким економічним явищем, як міжнародний фінансовий ринок, міжнародні фінанси, що данні поняття необхідно розглядати у сукупності. Американський економіст Гарвардської школи бізнесу М. Ю. Портер у роботі «Конкурентні переваги держав» (1990) [4], розглядає міжнародну торгівлю з точки зору конкуренції країн, а саме: як ключовий чинник конкуренції та розвитку економіки країн у міжнародній економіці. Дені Родрік, турецький економіст, професор міжнародної політичної економії Урядової школи Д. Ф. Кеннеді при Гарвардському університеті, у своїй роботі «Парадокс глобалізації» (2011) [3], автор визначає міжнародну торгівлю як процес інтеграції національних економік у світову економічну систему.

Вітчизняні науковці Д.Г.Лук'яненко, А.М. Поручник, Я.М. Столярчук у роботі «Міжнародна економіка» (2014) [7], визначають міжнародну торгівлю як обмін товарами та послугами між державно оформленими національними господарствами, обумовлений наявними відмінностями у витратах між країнами і браком деяких товарів і послуг у різних країнах. В роботі «Сучасна міжнародна економіка» [5] авторів: Білоцерківець В.В., Завгородня О. О., Золотарьова О. В., міжнародна торгівля розглядається як сфера міжнародних товарно-грошових відносин, специфічна форма обміну товарами і послугами між резидентами різних країн світу.

Виникнення преференційних угод обумовлено розвитком міжнародних відносин, міжнародної торгівлі, а саме:

- економічними обставинами: преференційні угоди можуть виникнути з метою підтримки економічного зростання та розвитку країн. Наприклад, розвинені країни можуть надавати переваги країнам, які розвиваються для підтримки їхнього економічного зростання через експорт;

- політичними мотивами: угоди можуть виникнути через політичні мотиви, коли країни намагаються підтримувати добрі відносини з іншими країнами або регіонами через торговельні угоди;

- регіональною інтеграцією: багато преференційних угод виникають в межах регіональних торгових блоків, таких як Європейський союз або Північноамериканський співтовариство, ці угоди спрямовані на підвищення торгівлі та інтеграцію між учасниками блоку;

- вимогами міжнародних організацій: Деякі преференційні угоди можуть бути створені на вимогу міжнародних організацій, таких як Світова організація торгівлі (СОТ), як частина зусиль щодо зниження торговельних бар'єрів.

- екологічними та соціальними міркуваннями: деякі преференційні угоди можуть включати положення про дотримання стандартів щодо охорони довкілля та прав людини, сприяючи сталому розвитку;

- відкриттям доступу до ринків: країни можуть укладати преференційні угоди з метою отримання доступу до нових ринків та розширення можливостей експорту своїх товарів і послуг.

Отже з еволюцією економічних взаємовідносин та наукової думки, ми бачимо еволюцію визначення такого економічного явища як міжнародна торгівля, яке трансформувалось від обміну товарами між країнами до процесу, що забезпечує рух товарно-матеріальних цінностей, капіталу та послуг між країнами та іншими суб'єктами міжнародної економіки задля задоволення споживчих та виробничих потреб. В свою чергу, міжнародну торгівлю можна представити як систему економічних взаємовідносин та підґрунтя для виникнення преференційних угод. Аналіз структури міжнародної торгівлі ілюструє, що преференційні торгові угоди є елементом міжнародних угод, які в свою чергу виступають предметом міжнародної торгівлі.

Література:

1. Krugman, Paul R. International economics: theory & policy / Paul R. Krugman, Maurice Obstfeld, Marc J. Melitz. – Boston: Pearson Education, Inc., Permissions Department, 2012. – 701 p.
2. Leontief, Wassily. Domestic Production and Foreign Trade; The American Capital Position Re-Examined // Proceedings of the American Philosophical Society: journal. – 1953. – Vol. 97, no. 4. – P. 332-349.

3. Rodrik D. The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy / Dani Rodrik. – New York and London: Norton & Company, Inc., 2011. – 368 p.
4. Porter M. Competitive Advantage of Nations / Michael Eugene Porter. – New York: Free Press, 1998. – 896 p.
5. Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Золотарьова О. В. та ін. Сучасна міжнародна економіка: Підручник / За ред. В. М. Тарасевича. – Дніпро: ПБП «Економіка», 2019. – 386 с.
6. Олин Б. Г. Межрегиональная и международная торговля // Вехи экономической мысли. Т. 6. Международная экономика / под ред. А. П. Киреева – М.: ТЕИС, 2006. С. 174-187.
7. Міжнародна економіка : підручник / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Я. М. Столярчук. – К. : КНЕУ, 2014. – 762 с.

*Довбня Світлана Борисівна,
доктор економічних наук,
Український державний
університет науки і технологій*

*Письменна Олександра
Олександрівна,
кандидат економічних наук,
Український державний
університет науки і технологій*

*Письменний Руслан
Володимирович,
аспірант, Український державний
університет науки і технологій*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛУ НА ОСНОВІ OKR ТА KPI

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4735/>

Підвищення ефективності управління організаціями і персоналом завжди є і залишаться пріоритетним напрямком досліджень науковців та постійним об'єктом удосконалення практиків. Динамічність зовнішнього середовища, виклики, які постають перед підприємствами і організаціями, призвели до появи значної кількості новітніх концепцій, підходів, методів як концепція 6 сигм, agile методологія, управління та реінжиніринг бізнес-процесів, система збалансованих показників (BSC), управління на основі KPI тощо. Розвитком підходів до управління на основі BSC та KPI є модель управління на основі OKR, що останнім часом набуває все більшого поширення.

За визначенням Дж. Доера [1], OKR – це спільний протокол, що окреслює цілі для компаній, команд та індивідуальних виконавців. Основне спрямування такого підходу на думку його ідеологів [1, 2] полягає в підвищенні ефективності організацій в напрямку реалізації цілей, зростання орієнтованості працівників на кінцевий результат, забезпечення гнучкості управління тощо. Проте, на перший погляд, не є очевидною різниця між OKR та KPI. З огляду на таку невизначеність, на підставі вивчення та узагальнення публікацій було проаналізовано основні характерні ознаки цих підходів та визначено відмінності між ними (таблиця).

Таблиця

Характерні ознаки OKR у порівнянні з KPI

Ознака для порівняння	OKR	KPI
Об'єкт цілеполягання	Ключові сфери діяльності, інноваційні проекти, проекти розвитку	Всі процеси, зокрема операційна робота (циклічні, повторювальні процеси)
Напруженість цілей та очікувані результати	Складні амбітні цілі. Цільовий рівень досягнення - 70%, максимальна межа -100%	Досяжні цілі. Цільовий рівень досягнення - 100%, допускається перевиконання поставлених завдань
Ступінь невизначеності кінцевого результату	Високий ступінь невизначеності	Переважно невисокий ступінь невизначеності, результати прогнозовані
Охоплення функціональних областей	Часто кросфункціональні	Переважно монофункціональні
Періодичність оцінювання	Щоквартально Подвійний період (рік з декомпозицією на квартали)	Переважно річний період
Гнучкість	Висока	Обмежена
Частота перегляду	Можуть змінюватись щоквартально	Переважно незмінні
Рівень декомпозиції показника	Два рівні: ціль та ключові результати	Один рівень: формулювання KPI за принципом SMART
Зв'язок з матеріальною мотивацією	Непрямий, премія або кар'єрний розвиток не залежать напряму від досягнення OKR Мотиваційна програма має бути багатокomпонентною (містити оцінку компетенцій зокрема)	Прямий, премія залежить від досягнення KPI

За результатами порівняння зроблено висновки, що підхід на основі OKR є більш гнучким (через рекомендований щоквартальний аналіз досягнення цілей та їх актуалізацію за необхідності), мотивуючим

(через встановлення амбітних цілей та встановлення «запасу» в 30% до максимального рівня їх досягнення), таким, що підвищує залученість та спонукає до командної роботи. Разом з тим, OKR більш доречний для неопераційних процесів, а тих що постійно удосконалюються та розвиваються.

Література:

1. Джон Дюер Міррай важливе. OKR. Проста ідея зростання вдесятеро. Yakaboo Publishing, 2018. 396 с.
2. Paul R. Niven, Ben Lamorte Objectives and Key Results: Driving Focus, Alignment, and Engagement with OKRs. Wiley. John Wiley & Sons, LTD, 2016. 224 с.

*Калин Володимир Іванович,
аспірант, Національний
університет «Львівська
політехніка»
ORCID: 0009-0003-8411-3888*

*Науковий керівник:
Шкварчук Людмила Олександрівна,
доктор економічних наук,
професор, Національний
університет «Львівська
політехніка»*

ОЦІНЮВАННЯ ДОСТУПНОСТІ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4756/>

Рівень розвитку фінансової інфраструктури визначається доступністю фінансових послуг. Підвищення фінансової інклюзивності залежить від багатьох чинників, проте цифровізація фінансових відносин робить доступними фінансові сервіси для більшості населення.

Рахунок в банку, кредитній спілці чи іншій фінансовій установі відкриває доступ до фінансових сервісів, які можуть надаватись різними фінансовими організаціями. Отже, частка населення, що має відкритий рахунок у фінансових установах може вказувати на рівень доступності фінансової інфраструктури.

За даними Світового банку станом на кінець 2021р. 76% дорослого населення у світі мали відкритий рахунок у банку чи іншій фінансовій установі [1]. За останні 10 років ця частка зросла на 50% (з 51% у 2011р. до 76% у 2021р.) Вважається, що такий приріст відбувся в основному за рахунок впровадження мобільних грошей (mobile money). Дорослі, що не мають рахунків у фінансових установах, становлять у середньому 24% жителів планети, з яких 13% – це жінки та 11% – чоловіки.

Доступність фінансових послуг для населення напряму залежить від рівня доходу. Тому найбільшою є частка осіб, які мають рахунки у фінансових установах, для країн із високим рівнем доходу, а найменшою – із низьким (див дані рис. 1). Можна стверджувати, що у країнах з високим рівнем доходу від 2014 р. використання цифрових платежів стало практично повсюдним

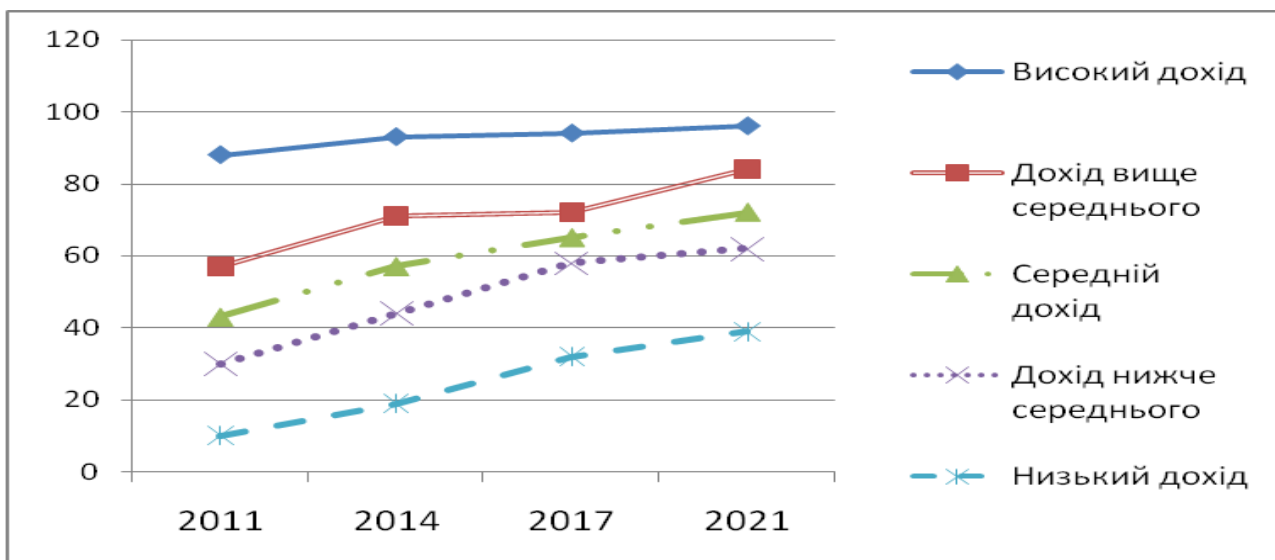

Рис. 1. Розподіл осіб, які мають рахунки у фінансових установах, за група країн із різним рівнем доходів, %
Джерело: побудовано за даними [2]

Відповідно до опитувань, у 60% випадків причиною відсутності рахунку у банку осіб є “нестача грошей”. При цьому, лише 12% опитаних вказали це основною та єдиною причиною. Менше 4% з тих, хто не має рахунку в фінансових установах, вказали інші причини які перешкоджають їм створити обліковий запис [1].

36% людей без облікових записів у фінансових установах, вказали, що фінансові послуги надто дорогі; а 31% – велику відстань до фінансової установи. 30% – повідомили, що мають родича який вже має обліковий запис в банку. 27% відповіли, що не можуть відкрити рахунок в банку

через відсутність необхідних документів. 23% вказали як одну з причин недовіру до банків. 10% назвали релігію як одну з причин відсутності облікового запису.

Деякі власники облікових записів в банках в основному здійснюють фінансові операції використовуючи готівку. У 2021 році. 13% облікових записів були неактивними (не приймали та не здійснювали платежі впродовж року). Частка власників неактивних облікових записів найбільшою мірою стосується країн з економікою, що розвивається. У країнах з розвинутою економікою, згідно оцінки, всі облікові записи є активними у практичному вимірі.

Проведене дослідження показує, що відбулось помітне збільшення використання облікових записів для здійснення цифрових платежів. Частка користувачів, які отримували платежі на свої рахунки, збільшилась з 35% у 2014 році до 57% у 2021 році у країнах з економікою, що розвивається.

В Україні 72% населення, віком старше 15 років, є власниками дебетових або кредитних карток, проте лише 52% таких осіб активно використовують відповідні картки для оплати покупок у магазинах [2]. Варто відмітити суттєве зростання зазначених показників за останні роки: з 39% та 27% у 2011 р. відповідно.

У країнах, що розвиваються, частка дорослих, які здійснюють або отримують цифрові платежі, зросла на 13% з 44% у 2017 році до 57% у 2021 році. У 2014 році частка становила 35%. Використання цифрових платежів у країнах з економікою, що розвивається, зросло до 80% у 2021 році, у 2017 році використання становило 69% і у 2014 році – 63%.

Література:

1. Asli Demirgüç-Kunt, Leora Klapper, Dorothe Singer, Saniya Ansar. The GlobalFindex Database 2021 Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19. © 2022 International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank
2. The Global Findex Database 2021. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/globalfindex/Data>

*Романів Антон Володимирович,
аспірант кафедри менеджменту
персоналу та адміністрування,
Національний університет
«Львівська політехніка»*

*Науковий керівник:
Ситник Йосиф Степанович,
доктор економічних наук,
завідувач кафедри менеджменту
персоналу та адміністрування
Навчально-наукового інституту
економіки і менеджменту*

ІНВЕСТИЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4748/>

Постановка проблеми. У сучасному глобальному економічному середовищі, де конкуренція надзвичайно висока і технологічні інновації швидко змінюються, підприємствам дедалі складніше визначати оптимальні інвестиційні стратегії, які б забезпечували стійкий розвиток. Напружений баланс між ризиками та можливостями, невизначеність економічного майбутнього та нестабільність фінансових ринків ускладнюють процес вибору ефективних інвестиційних рішень для підприємств.

Ця проблема є актуальною як для великих корпорацій, так і для малих та середніх підприємств, які прагнуть забезпечити свій стабільний розвиток та конкурентоспроможність на ринку.

Мета: дослідження важливості інвестиційних стратегій для розвитку підприємств у сучасному економічному середовищі; розробка та основні цілі інвестиційної стратегії.

Виклад основного матеріалу. Інвестиційна стратегія – це створення системи довгострокових завдань для інвестиційної діяльності підприємства та вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення [1, с. 16]. Розробка такої стратегії передбачає комплекс заходів:

1) Визначення цілей інвестиційної діяльності, які повинні бути чітко сформульованими та відображати стратегічні плани підприємства.

2) Встановлення пріоритетних напрямків та форм інвестування, що ґрунтується на стратегічних пріоритетах та потребах розвитку підприємства.

3) Оптимізація структури інвестиційних ресурсів та їх розподілу, з урахуванням потреб і можливостей підприємства.

4) Проведення технічних та маркетингових досліджень для виявлення нових, більш прибуткових інвестиційних можливостей.

5) Оцінка привабливості інвестиційних проєктів та фінансових інструментів, вибравши найбільш ефективні з них.

6) Розробка інвестиційної політики, що охоплює ключові аспекти інвестиційної діяльності, такі як ризики, стратегічні переваги та підтримка стабільних інвестиційних потоків.

7) Підтримка взаємовідносин із зовнішнім інвестиційним середовищем, включаючи взаємодію з потенційними інвесторами, фінансовими установами та регуляторами [3, с. 214-216].

Інвестиційна стратегія спрямована на досягнення двох основних цілей: максимізацію прибутків від інвестиційної діяльності та мінімізацію інвестиційних ризиків [7, с. 17-18].

Основним завданням такої стратегії є розвиток стратегічного потенціалу підприємства через вкладення коштів у різні напрямки, такі як:

1) Освоєння конкурентоспроможних видів продукції.

2) Заміна або удосконалення основних засобів виробництва.

3) Збільшення обсягів виробництва та виконання попиту щодо промислової продукції.

4) Впровадження нових технологій та сучасних методів управління [6, с. 53-54].

Ці кроки сприяють активізації виробництва, підвищенню рентабельності та зміцненню конкурентних переваг підприємства.

Важливою рисою інвестиційної стратегії є її гнучкість: вона не є статичною, а скоріше динамічною, піддаючись постійному моніторингу, контролю та адаптації до змін у зовнішній кон'юнктурі та можливостях підприємства [5, с. 146].

Наявність чіткої інвестиційної стратегії спрощує діяльність підприємства і створює сприятливі умови для залучення інвестицій та потенційних інвесторів. На промислових підприємствах, зокрема, інвестиції відіграють надзвичайно важливу роль, забезпечуючи розвиток виробництва та зміцнення конкурентних позицій підприємства [2, с. 22].

Додатково, інвестування в інноваційні напрямки науково-технологічного прогресу є важливим, оскільки це дозволяє зменшити

ресурсомісткість промислового виробництва і підвищити якість та кількість виробленої продукції.

Також доволі важливим аспектом є збільшення питомої ваги капітальних вкладень на соціальне забезпечення працівників та забезпечення гармонійності інвестиційного циклу промислового підприємства.

Грамотний механізм керування інвестиціями є ключовим для реалізації мотивації та планомірного використання можливостей підприємства у виробничій і соціальній сферах. Він визначає методику, принципи і напрямки у прийнятті рішень [6, с. 53].

Висновки. Отже, інвестиційна стратегія є однією з найважливіших в загальному наборі стратегій підприємства. Кожне підприємство формує інвестиційну стратегію, виходячи з власних потреб в інвестуванні й враховуючи віддачу від вкладень з точки зору отримання прибутку і забезпечення соціального ефекту.

Ефективне використання інвестиційних ресурсів підвищує ефективність діяльності підприємства, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства, забезпечує збільшення вартості його активів.

Зважене управління інвестиційною діяльністю має поєднати у собі багато сильних сторін у керівництві підприємством, щоб забезпечити сталий високий темп економічного розвитку промислового підприємства, а також розширення обсягів інвестицій шляхом галузевої, асортиментної та регіональної диверсифікації, що дасть змогу підприємству забезпечити сталу стратегічну стабільність підприємства у кризових умовах.

Інвестиційна стратегія надає чудову можливість підприємству пристосуватись до майбутніх змін та можливих криз, що дає додаткову перевагу у стратегічній стабільності підприємства.

Література:

1. Бровкова О. Г., Киртока М. М. Роль інвестиційної стратегії в діяльності підприємства. *Стратегічне управління економічним розвитком промислових підприємств*. С. 16-17.
2. Войнаренко М. П., Єпіфанов І. Ю. Управління інвестиційною діяльністю промислових підприємств : монографія. Вінниця: ВНТУ, 2011. 188 с.
3. Гуторов О. І. Інвестиційна стратегія підприємства: принципи, методи та етапи розробки. *Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. № 2. Т. 2. 2021. С. 212-226.
4. Гуторов О. І. Інвестиційний менеджмент: курс лекцій / Харк. нац. аграр. ун-т. Харків, 2014. 203 с.

5. Довгаль Л. В. Стратегія інвестиційної діяльності підприємства. *Управління розвитком: праці II міжнар. наук. конф. (м. Київ, 11-13 листопада 2012 р.)*. Київ, 2012. С. 145-147.
6. Комаров А. С., Бессонова С. І. Інвестиційна діяльність промислового підприємства як елемент стратегічної стабільності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: «Економіка і управління»*. Т. 33 (72). № 2. 2022. С. 50-55.
7. Краус Н. М. Інвестиційний менеджмент: навч.-метод. посіб. Полтава: Астроя, 2011. 176 с.

*Шупрудько Наталія
Володимирівна,
кандидат економічних наук,
доцент, Чернівецький
торговельно-економічний
інститут Державного
торговельно-економічного
університету, м. Чернівці
ORCID: 0000-0002-5629-0671*

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК СУЧАСНИЙ НАПРЯМ В МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4781/>

В умовах сьогоденних викликів та ризиків в соціально-економічному просторі виокремлюють нові бізнесові процеси, які пов'язані із новим баченням фахівців. В розрізі моніторингу конкурентного ринку можна зазначити, що креативний менеджмент є новим гарантом конкурентоспроможності підприємств та бізнесу загалом.

Сучасний інтелектуально розвинений працівник є головним ресурсом бізнесу. Однак, інтелектуальний ресурс залучати в процеси роботи підприємства не просто, оскільки кожен працівник має свій рівень підготовки, практичний досвід, свої цілі та цілі в роботі, особисте бачення вирішення питань. Практики не мають можливості використовувати науково-методичні алгоритми щодо формування системи управління інтелектуальними ресурсами. Однак ІТ-програми, які пов'язані зі штучним інтелектом дозволяють деякі елементи вибудовувати в розрізі інноваційного та креативного менеджменту.

Забезпечення невинного розвитку підприємства та його конкурентоспроможності в умовах інтелектуалізації капіталу неможливо без формування персоналу, який володіє необхідними знаннями і компетенціями.

В умовах постійних змін особливу цінність для підприємства становлять інноваційні фахівці, до компетенцій яких належать творчі здібності, оригінальність ідей, креативність, нестандартні підходи до вирішення професійних завдань. Тому в процесі викликів середовища та запитів соціуму виникла складова менеджменту – креативний менеджмент, який дає можливість працювати над професійно-ідейним розвитком персоналу.

Загалом, результатом роботи менеджера з креативу є успішне вирішення проблем та передбачення можливостей їх вирішення. Основними витратами менеджера з креативу вважається час, а також матеріальні та соціально-психологічні зусилля. Якщо він намагається зменшити їх, то не буде мати позитивного результату. Так, креативний підхід до справи вимагає більших витрат часу, тому менеджери з креативу намагаються обирати інші шляхи, однак результат середній від очікуваного. В такій ситуації менеджеру чи працівнику потрібно буде шукати додаткові ресурси часу, енергії та інші для вирішення ситуації, а це свідчить про недостатність інформації по питанню та про відсутність високого професійного досвіду. Так, потрібно зазначити, що при формуванні завдань потрібно зважати на професійний вибір алгоритму вирішення завдань. Деякі дослідники [1, 2, с. 8] зазначають, що креативний менеджмент є одним із напрямів інноваційного менеджменту та пов'язаний він здебільшого з новими видами продукції.

Сфери креативного менеджменту [3, с. 78-83], сформовані та ґрунтуються на його наступних тезах:

1. Проблема креативного менеджменту, з організаційної точки зору, полягає у створенні тимчасових творчих колективів для формування банку нових ідей, а інноваційний менеджмент стосується реалізації найбільш слушних пропозицій та їх комерціалізації.

2. Креативний менеджмент спирається на креативістику – галузь знань про продуктивне колективне вирішення творчих завдань, а інноваційний – на інноватику – галузь, що вивчає формування нововведень та їх поширення, а також способи розробки інноваційних рішень.

3. Інноваційний менеджмент оперує з інтелектуальним продуктом як цілим і неподільним, а креативний – розглядає його, поелементно, як складне утворення.

4. Інноваційний менеджмент та креативний менеджмент розглядають один і той самий об'єкт, однак інноваційний – із зовнішнього боку, як статичний, завершальний, а креативний – з внутрішнього, як процес створення у динаміці.

Варто зазначити, що в систему інноваційних пропозицій щодо управління належить весь персонал, який надає пропозиції, нове бачення тих чи інших подій.

Підсумовуючи усе вищесказане, можемо сформулювати наступне визначення креативного менеджменту, як окремого виду управлінської діяльності, що націлена на посилення активності персоналу щодо конструктивного бачення креативних ідей певних подій, які сприятимуть розвитку підприємства, його міцності в конкурентному середовищі та отриманні прибутку. Варто також розуміти, що в нинішніх умовах не завжди є можливість у персоналу креативно працювати. Відповідно може виникнути потреба в організаційних вміннях, тому щодо креативного менеджменту найефективнішим є компетентний підхід. Оскільки для запровадження креативності на підприємстві варто пам'ятати про кваліфікованих фахівців, які володіють необхідними компетентностями які формують рівень менеджера з креативу та персоналу.

Список використаних джерел:

1. Менеджмент у питаннях та відповідях: навчальний посібник / А. А. Вдовічен, О. Г. Вдовічена, В. А. Чичун та ін. Чернівці: ЧТЕІ ДТЕУ, 2023. 172 с.
2. Палеха Ю. І. Іміджологія : навчальний посібник / за заг. ред. З. І. Тимошенко. К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 324 с.
3. Брич В. Я., Корман М. М. Креативний менеджмент: підручник [для вивч. дисципліни студ. денної та заочної форм навч. екон. спец.]. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 220 с.

*Бакуменко Андрій Валентинович,
аспірант кафедри теорії
та історії держави і права,
Вищий навчальний заклад
«Університет економіки
та права «КРОК»*

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПРАВА ЛЮДИНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4776/>

Сучасні технології безперечно стали невіддільною частиною нашого життя, реформуючи спосіб, яким ми спілкуємося, працюємо та сприймаємо світ. Проте, разом з безліччю переваг, які вони несуть, з'являються потенційні загрози для прав людини. Проаналізуємо вплив сучасних технологій на права людини в Україні.

Однією з найактуальніших проблем є розширення збору та обробки персональних даних. В Україні ми спостерігаємо зростання зацікавленості компаній та владних структур у великих обсягах інформації про громадян. Це підіймає питання про необхідність суворого регулювання та контролю за використанням цих даних для запобігання можливих порушень приватності. Важливою частиною цього процесу є розробка та впровадження ефективних механізмів шифрування, анонімізації та контролю над доступом до персональних даних [1, с. 228].

В Україні технології часто використовуються для контролю за потоком інформації. Алгоритмічне фільтрування та цензура в інтернеті можуть обмежувати доступ громадян до об'єктивної інформації, що ставить під сумнів здатність суспільства до інформованого вибору та критичного мислення. Важливим є розвиток та підтримка незалежних медіа, які забезпечують доступ до різноманітної та об'єктивної інформації.

У зв'язку зі зростанням кількості кібератак та кіберзлочинності в Україні, виникає серйозна загроза для прав людини на особисту безпеку та конфіденційність [2]. Важливо розробити ефективні заходи кіберзахисту, забезпечуючи тим самим захист громадян від цифрових загроз. Один з

аспектів цього завдання – вдосконалення правового регулювання та механізмів взаємодії між державними органами, приватним сектором та громадськістю у сфері кібербезпеки.

Завдяки автоматизації та розвитку штучного інтелекту, ринок праці в Україні може пройти суттєві зміни. Це може викликати проблеми, пов'язані зі забезпеченням соціальних та економічних прав працівників. Розвиток системи перепідготовки та навчання є одним із шляхів розв'язання цього питання, щоб громадяни могли успішно адаптуватися до змін у вимогах ринку праці.

Використання віртуальної реальності та інших імерсивних технологій може мати значний вплив на психосоціальний стан громадян [3]. Важливо розглядати аспекти психологічного благополуччя та захисту прав особи у віртуальному середовищі. Однією зі стратегій вирішення цього питання може бути проведення досліджень з вивчення впливу віртуальної реальності на психічне здоров'я та впровадження заходів для підтримки ментального благополуччя.

У світлі швидкого розвитку технологій, нам необхідно активно аналізувати та розробляти ефективні механізми для забезпечення взаємодії технологій та прав людини в Україні. Нам важливо створити правовий фреймворк, який гарантує права громадян в цифровій епосі та сприяє розвитку суспільства. Наша місія – забезпечити використання переваг технологій на благо людства, з урахуванням основних принципів справедливості, свободи та гідності.

Література:

1. Посібник з європейського права у сфері захисту персональних даних. Переклад Вадима Кастеллі. К.: К.І.С., 2020. 432 с.
2. Кіберзлочинність та електронні докази: навч. посібник/[Б.М. Головкін, О. І. Денькович, В. В. Луцик, Д. М. Цехан]. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 298 с.
3. «Immersive technologies in education»: the collection of materials of the I Scientific and Practical Conference with International Participation compilers: N. V. Soroko, O. P. Pinchuk, S. H. Lytvynova. Kyiv: Institute of Information Technologies and Learning Tools of NAES of Ukraine, 2021. 169 p.

*Бандура Володимир Іванович,
аспірант відділу проблем
цивільного, трудового та
підприємницького права
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького Національної
академії наук України*

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ СТОРІН У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4762/>

Сьогодні Україна пише нову сторінку своєї непростої історії. Історії, що пов'язана з небувалою самовідданістю та героїчною боротьбою українського народу за свою державність, за право бути серед європейських народів, за ті характерні для нас почуття власної гідності та справедливості, які черпають свої витoki ще у козацькому праві Запорізької Січі та правових пам'яток періоду національно-визвольного руху. Україна вже вкотре довела, що є невід'ємною частиною європейської спільноти. Попереду час необхідних реформ усіх сфер державної влади та управління. Важливо позбутися будь-яких пережитків радянського минулого, вийти на новий рівень взаємовідносин влади та суспільства, забезпечити належний рівень реалізації прав і свобод людини. Зрештою, затвердити усталені європейські цінності демократії та верховенства права.

Звісно, такі перетворення не можуть не торкнутися судової влади та цивільного судочинства. Йдеться про повернення втраченої довіри до судової системи, підвищення ефективності цивільного судочинства, забезпечення винесення справедливих судових рішень. Одним із можливих напрямів законодавчої роботи є розробка та вдосконалення процесуальних гарантій прав сторін у цивільному судочинстві. У порядку цивільного судочинства варто передбачити не лише послідовність здійснення процесуальної діяльності судом, а й забезпечити заінтересованим особам широкі процесуальні можливості щодо захисту та відстоювання своїх прав та інтересів. У такому контексті якісне реформування правосуддя у цивільних справах безпосередньо залежить від точного визначення необхідних процесуальних гарантій прав сторін, вимог до судової влади та цивільної процесуальної форми її здійснення.

Не можна сказати, що цивілістична наука зовсім позбавлена досліджень процесуальних гарантій у цивільному судочинстві. Сучасні дослідники звертаються до окремих інститутів цивільного процесуального

права крізь призму вітчизняного законодавства або фрагментарно досліджують деякі процесуальні гарантії для виявлення особливостей правового регулювання цивільної процесуальної діяльності та обґрунтування своєї авторської позиції. У цьому сенсі наукові праці українських правознавців закладають концептуальну основу для всебічного осмислення цивільного судочинства та системного вдосконалення цивільного процесуального законодавства з позиції новітньої судової практики та теоретичних концептів його розвитку.

Сьогодні важливою є доктринальна розробка процесуальних гарантій у цивільному судочинстві, в основі якої теоретичні положення, що розкривають призначення цивільної процесуальної діяльності, головні принципи та етапи її проведення, основні характеристики з огляду на європейський і вітчизняний досвід здійснення правосуддя у цивільних справах, сучасні наукові та практичні підходи до його нормативної регламентації та необхідність нової кодифікації цивільного процесуального законодавства. Це необхідно для подальших досліджень актуальних проблем науки цивільного процесуального права, внесення змін і доповнень у діючий Цивільний процесуальний кодекс України; використання судом при трактуванні цивільних процесуальних норм або при обґрунтуванні судових рішень.

*Вадімов Артем Павлович,
аспірант кафедри теорії
держави та права, Національна
академія внутрішніх справ
ORCID: 0009-0009-9625-1341*

*Науковий керівник:
Пендюра Максим Миколайович,
кандидат юридичних наук,
доцент, Національна
академія внутрішніх справ*

ПОГЛЯДИ ТА ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТІ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4778/>

Розглядаючи поняття та суть терміну «законодавство» в першу чергу треба зауважити, що воно складається з Конституції (Основного закону) та розгалуженої системи нормативно-правових актів: законів та підзаконних актів які виносяться на підставі, порядку для виконання

та конкретизації і деталізації законодавчих положень. Оскільки головне призначення законодавства регулювання суспільних відносин необхідно щоб воно було ефективним.

У вказаній статті будуть наведені актуальні погляди та підходи до розуміння складного правового явища ефективності законодавства (або ефективної дії законодавства) в суспільстві з метою його найкращого регулювання.

В першу чергу треба навести загальне поняття ефективності посилаючись на наукові джерела. Ґрунтовний аналіз поняття та наведення його визначень в різних проявах спираючись на праці багатьох дослідників питання робить Момот О. І. та Демченко А. О. у статті «Про сутність поняття ефективність та результативність в економіці» де у вигляді структурованої таблиці наводяться дефініції поняття «ефективність» різних дослідників за морфологічною ознакою: вибір (рішення), співвідношення, результат, оцінка. На рівні нацеленостей ефективність – це вибір правильних, головних, необхідних та оптимальних цілей (пріоритетів) на яких зосереджується все зусилля. На рівні результату ефективність проявляється як його наявність (тобто фактична реалізація запланованих правильних цілей або намічених важливих досягнень). На рівні оцінки ефективність – це вимірювання способу та підходу найкращого використання наявних ресурсів. На рівні співвідношення ефективність – це здатність приносити ефект, результативність процесу або проекту які визначаються як порівняння ефекту, результату з витратами які забезпечили цей результат [1 с. 209].

На підставі викладеного можна сказати, що ці виміри визначень ефективності є певними стадіями або кроками цілісної послідовності і об'єднуються однією логікою процесу будь якої справи чи шляху. Тобто ефективність має бути одночасно наявною при постановці цілі (виборі пріоритету), визначені напрямку руху до неї, залучені ресурсів, отримання результату та перевірки його на наявність сенсу (користі, надбання, досягнення, здобутку більшої за витрати чи вкладенні зусилля та засоби). Поняття ефективності існує у всіх сферах буття людини та суспільства і виражається на різних рівнях: побуті, практиці, освіті, науці, техніці, культурі, філософії, економіці, політиці, праві. Оскільки закони є формами (джерелами) вираження права, з цього походить висновок що вищезазначені ознаки ефективності повинні бути притаманні і законодавству як в стратегічній так і операційній площені. Тобто законодавство повинно ставити та досягати важливі соціальні цілі (здобуття важливого результату якій можна оцінити), приносити

соціально корисний ефект залучаючи оптимальну кількість ресурсів та зусиль, бути якісним та дієвим.

Що стосується певних окремих аспектів ефективної дії законодавства то треба навести думки вчених викладених у тематичних статтях. Так Клещенко Н. О. у статті «Ефективність законодавства у фокусі повоєнної відбудови» зазначає, що під ефективністю законодавства розуміють співвідношення між досягнутими результатами та поставленою метою. При цьому зазначається, що проблема ефективності та результативності законодавства має вираження та прояв у декількох площинах і потребує урахування як внутрішнього національного аспекту так і зовнішнього (зокрема мова йде про інтеграційний аспект через імплементацію в законодавство України міжнародних стандартів) [2, с. 238-239].

Бобровник С. В. у статті «Тенденції розвитку сучасного законодавства України» зазначає, що законодавство являє собою складне системне утворення, що складається з документів нормативного та індивідуального характеру. Законодавство є динамічною категорією, що вдосконалюється під впливом об'єктивних та суб'єктивних факторів. Важливими тенденціями розвитку сучасного законодавства є підвищення значущості ролі людини у праві, формування соціальної основи законодавства, впровадження принципу верховенства права, визначення місця рішень Конституційного Суду України та актів правозастосування у системі законодавства, подолання суперечливості правових приписів та юридичних колізій і врахування особливостей воєнного стану, що має місце в Україні [2, с. 118].

Волохов О. С. аналізуючи погляди академіка Копейчикова В. В. на питання, пропонує концепцію підвищення ефективності українського законодавства по трьом основним напрямкам. Перший напрямок включає в себе вдосконалення правотворчої процедури як на рівні формування певної правової ідеї так і на рівні її технічної реалізації у конкретний законопроект, необхідність запровадження детального порядку планування правотворчої ініціативи і діяльності в поєднанні з моніторингом існуючого законодавства на предмет його ефективності. Пропонується закріпити ці позиції у спеціалізованих нормативно-правових актах. Суть другого напряму полягає у систематичному спеціальному навчанні та підвищенні кваліфікації суб'єктів процесу правотворення та формуванні апарату досвідчених державних службовців для забезпечення ефективної дії законодавства на виконавчому рівні. Пропонується введення окремого навчального (кваліфікаційного) курсу «правотворча практика та техніка». Третій напрямок полягає у

запроваджені системи парламентського правового моніторингу та оцінки ефективності застосування законодавства (взявши за зразок позитивні приклади діяльності законодавчих органів деяких європейських країн) який формує певний завершений цикл від етапу визначення потреби законодавчого забезпечення окремого питання з послідуєчим формуванням задуму, бачення, перспективи майбутнього закону до оцінки впливу вже діючого закону на суспільні відносини, задоволення суспільних потреб і досягнення цілей задля яких його було ухвалено – що в комплексі сприяє підвищеною якістю закону а це складовий його ефективності [3, с. 61-62].

Потапенко М.О. розглядаючи спекти співвідношення права та закону приходить до висновку, що розмежування права й закону має великий гуманний зміст, оскільки право тоді розглядається як критерій якості закону, встановлення того, наскільки останній визнає право людини, її інтереси, свободу, потреби. Отже, право і закон не одне й теж. Неправильним протиставляти їх одне одному, вважати, що юридичні норми можуть існувати без вираження їх у законі та інших санкціонованих державою формах, говорити про їх несумісність або про те, що право взагалі незалежно від держави. Право завжди має форму вираження, основною з яких є закон [3, с. 345]. Тобто ефективний закон запорука ефективного права та праворегулювання.

У статі «Планування як функція державного управління» зазначається, що планування – стрижнева частина всіх систем управління, процес за допомогою якого система пристосовує свої ресурси до зміни зовнішніх і внутрішніх умов. Тому державне управління й планування перебувають в органічному взаємозв'язку. А його складність полягає у множинності чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, часто їх невизначеності, з необхідністю вибору оптимального методичного апарату, з формуванням цільових планових показників які мають бути конкретними і вимірними [4, с. 116-117].

З наведеного походить висновок що результатом ефективного планування є план якій є одночасно певним інтелектуальним продуктом, документом і кошторисом, програмою конкретних заходів, чітких дій, впевнених кроків здійснених у певних часових межах для досягнення поставлених пріоритетних цілей. Створення, наявність та функціонування такого плану на рівні державного управління – свідчить про ефективну дію норм права які містяться у текстах законів та підзаконних актах, є одним із проявів різноаспектного поняття – соціальна ефективність законодавства.

Дуже чітко формулює критерії оцінки ефективності законодавства Матвеева Ю. І. у висновках до статті «Деякі питання методики оцінки ефективності законодавства» де зазначає, що аналізу ефективності законодавчого акта повинно передувати: чітке усвідомлення його соціальних цілей; ціль законодавчого акта є масштабом оцінки ефективності його дії; без знання цілей закону не можна підібрати і використати дієві засоби реалізації норм права; формалізація різних співвідношень цілі та результату полегшує і спрощує аналіз ефективності законодавства; періодичний соціально-правовий аналіз досягнення цілей закону має вирішальне значення для майбутньої діяльності у сфері реалізації закону; ефективною можна визнати не лише ту дію закону, яка дала максимально бажаний результат, а й ту, яка наближає до наміченої цілі, якщо результат на момент аналізу ще не наблизився до ідеалу [5, с. 56].

Роблячи висновок можна зазначити, що існує багато поглядів вчених та наукових підходів до розуміння суті ефективності законодавства, в цій статті були наведені деякі з них, але аналізуючи їх стає зрозуміло – що поняття ефективність законодавства є вираженням загального поняття ефективності у сфері права зі специфічними особливостями та притаманними ознаками, при цьому ефективність законодавства забезпечується на всіх стадія генези та динаміки законодавства від ідеї до реалізації, від задуму до дії, включає в себе якість, дієвість, гнучкість (адаптивність) законодавчого регулювання, організоване та сплановане урядування у державі.

Література:

1. Демченко А. О. Про сутність понять "ефективність" та "результативність" в економіці / А. О. Демченко, О. І. Момот // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – № 3. – С. 207-210. – URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/123349/27-Demchenko.pdf?sequence=1>
2. АЛЬМАНАХ ПРАВА. Трансформація законодавства України в сучасних умовах. Випуск 14. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2023. 534 с.
3. Ювілейні наукові читання, присвячені пам'яті академіка Володимира Володимировича Копейчикова (до 100 річчя з дня народження) : зб. Матеріалів (Київ, 17 лист. 2023 р.) / Редкол. : С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський, М. М. Пендюра, Ю. В. Кривицький. Київ : 7БЦ, 2023. 392 с.

4. Організаційно-управлінське та економіко-правове забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ): Матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф., м. Черкаси, 16 берез. 2023 р. – Черкаси: видавець Вовчок О. Ю., 2023. – 370 с.;
5. Матвеева Юлія Іванівна. Деякі питання методики оцінки ефективності законодавства / Ю. І. Матвеева // Наукові записки НаУКМА : Юридичні науки. – 2005. – Т. 38. – С. 52-56. – URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/569b3b41-4a35-4746-a874-3aeb2dbe30f4/content>

*Гуменюк Юрій Ігорович,
аспірант факультету
міжнародних відносин
Національного авіаційного
університету*

*Науковий керівник:
Коцюруба Анна Іванівна,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри Міжнародного права та
порівняльного правознавства
Національного авіаційного
університету*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАМІНИ СТОРОНИ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4745/>

В Україні виконавче провадження має велике значення для забезпечення виконання судових рішень та розпоряджень органів влади. Розуміння особливостей заміни сторін у цьому процесі є важливим для забезпечення ефективності правосуддя. Розуміння процедур та умов заміни сторін у виконавчому провадженні дозволяє забезпечити права та інтереси всіх учасників цього процесу, включаючи боржників, кредиторів та інших зацікавлених осіб. Дослідження у вказаній області допомагає розвивати правову науку та сприяє формуванню кращого розуміння процесів виконавчого провадження.

Отже, тема «Особливості заміни сторони виконавчого провадження у контексті українського законодавства» є важливою як з практичної, так і з науково-дослідницької точок зору.

Аналіз предмета судової діяльності у виконавчому провадженні частково розглянутий такими науковцями як: Притуляк В. М., Комаров В. В., Гусаров К. В. та Сакара Н. Ю. [1, 2]. Зокрема науковці зауважили, що предмет саме судової діяльності у такому провадженні виконує дві основні функції: забезпечувальну і контрольну. Реалізація забезпечувальної функції відбувається через попереднє санкціонування судом найбільш важливих процесуальних виконавчих дій, вчинення яких потребує встановлення додаткових гарантій дотримання відповідних прав учасників, які й забезпечуються судом.

У контексті українського законодавства заміна сторони виконавчого провадження відбувається у випадках, коли учасник, який має статус стягувача або боржника у виконавчому провадженні, змінюється через правонаступництво, передачу права вимоги, смерть, банкрутство або інші обставини.

Це означає, що нова особа, яка набула права стягувача або боржника, бере на себе всі права та обов'язки попередньої сторони у виконавчому процесі. Наприклад, у разі банкрутства організації боржника, її майно може передаватися ліквідатору, який стає новим стягувачем у провадженні.

Заміна сторони виконавчого провадження важлива з точки зору забезпечення правосуб'єктності та захисту прав споживачів і кредиторів. Правила щодо процедури заміни сторони зазвичай визначені в цивільному, господарському чи адміністративному законодавстві України та регулюються відповідними нормами процесуального законодавства.

Українське законодавство регулює підстави для заміни сторони у виконавчому провадженні в різних галузях права.

У статті 442 Цивільного процесуального кодексу України передбачено, що у разі вибуття однієї із сторін виконавчого провадження суд замінює таку сторону її правонаступником [3]. Аналогічні процесуальні дії регулюються і в господарському судовому процесі, а саме статтею 334 Господарського процесуального кодексу України [4].

Натомість, в адміністративному судочинстві стаття 379 Кодексу адміністративного судочинства України визначає такий порядок дещо по іншому. Зокрема, вказує, що у разі вибуття однієї із сторін виконавчого провадження за поданням державного виконавця або за заявою заінтересованої особи суд, який розглядав справу як суд першої інстанції, замінює сторону виконавчого провадження її правонаступником [5].

Закон України «Про виконавче провадження» містить положення про заміну сторони у виконавчому провадженні в разі зміни правонаступника боржника або виконавця, а також інших обставин, що призводять до зміни учасників провадження [6].

Зокрема вказаний нормативно-правовий акт визначає, що у разі вибуття однієї із сторін виконавець за заявою сторони, а також заінтересована особа мають право звернутися до суду із заявою про заміну сторони її правонаступником. Для правонаступника усі дії, вчинені до його вступу у виконавче провадження, є обов'язковими тією мірою, якою вони були б обов'язковими для сторони, яку правонаступник замінив.

Практика заміни сторони у виконавчому провадженні в Україні досить типова і зазвичай дотримується відповідних законодавчих вимог. Проте, варто звернути увагу на те, що процедури та вимоги можуть відрізнятися залежно від конкретних обставин кожного випадку та застосовуваних нормативних актів.

Процедура заміни сторони у виконавчому провадженні в Україні може відрізнятися залежно від конкретних обставин та типу провадження. Однак, основні кроки зазвичай включають наступне:

1. Підготовка документів: сторона, яка прагне замінити себе у виконавчому провадженні, повинна підготувати відповідні документи, що підтверджують її право на заміну. Це може бути, наприклад, довіреність, рішення суду про правонаступництво або інші документи, що засвідчують зміну статусу особи;

2. Подання документів до виконавчого органу: оформлені документи потрібно подати до виконавчого органу, який здійснює виконавче провадження. Це може бути або орган державної виконавчої служби, або приватний виконавець;

3. Перевірка документів: виконавчий орган перевіряє надані документи та переконується у їх відповідності вимогам законодавства;

4. Повідомлення інших учасників: у випадку зміни сторони, інші учасники виконавчого провадження, такі як кредитори або треті особи, можуть бути повідомлені про цю зміну;

5. Подальший хід провадження: після заміни сторони виконавчого провадження нова сторона бере на себе всі права та обов'язки попередньої сторони.

Після заміни сторони виконавчого провадження нова сторона має певні права та обов'язки, які необхідно враховувати:

1. Право на захист своїх інтересів: нова сторона має право на захист своїх прав і інтересів у виконавчому провадженні. Це означає, що вона

може вживати всіх необхідних заходів для захисту свого майна та інших правових інтересів в рамках закону;

2. **Обов'язок співпрацювати з виконавчим органом:** нова сторона має обов'язок співпрацювати з виконавчим органом та надавати всю необхідну інформацію щодо стану справи. Це може включати надання документів, відповідь на запити виконавця та інші дії, спрямовані на ефективне виконання рішення суду чи іншого виконавчого документа;

3. **Повага до прав інших учасників провадження:** нова сторона має поважати права інших учасників виконавчого провадження, таких як кредитори, і намагатися врегулювати спірні питання мирним шляхом, дотримуючись закону та принципів справедливості;

4. **Відповідальність за порушення законодавства:** нова сторона несе відповідальність за будь-яке порушення законодавства в рамках виконавчого провадження. Це може включати несплату заборгованості, недотримання вимог виконавчого документа або завдання шкоди іншим учасникам провадження.

Ці кроки можуть мати свої особливості в залежності від конкретної ситуації та типу провадження, проте загальний принцип полягає в тому, щоб процедурно на законодавчому рівні забезпечити заміну сторони виконавчого провадження.

Стосовно заміни сторони виконавчого провадження саме у судовому порядку варто звернути увагу на ті обставини, що неможливо здійснити заміну учасника справи та сторони виконавчого провадження за межами відкритої стадії процесу. Тобто, заміна сторони виконавчого провадження можлива лише тільки в порядку виконання судового рішення, а не до його ухвалення. Вказаного висновку дійшла Велика Палата Верховного Суду у своїй Постанові від 16 лютого 2021 року у справі № 911/3411/14 [7].

У справі № 34/425 Верховний Суд у Постанові від 18 січня 2022 року виснував, що якщо заява про заміну сторони подана після спливу строку пред'явлення виконавчого документа до виконання, то в разі неможливості виконання судового рішення за відсутності підстав для поновлення строків для виконання наказу суду (виконавчого листа) або якщо судові рішення не підлягає виконанню у примусовому порядку через органи виконавчої служби, правонаступник не може бути замінений у виконавчому провадженні, яке не здійснюється [8].

У разі закінчення виконавчого провадження заявник, що звертається із заявою про заміну сторони виконавчого провадження, повинен поставити перед судом питання щодо відновлення виконавчого провадження (оскарження постанови про закінчення виконавчого провадження). За відсутності підстав для відновлення закінченого виконавчого провадження немає і підстави для процесуального

правонаступництва. Якщо ж виконавче провадження не закінчене, але виконавчий документ був повернутий стягувачу без виконання, у його правонаступника є можливість отримати право на повторне звернення з виконавчим документом до виконання за умови дотримання строків звернення виконавчого документа до виконання. Якщо ці строки пропущені, то разом із питанням процесуального правонаступництва заявник повинен звернутися із заявою про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання. За відсутності підстав для поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання немає і підстави для процесуального правонаступництва (Постанова Великої Палати Верховного Суду від 08 лютого 2022 року у справі № 2-7763/10) [9].

Тож стан законодавчого регулювання різного роду правових відносин та правові позиції, вироблені у правозастосовчій практиці, свідчать про вагоме значення заміни сторони у виконавчому провадженні. Указана процесуальна дія має значний вплив на хід виконавчого процесу та права сторін. Значення заміни сторін у виконавчому провадженні включає захист прав сторін, забезпечення ефективності та легітимності процесу, а також захист інтересів третіх осіб, які можуть бути залучені до цього процесу.

Таким чином, захист прав сторін у виконавчому провадженні є не лише елементом справедливого та ефективного виконання судових рішень, але й основною складовою правової демократії та верховенства права.

Література:

1. Притуляк В. М. Повноваження суду при примусовому виконанні судових рішень у цивільних справах. Автореф. дисерт. канд. юрид. наук за спец. 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Одеса, 2016. С. 4.
2. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути: монографія / Комаров В. В., Гусаров К. В., Сакара Н. Ю. та ін.; за ред. Комарова В. В. – Х.: Право, 2016. С. 791-792.
3. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Господарський процесуальний кодекс України. Закон від 06.11.1991 № 1798-XII. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

5. Кодекс адміністративного судочинства України. Закон від 06.07.2005 № 2747-IV. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
6. Закон України «Про виконавче провадження». Закон від 02.06.2016 № 1404-VIII. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
7. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 лютого 2021 року № 911/3411/14. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96208264>
8. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18 січня 2022 року № 34/425. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102973874>
9. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 08 лютого 2022 року № 2-7763/10. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102973874>

*Ісагова Наталія Магомед кизи,
аспірантка кафедри кримінального
процесу та криміналістики,
Навчально-науковий
інститут права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-9603-6010*

ЗНАРЯДДЯ ТА ЗАСОБИ ВЧИНЕННЯ ВБИВСТВ З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4760/>

Умисні вбивства, вчинені із особливою жорстокістю, є завжди резонансними злочинами, що привертають неабияку увагу громадськості, часто тримають певну частину суспільства в стані страху небезпеки за власне життя і здоров'я та життя і здоров'я рідних та близьких. Саме через це вони потребують швидкого розкриття та розслідування, повного та всебічного дослідження всіх обставин кримінального провадження з метою справедливого судового розгляду, а також запобігання вчиненню нових аналогічних кримінальних правопорушень.

Методика розслідування вбивств, вчинених з особливою жорстокістю переважно залежить від правильного використання криміналістичної характеристики цих злочинів. Закономірні зв'язки між її

елементами допомагають правильно висувати і перевіряти слідчі версії, визначати порядок проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій щодо пошуку злочинця та доказів у кримінальному провадженні.

Саме спосіб вчинення злочину майже завжди є основним елементом його криміналістичної характеристики, оскільки суттєво впливає на розслідування і кваліфікацію злочинного діяння, його ознаки посідають центральне місце в криміналістичній характеристиці злочину. Діяльність з розслідування здійснюється саме «від способу вчинення злочину до методів його розкриття».

В науковій літературі спосіб вчинення злочину визначається як послідовність дій суб'єкта, спрямована на досягнення поставленої мети (певного злочинного результату), це усе те, що характеризує дії злочинця при підготовці, вчиненні злочину та прихованні його слідів [1, с. 27].

Засоби вчинення злочину – це предмети матеріального світу, які застосовуються злочинцем під час вчинення злочину. Вони поділяються на знаряддя та інші засоби вчинення злочину (підроблені документи, формений одяг тощо). Знаряддя вчинення злочину – це предмети, використовуючи які, особа вчиняє фізичний вплив на матеріальні об'єкти [1, с. 28].

Результати системного аналізу кримінальних проваджень, відкритих за ознаками злочину, передбаченого п. 4 ч. 2 ст. 115 КК України, переконливо свідчать, що вбивства з особливою жорстокістю майже не вчиняються з попередньою підготовкою до вчинення злочину. Як правило, злочинець одразу реалізує злочинний намір, що виник. Встановлено, що єдиною підготовчою дією, яка реалізується злочинцем та може вважатися підготовкою до вчинення вбивства, вчиненого з особливою жорстокістю, є обрання та принесення на місце вчинення злочину знаряддя та засобів його вчинення.

Встановлено, що вбивства з особливою жорстокістю найчастіше вчиняються такими способами із використанням наступних знарядь:

- без використання знарядь і засобів (нанесення ударів руками та ногами, стрибання ногами на тіло і голову потерпілого, удушення руками);

- нанесення колюче-ріжучих ударів ножем, у тому числі мисливським, що відносяться до холодної зброї,

- нанесення проникаючих ударів іншим гострим предметом (викруткою, шматком гострої арматури тощо);

- нанесення ударів предметом рублячої дії (сокирою, лопатою та ін.);

- нанесення ударів тупим предметом (молотком, металеву палицею та ін.);

- удушення предметом (дротом, мотузкою та ін.);
- підпалення потерпілого (з використанням бензину, що зберігався та був принесений на місце події у каністрі, у пляшці, сірники);
- ампутація частин тіла (ножем) та ін.

Слід зауважити, що встановлені непоодинокі випадки, коли послідовно застосовуються різні знаряддя й засоби вчинення вбивства з особливою жорстокістю щодо одного потерпілого. Так, наприклад, 4 грудня 2005 року у засудженого, який перебував у стані алкогольного сп'яніння, з метою заволодіння майном, виник умисел на вчинення умисного вбивства своєї сусідки. З цією метою, озброївшись предметом, схожим на молоток, приблизно о 23 год. 15 хв. він зайшов до неї в квартиру і, скориставшись тим, що потерпіла, яка перебувала на кухні, повернулася до нього спиною, завдав їй декілька ударів указаним предметом в потиличну частину голови. Від цих ударів потерпіла втратила свідомість і впала на кухонний стіл. Після цього засуджений, із застосуванням фізичного насильства звалтував потерпілу, скинув її на підлогу і знову декілька раз ударив предметом, схожим на молоток, у потиличну частину голови потерпілої, у зв'язку з тим, що вона подавала ознаки життя. Побачивши, що потерпіла жива, упираючись їй коліном в груди, почав душити потерпілу руками за шию. Оскільки засуджений не був впевнений у заподіянні потерпілій смерті, він намотав їй на шию дріт і задушив.

Так само, у кримінальних провадженнях про убивство із особливою жорстокістю вчинене щодо декількох осіб, злочинець може використовувати як одне знаряддя, так і різні для заподіяння смерті кожному з потерпілих.

Так, на ґрунті неприязних стосунків із сусідами обвинувачена особа, достовірно знаючи, що чоловік потерпілої та його сини вдома відсутні, в ніч з 10 на 11 вересня 2005 року, взявши у своїй квартирі саморобного ножа, прийшла до квартири потерпілої, де в цей час остання знаходилася з трьома малолітніми доньками. Під вигаданим привидом обвинувачена увійшла у квартиру, яку їй відчинила сама потерпіла, та здійснила свій умисел на позбавлення життя потерпілої та її доньок, нанеши потерпілій 19 ударів ножем в життєво важливі органи, цим же ножем нанесла малолітнім донькам, які спали на одному ліжку, відповідно 4 та 10 ударів, та 11 ударів малолітній доньці, яка спала на дивані.

Приховання, викидання чи знищення знарядь і засобів є традиційними способами приховання вбивств. Такі дії пов'язані зазвичай із бажанням злочинця уникнути відповідальності, приховати свою причетність до злочину.

Важливим є зазначити, що проведеним системним науковим аналізом слідчо-судової практики з розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень щодо вбивств, вчинених з особливою жорстокістю, ознак приховання вчиненого злочину нами встановлено не було. Більш того, значна частка злочинів досліджуваного виду (близько 20% досліджених кримінальних проваджень) вчинялася в присутності свідків, тобто за умов очевидності. Разом з тим, у непоодиноких випадках встановити місце знаходження знаряддя вчинення вбивства шляхом допиту свідків не представлялося можливим через їх особливий фізіологічний або психологічний стан в момент вчинення злочину (сп'яніння, афекту тощо). У таких випадках свідка необхідно допитати повторно, через 5-7 діб після вчинення вбивства, очевидцем якого він був.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що знаряддя та засоби вчинення вбивств із особливою жорстокістю є досить різноманітними і їх обрання, на наш погляд, залежить від низки факторів. Перш за все, вибір способу та засобів вчинення вбивства з особливою жорстокістю залежить від місця настання та реалізації злочинного умислу та наявності й доступності для злочинця відповідних предметів на цьому місці, що можуть бути використані для вчинення злочину досліджуваного виду (кухонний ніж, сокира, лопата, каністра з бензином, мотузка, дріт тощо).

По друге, наявна кореляція між способом вчинення вбивства із особливою жорстокістю і характеристикою особи злочинця, а саме його біологічними даними, такими як вік, стан здоров'я, зріст, фізична сила та витривалість. Встановлено, що у випадках вчинення вбивств з особливою жорстокістю у співучасті двома особами, навіть якщо одним із співучасників є жінка, злочин може бути вчинений шляхом нанесення потерпілому ударів руками та ногами. Проте, якщо у злочинця виник умисел виник на позбавлення життя декількох осіб (двох та більше), то такі вбивства, як правило, завжди вчиняються з використанням певних знарядь і засобів, найчастіше, предмета, яким завдаються колюче-ріжучі поранення (кухонний або мисливський ніж, викрутка тощо).

Література:

1. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / О. В. Бишевец, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергеева та ін.; за ред. М. А. Погорецького та Д. Б. Сергеевої. – К.: Алерта, 2015. – 536 с.

*Кислун Вадим Володимирович,
випускник аспірантури за
кафедрою конституційного
права та правосуддя, Одеський
національний університет
ім. І.І. Мечникова,
Директор ГО «НДІ проблем
держави та права», Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕПУТАТІВ СЕЙМУ ЦАРСТВА ПОЛЬСЬКОГО

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4749/>

Ключові слова: Царство Польське, губернія, Російська Імперія, сейм, гміна, виборний, Віденський конгрес, Органічний статут, воєводство, маршалок, Конституційна Хартія, Цар, посол, депутат, сенатор.

Хронологічні рамки дослідження: дослідження охоплює історичний період, починаючи від часу закінчення наполеонівських війн в Європі, коли в 1815 році за рішенням Віденського Конгресу частина польських етнографічних земель увійшла до складу Російської Імперії [8]. Верхня межа дослідження обмежена 1832 роком, коли був виданий Органічний Статут 1832 р. [1], що був прийнятий після придушення польського повстання 1830 - 1831 рр.

Постановка проблеми: в останній час в Україні спостерігається стійкий зріст зацікавленості у польській тематиці. У пострадянський період відбувалося зростання трудової еміграції мешканців України до Польщі. У 2022-23 роках з України надійшов декількамільйонний потік біженців, що знайшли у Польщі свій притулок. В 2022-2023 рр. Польщею був наданий Україні значний обсяг гуманітарної допомоги. В 2022 році був прийнятий Закон України від 28 липня 2022 р. № 2471-ІХ «Про встановлення додаткових правових та соціальних гарантій для громадян Республіки Польща, які перебувають на території України». В 2022 році на вищому державному рівні була проголошена теза про відсутність у майбутньому кордонів між Польщею та Україною [17]. Все вищевикладене суттєво актуалізує польську тематику дослідників з України. В цих умовах набувають важливості дослідження досвіду сумісного проживання народів України та Польщі, зокрема, в рамках Російської Імперії.

Мета роботи: дослідження правового статусу депутатів Сейму Царства Польського.

Стан наукової розробленості теми дослідження: над темою Царства Польського и Польського Сейму, зокрема, працювали такі автори, як: М. Б. Аверін, Б. В. Носов, М. Ю. Бахтуріна, Е. Г. Луферчік [9], Н. Н. Андрєянова, Ш. Аскеназі [12], Д. Шпопер [16], А. В. Ващенко [6], Ю. М. Бардах [10], М. М. Ковалевський, Н. Д. Сергєєвський, Ю. Подвінський [4], А. Л. Погодін [7], Е. Левінській-Корвін [13], М. К. Любавський [15], Л. Б. Ліхачова, Н. Г. Карнішина, О. А. Любезніков та інші автори. Н. Н. Карєєв [11] дослідив устрій Сейму в період існування Речі Посполитій. Були опубліковані на польській мові: Журнал Сейму Царства Польського в 1818 р., Щоденник засідань Посольської ізби під час Сейму Царства Польського в 1820 р., Журнал Сенату Сейму Царства Польського 1825 р. Тома 1 - 3; крім того: Журнал Сейму Царства Польського від 1830 - 1831 р.р. Тома 1 - 6, а також: Промови послів на Сеймі від 1825 р. Оцифровані копії вищевказаних документів були викладені у відкритому доступі та доступні для скачування. При цьому, окремі дослідження, присвячені правовому статусу депутатів Сейма Царства Польського автором знайдені не були.

Виклад основного матеріалу статті: З 1815 по 1915 рік частина корінних польських земель входила до складу Російської Імперії. Згідно ст. 1 Акту Віденського Конгресу від 28 травня (9 червня) 1815 р., *«Герцогство Варшавське, за винятком тих областей и округів, коім [...] положено інше призначення, назавжди приєднується до Російської Імперії. Воно в силу своєї Конституції буде в нерозривному з Росією зв'язку, та у володінні Його Величності Імператора Всеросійського, та спадкоємців Його та преемників на вічні часи. Полякі, як Російські підданні, будуть мати народних представників та національні державні установи»* [8].

Визначення Сейму: в Річі Посполитій сеймом (sejm) називався станово-представницький заклад [13]. Ця назва була залишена і при російському володарюванні. Сейм Царства Польського визначався як законодавчий та вищий судовий орган Царства Польського в 1-й третини 19 ст. [5]. Стаття 31 Конституційної Хартії Царства Польського від 1815 р. проголошувала, що польський народ буде мати на вічні часи народне представництво. Воно заключається в сеймі, що складається з Царя та з двох палат [2] [12, с. 31] [7, с. 96]. Згідно ст.86 Конституції 1815 р., законодавча влада перебуває в Особі Царя (Короля) та в двох палатах сейму [2] [9] [4, с. 17] [15, с. 408]. Сейм складався з двох палат:

верхній – Сенату (Isba Senatorska) та нижній – Палати депутатів [12, с. 31], або Палати послів (Isba Posolska) (ст. 108, ст. 118 [2]) [5].

Члени *Сенату* (сенатори) призначалися імператором (ст. 41 [2]) пожиттєво по досягненням ними віку 35 років [16], з числа осіб, що сплачують 2 тис. польських злотих (флоринів) (ст. 111 [2]) річного податку [16] [2] [15, с. 408]. До Сенату входили представники Імператорської фамілії, католицькі єпископи та один уніатський мітрополит [15, с. 408], а також воєводи и каштеляни [5], принці імператорско-королевської крові (ст. 108 [2]) [12, с. 32], що досягли віку 18 років (ст. 112 [2]) [15, с. 408], загальною чисельністю не більш як 64 людини (ст. 109 [2])[9]. Керівника Сенату призначав Цар (ст. 113 [2]).

Посольська палата Сейму Царства Польського складалася з 77 послів, обраних по одному від кожного повітового шляхетського сеймику (ч. 1 ст. 118 [2]), та з 51 депутату від сільських та від міських гмін (ч. 2 ст. 118 [2]) [15, с. 408] [14, с. 557] [9]. Всього – 128 чол., тоді як за даними А. Л. Погодіна, друга палата Сейму складалася з 167 членів [7, с. 96]. Посольську палату очолював маршал, якого призначав цар з числа послів (ч. 2 ст. 118 [2]) [12, с. 31]. Розділення Посольської Ізби на дві групи депутатів закріплювало привілеї шляхти [17, с. 334].

Вибори до Сейму: депутати Палати послів обиралися на 6 років (з переобранням $\frac{1}{3}$ їх складу кожні 2 роки (ст. 120 [2])) [9] дворянськими зборами – шляхетськими сейміками (77 місць, по одному депутату від кожного повіту) (ч. 1 ст. 118 [2]) та міськими гмінами (органами міського самоврядування) [12, с. 32] (51 место). Депутатами Палати послів (послами) могли бути обрані особи, які досягли 30 років и уплачивающие податки в розмірі не менш ніж 100 польських злотих (флоринів) в рік (ст. 121 [2]) [12, с. 32] [15, с. 408], та які вміють читати та писати по-польські та мають права польського громадянина [7, с. 97]. При цьому, виборчих прав була полишена більшість населення Царства Польського, перш за все, селянство [5], так як правом обирати були наділені особи, що досягли віку 21 року з числа шляхтичів – власників майна, які обиралися на шляхетських сеймиках з числа земельних власників, купців, орендарів, ремісників, священників, вчителів та відомих художників [12, с. 32]. Згідно ст. 29 Конституції 1815 р., на місця послів и депутатів на сеймах та на місця сенаторів можуть обиратися лише тільки володільці нерухомого майна [2]. Згідно ст. 29 Конституції 1815 р., державні посади по цивільній та військовій службі Царства Польського можуть займати лише тільки поляки [2]. При цьому, депутати Палати послів (посли) були наділені правом необмеженого переобрання [12, с. 32]. Склад своїх виходячих членів Посольська ізба встановлювала балотировкою [14, с. 557].

Порядок роботи Сейму: згідно ст. 87 Конституції 1815 р., черговий сейм збирається кожні два роки в Варшаві в строк, що вказаний в акті скликання, що виходить від Царя [2] [5] на 30 днів [12, с. 31]. Фактично ж Сейм скликався всього 4 рази – в 1818, 1820, 1825 и 1830 рр. [5]. Це пов'язано з тим, що згідно ст. 87 Конституції 1815 р. [2], Цар був наділений правом відстрочки скликання Сейму [12, с. 35]. Всі голосування в Сеймі були тільки відкритими [7, с. 97], а рішення виносилися більшістю голосів [14, с. 557].

Депутатський мандат можна охарактеризувати як вільний. Накази виборців не застосовувалися.

Форми діяльності депутатів: Право законодавчої ініціативи належало тільки царю [12, с. 31], а депутати Сейму могли лише представляти монарху через Державну Раду свої побажання, які стосувалися внутрішніх польських справ [9]. Також використовувались депутатські запити до уряду РІ [12, с. 85]. За ст. 98 Конституції 1815 г., для обговорення проектів кожна палата обирає три комісії [2] [15, с. 409]. Вони складають в палаті сенаторів из трьох, в палаті послів з п'яти членів: фінансова комісія, комісія законодавства цивільного та кримінального, комісія законодавства органічного та адміністративного [2] [15, с. 409] [14, с. 557]. Засновувався Сеймовий суд, який складався из всіх членів Сенату [2] [14, с. 558]. Згідно ст. 152 Конституції 1815 р., відомству Сеймового суду підлягали державні злочини тих вищих державних чиновників, які предаються суду Сенатом на підставі статті 116 [2]. Саме Сенат виносив рішення про предання суду сенаторів [9].

Депутат був наділений недоторканністю. Так, згідно ст. 89 Конституції 1815 р., член Сейму не може бути взятий під варту, доки Сейм триває, ни судимий кримінальним судом, інакше як зі згоди палати, членом якої він состоїть [2], що на практиці не додержувалось [12, с.85].

Юридична відповідальність депутатів. Відкликання депутата, дострокове припинення його повноважень представницьким органом в практиці Сейму не застосовувалися. Розпуск Сейму Царьом був передбачений в ст.ст. 87, 124 Конституції [2]. Можливість саморозпуску не передбачалася.

Сейм припинив існування згідно Органічному статуту Царства Польського 1832 г. [5] [15, с. 431], де даний орган вже не згадується [1]. Після придушення Польського повстання 1830-1831 рр. Конституція 1815 р. [2] була відмінена [6], а взамін був введений «Органічний статут» 1832 р. [1] [15, с. 431]. Офіційна його назва – Маніфест Імператора Миколи I від 14 (26) лютого 1832 року «Про новий порядок управління та утворення Царства Польського» [1]. В цілому, роль Сейму в політичному

житті Царства Польського в літературі визнається доволі значною [9], но меншею, ніж передбачалося його Конституцією [2]. Це було пов'язано з небажанням російських імператорів ділити свою владу з представницькими закладами, та з намаганням впливової частини польської еліти користуватися адміністративними методами при управлінні Царством [5].

Висновки:

1. Згідно Конституції 1815 р. [2] Царство Польське отримало двопалатний загальнодержавний Сейм, який в літературі визначається як законодавчий та одночасно з цим, судовий орган влади [5]. Він в певній мірі успадкував устрій Сейму Річі Посполитій [11] [17, с. 333], Сейму Варшавського герцогства [7, с. 97]. Не являвся парламентом в сучасному значенні цього терміну.

2. Для Сейму Царства Польського передбачалися посади «посла», «депутата», «члена сейма», «сенатору», які були перейняті від Сейму Річі Посполитій [14] [11].

3. Мав место елітарний характер Сейму. Члени Сейму були носіями високого соціального статусу. Коло виборців було обмежено лише матеріально забезпеченими прошарками суспільства (в 1815 р. – 100 тис. чол. на 3,2 млн. чол. населення Царства Польського [12, с. 34, 40]), но тим не менш, Сейм представляв всі суспільні класи [17, с. 333]. Ш. Ашкеназі полагав, що виборча система за Конституцією 1815 р. була більш прогресивною на той час, ніж англійська [12, с. 34], та навіть во всій Європі того часу (Ю. М. Бардах [17, с. 333]). В сей час всі місцеві ради України також обираються як правило, з числа матеріально забезпечених осіб, що суттєво знижує їх представницькість.

4. Приділялась велика увага якісному та професійному складу депутатського корпусу Сейму. Так, зокрема, до обрання в Сейм допускалися професори, священники, ремісники, вчителі та відомі художники. Між тим, квотування місць в місцевих радах для основних соціальних груп населення в Україні не здійснюється. Творча інтелігенція та науково-педагогічні кадри в місцевих радах представлені недостатньо. Професіоналізм та ділові якості багатьох депутатів місцевих рад України також у багатьох випадках вимагають свого підвищення, особливо на селі. Це пов'язано з тим, що для кандидатів в депутати місцевих рад відсутній освітній ценз, а також від них не вимагається пред'являти позитивну характеристику при реєстрації їхніх кандидатур в територіальній виборчій комісії (ст. ст. 7, 193, 222, 223, ч. 2 ст. 224, 228, 230 Виборчого кодексу України). В результаті цього, в місцеві ради обираються особи,

що не завжди мають вищу освіту, зачастою не мають юридичної підготовки та доброї репутації.

5. Не була передбачена грошова винагорода за працю депутатів Сейму. Судячи з всього, це було пов'язано з тим, що Сейм складався виключно з забезпечених осіб.

6. Законодавство Царства Польського не закріплювало право депутатів на помічників.

7. На час засідань Сейму член Сейму отримував недоторканність від арешту з кримінальних справ, тоді як недоторканність депутатів місцевих рад України була відмінена у 2006 році.

8. Право депутатів на накладання вето не було передбачено, що являлось прогресивним кроком в розвитку польської державності.

Використана література:

1. Манифест Императора Николая I от 14 (26) февраля 1832 года. «О новом порядке управления и образования Царства Польского» («Органический статут») // Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе. Том 7. 1832. СПб., 1833. С. 83-90.
2. Конституционная Хартия Царства Польского от 20.06.1815 г. (перевод с французского оригинала). // Конституционная хартия 1815 года и некоторые другие акты бывшего Царства Польского (1814-1881). – СПб., 1907. – 148 с. – (Библиотека окраин России, №5).
3. Бахтурина А. Ю. Государственное управление западными окраинами Российской империи (1905 – февраль 1917 г.): дис. ... д-ра ист. наук: 07.00.02. - М, 2006. – 303 с.
4. Подвинский Ю. Конституция Царства Польского и ее судьба: (1815-1830) / Ю. Подвинский. – М.: Изд. Е. В. Кожевниковой и Е. А. Коломийцевой, 1906. – 47 с. – (Библиотека «Свободная Россия», № 20).
5. Сейм Царства Польского, законодательный и высший судебный орган Царства Польского в 1-й трети 19 в. / Научно-образовательный портал «Большая Российская Энциклопедия». URL: <https://bigenc.ru/c/seim-tsarstva-pol-skogo-6bc407>.
6. Ващенко, А. В. Правовой статус Царства Польского в составе Российской империи, 1815-1830 гг. : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. – М, 2000. – 182 с.

7. Погодин, А.Л. История польского народа в XIX веке / А. Погодин, проф. Харьковск. ун-та. – Москва: Г.А. Леман и С.И. Сахаров, 1915. – 297 с.
8. Акт Венского конгресса: 28 мая (9 июня) 1815 г. // Полное собрание законов Российской империи. Собрание 1-е. – Санкт-Петербург, 1830. – Т. 33. – № 25863. С. 144-178.
9. Луферчик, Е. Г. Царство Польское в 1815-1830 гг.: политическое развитие в контексте конституционного парламентаризма / Е.Г. Луферчик // Социально-политические, исторические и философские аспекты научного знания. Сер. «Грани науки» [Электронный ресурс] / Под ред. А. В. Головинова, М. С. Речкова; Изд-во «Сизиф» Д. С. Петрова. – Электрон. дан. и прогр. (1,6 Мб). – Барнаул, 2011. – Вып. 5. – С. 31-36.
10. Бардах, Ю. История государства и права Польши [Текст]: [перевод с польского] / Ю. Бардах, Б. Леснодорский, М. Пиетрчак; [предисл. З. М. Черниловского]. – Москва: Юридическая лит., 1980. – 559 с.
11. Кареев, Н. И. Исторический очерк Польского сейма / [Соч.] Н. Кареева. – М.: Тип. А.Н. Мамонтова и К, 1888. – IV, 2, – 163 с.
12. Аскенази Ш. Царство Польское в 1815-1830 годах., М., 1915. – 172 с.
13. Lewinski-Corwin, Edward. The political history of Poland. – New York: Polish Book Importing Co., 1917. – 653 p.
14. Грабеньский В. История польского народа. – Мн.: МФЦП, 2006. – 800 с.
15. Любавский, М. К. История западных славян / М. К. Любавский. – Москва: Издательство «Вече», 2018. – 496 с.
16. Шпопер Д. Конституция Царства Польского 1815 года // Энциклопедия права. Научные исследования и разработки. – М.: ООО «ИЦ РИОР», 2014, Т. 2, вып. 1 (2). – С. 40-45.
17. Рудомський Р. Дуда заявив, що кордону між Польщею та Україною фактично не буде. Новина від 5.05.2022 р. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/duda-zayaviv-scho-kordonu-mizh-polscheyu-ta-ukrainoyu-faktichno-ne-bude.htm>.

*Ковач Ігор Миколайович,
аспірант кафедри права та
загально правових дисциплін,
Інститут права та суспільних
відносин, Заклад вищої освіти
«Відкритий міжнародний
університет розвитку людини
«Україна», м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-6436-6704*

*Науковий керівник:
Рябченко Олена Петрівна,
зав. кафедри адміністративно
правового процесу та митної
безпеки, доктор юридичних наук,
професор, заслужений діяч
науки і техніки України*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ СЕРВІСІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4780/>

Адміністративно-правове регулювання в інформаційній сфері в Україні є важливим компонентом для забезпечення прав та обов'язків у сфері обробки та використання інформації.

Основні функції адміністративно-правового регулювання в інформаційній сфері включають:

• **Захист прав громадян та суб'єктів інформаційних відносин** – це закони та нормативно-правові акти які регулюють збір, зберігання, обробку, передачу та захист особистих даних. Це включає в себе заходи для запобігання несанкціонованому доступу до інформації та захисту конфіденційної інформації.

• **Створення умов для розвитку інформаційного суспільства** – це адміністративно-правове регулювання яке повинне сприяти створенню сприятливих умов для розвитку інформаційних технологій, електронного урядування, електронної комерції та інших сфер, пов'язаних із збором та обробкою інформації.

• **Встановлення відповідальності за порушення законодавства:** Законодавство надає відповідальність за порушення правил обробки інформації, включаючи штрафи та інші санкції для тих, хто порушує права на конфіденційність та безпеку інформації.

•**Забезпечення кібербезпеки:** Законодавство в інформаційній сфері також регулює питання кібербезпеки, зокрема, заходи захисту від кібератак, вірусів та інших загроз в інформаційній безпеці.

•**Створення правового середовища для бізнесу:** Законодавство в інформаційній сфері має сприяти розвитку бізнесу, забезпечуючи чіткі правила для електронної комерції, електронного документообігу та інших аспектів електронного бізнесу.

Важливо зауважити, що адміністративно-правове регулювання в інформаційній сфері постійно змінюється і адаптується до нових технологічних викликів та вимог суспільства.

Тема адміністративно-правового регулювання в інформаційній сфері стає надзвичайно актуальною у зв'язку із стрімким зростанням використання інформаційних сервісів та технологій.

Можна зазначити декілька ключових аспектів, які підкреслюють актуальність цієї теми:

•**Збільшення обсягу особистих даних:** З інтенсивним використанням інтернету, мобільних додатків, електронної комерції та інших інформаційних сервісів збільшується обсяг особистих даних, які збираються та обробляються. Адміністративно-правове регулювання в цій області визначає правила та стандарти для захисту цих даних від несанкціонованого доступу та зловживань.

•**Розвиток технологій та кіберзагрози:** Швидкий розвиток технологій призводить до появи нових можливостей та викликів у сфері інформаційної безпеки. Актуальність теми підсилюється ростом кількості кіберзагроз, які вимагають ефективних заходів захисту та реагування.

•**Електронне урядування та електронна документація:** Запровадження електронного урядування та перехід до електронної документації вимагають встановлення чітких правил та нормативів для забезпечення безпеки, конфіденційності та легальності обміну інформацією.

•**Електронна комерція:** Розширення електронної комерції, включаючи онлайн-платежі та електронний бізнес, підкреслює необхідність правового регулювання для захисту інтересів споживачів, уникнення шахрайства та забезпечення довіри.

•**Публічна безпека:** Важливим є також врахування аспектів публічної безпеки, забезпечення обміну інформацією між органами влади та іншими структурами з метою запобігання та реагування на можливі загрози.

З урахуванням цих факторів, адміністративно-правове регулювання в інформаційній сфері стає ключовим інструментом для забезпечення балансу між розвитком технологій та захистом прав та інтересів громадян та підприємств.

Адміністративно-правове забезпечення в сфері інформаційних сервісів є ключовим елементом для забезпечення правового порядку та ефективного функціонування інформаційного простору. Цей правовий фреймворк складається з кількох ключових компонентів, що спрямовані на визначення прав та обов'язків учасників таких як забезпечення конфіденційності та захисту інформації, а також регулювання взаємовідносин в цій динамічній сфері.

Аналіз законодавчого контексту та нормативно-правових актів.

Розгляд основних нормативно-правових актів, які регулюють використання інформаційних сервісів.

•**Захист Особистих Даних та Конфіденційності:** Закони про захист особистих даних, які визначають правила збору, обробки та передачі особистих інформацій.

Вимоги до забезпечення конфіденційності та визначення прав користувачів у відношенні до їх даних.

•**Кібербезпека та Захист Інформації:** Закони та нормативи, спрямовані на запобігання та реагування на кібератаки та інші загрози безпеці інформаційного простору.

Визначення стандартів для забезпечення безпеки інформації та вимог до захисту від несанкціонованого доступу.

•**Електронна Комерція та Електронне Урядування:** Закони, які регулюють електронну комерцію, електронні угоди та правовий статус електронних документів.

Нормативи щодо використання інформаційних технологій у державному управлінні та наданні електронних громадянських послуг.

•**Права та Обов'язки Користувачів:** Закони, що визначають права та обов'язки користувачів в інтернеті та інших інформаційних сервісах. Визначення відповідальності за порушення правил використання інформаційних сервісів.

•**Антимонопольне та Конкурентне Законодавство:** Нормативи, спрямовані на регулювання конкуренції та запобігання монопольній поведінці в інформаційних сервісах.

•**Відповідальність за Зміст та Контент:** Закони, які визначають відповідальність за розміщення та розповсюдження контенту в мережі, зокрема відповідність законам про авторські права, образи, неправдиву інформацію та інше.

Виклики сучасного інформаційного суспільства

В сучасному інформаційному суспільстві, що невинно розвивається, спостерігається неабияка динаміка та трансформація, які вносять нові можливості, але разом із цим викликають і серйозні правові аспекти. Зростання обсягів даних, підвищення кількості кіберзагроз, та необхідність захисту особистої інформації визивають потребу в удосконаленні правового регулювання в цій сфері. В цьому контексті, розгляд викликів сучасного інформаційного суспільства з точки зору їхнього впливу на правовий ландшафт є надзвичайно актуальним та важливим завданням.

Проблеми:

•**Збір та обробка масштабних обсягів даних:** Зростання обсягів зібраної інформації може призвести до непередбачуваного використання та порушень конфіденційності.

•**Кіберзагрози та кібератаки:** Захист від кіберзагроз включаючи хакерські атаки, витоки даних, та інші загрози є надто складним завданням.

•**Недостатня свідомість користувачів:** Багато користувачів не завжди повністю розуміють ризики та наслідки неправильного обігу з їхніми особистими даними.

•**Брак ефективності діючого законодавства:** Застарілі або неякісні нормативні акти можуть ускладнювати захист конфіденційності та недостатньо ефективно реагувати на сучасні виклики.

Перспективні шляхи вирішення:

•**Удосконалення законодавства:** Створення та впровадження сучасного, адаптивного законодавства, яке враховує сучасні технологічні та соціокультурні виклики.

•**Технічні інновації у сфері кібербезпеки:** Використання передових технологій шифрування, виявлення та захисту від кібератак, а також розробка безпечних систем зберігання та передачі інформації.

•**Підвищення рівня свідомості громадськості:** Освіта та інформаційні кампанії для підвищення рівня обізнаності громадськості щодо правил безпеки та ризиків.

Участь у міжнародних угодах визначає напрями розвитку адміністративно-правового середовища країни, формує її зобов'язання та впливає на різноманітні аспекти внутрішнього адміністративного та правового ландшафту. Суттєвий вплив може виявитися як на законодавчому рівні, так і на рівні організаційно-структурних змін та адміністративних процедур.

Проте, разом із вигодами від міжнародної співпраці приходять і виклики, які можуть вимагати ретельного балансу та адаптації. Гармонізація законодавства та виконання зобов'язань може вимагати значних зусиль для внутрішніх реформ і адаптації до нових стандартів.

Усе враховуючи, участь у міжнародних угодах є стратегічно важливим елементом для сучасних країн у формуванні їх адміністративно-правового середовища. Вона сприяє стабільності, розвитку та співпраці, а також дозволяє забезпечити високий стандарт правової захищеності та взаєморозуміння в умовах глобальної взаємодії.

*Конончук Богданна Ростиславівна,
студент, Хмельницький
університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4738/>

Вивчення історичного минулого, правильна передача складних і суперечливих етапів вітчизняної історії недостатньо пов'язані з пошуком оригінальних відповідей на питання, які ставить життя. Система освіти ще недостатньо виховує високі духовні прагнення та естетичні смаки. Але, безумовно, історична свідомість і національна ідентичність відіграють важливу роль у громадянській поведінці учнів та студентів [2].

Науково-технічна революція спонукає до безперервного здобуття знань. Однак це не однорідна структура.

Особливого значення слід надати забезпеченню навчального процесу обладнанням, комп'ютерною технікою, матеріалами, і, звичайно, кваліфікованому стимулюванню праці викладачів. Розвиток, відбудова та культурні здобутки України як нації, у поєднанні із загальним процесом цивілізаційного розвитку, підняли питання освіти на вищий рівень. Адже держава чи народ без сучасної системи освіти не може мати майбутнього, відтворювати свої культурні цінності, забезпечувати конкурентоспроможність своїх економічних та інтелектуальних ресурсів на світовому ринку, відновлювати та підтримувати свої демократичні інститути [2].

Для сучасної України освіта, завдяки своїй інтелектуальній енергії та відродженим моральним принципам, має стати однією з умов і гарантій історичного переходу держави до нового демократичного суспільства із соціально орієнтованою ринковою економікою. Більше того, міжнародний досвід свідчить, що освіта не тільки сприяє збереженню культурних цінностей і соціальним перетворенням, пов'язаним з науково-технічним прогресом і оновленням знань, але й визнається інвестицією передового людства, яка окупиться в майбутньому [4].

Розвиток науки в сучасному суспільстві призвів до "вертикальної" інтеграції науки, тобто до тенденції наближення науки до практики і, в цьому контексті, до злиття фундаментальної та прикладної науки. У науці як сукупності знань відбуваються значні зміни, які поглиблюють процес диференціації та інтеграції наукового знання.

Сучасна наука характеризується зростаючим взаємозв'язком між багатьма різними дисциплінами та інтегративною тенденцією в розвитку кожної з них [3].

З розвитком науки можливості сприйняття реальності постійно розширюються. Це означає, що чим вищий рівень розвитку науки, тим більше можливостей для глибшого пізнання дійсності [1].

Від науки чекають не лише розробок способів прискорення зростання виробництва, а й відкриття нових напрямків його розвитку, нового типу його організації. Це принципово нові суспільні потреби, і в такій формі вони ніколи перед наукою не ставились. За допомогою науки можна передбачити виникнення суспільних та природничих явищ, і це є показником її внутрішньої зрілості й ефективності [1].

Література:

1. <https://i-soc.com.ua/ua/news/stan-i-perspektivi-nauki-v-ukraini-za-danimi-soc>
2. <https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/12353/>
3. <https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13152/>
4. <http://www.student-works.com.ua/kursovi/bjd/167.html>

*Куркін Євген Вікторович,
аспірант відділу проблем
цивільного, трудового та
підприємницького права
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького Національної
академії наук України*

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ: ПОСТАНОВКА НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4764/>

Забезпечення належного функціонування судової влади є одним із ключових завдань, які стоять перед Україною на шляху до її повноправного членства в Європейському Союзі. Прикметно, що посадові особи наших західних країн-партнерів наполегливо звертають увагу влади на важливість продовження розпочатої судової реформи, перебудови діяльності багатьох державних інституцій, реального впровадження верховенства права, створення дієвого механізму реагування на порушення прав та інтересів фізичних та юридичних осіб.

Останні корупційні скандали, що сталися в українській судовій системі, переконують в необхідності ще більш кардинальних змін законодавства, яке регламентує організацію судової влади та діяльність із здійснення правосуддя.

Очевидно, що зрозуміла та відкрита судова система потрібна не лише пересічним громадянам чи суспільству. Насамперед, у відкритості та прозорості судової влади має бути зацікавлена держава. Оскільки стан судової системи є показником не тільки розвиненості демократичних і правових засад, він свідчить про потенційну можливість захисту належного права від будь-яких посягань. Це важливо для майбутніх іноземних інвесторів, без яких неможливий процес відновлення та процвітання України.

Враховуючи ці обставини, перед юридичною наукою відкриваються нові можливості з обґрунтування та супроводу необхідних реформ, визначення оптимальних шляхів досягнення поставлених цілей, прогнозування розвитку законодавства та наслідків тих чи інших законодавчих рішень.

Одним із найважливіших аспектів реформування є відновлення втраченої довіри громадян до судів, до винесених судових рішень, які мають уособлювати собою приклади правильного застосування норм матеріального та процесуального права, справедливого вирішення

конфліктної ситуації. Відновлення такої довіри можливе лише через здійснення відкритого та чесного цивільного судочинства. Тобто, йдеться про формування ефективної моделі транспарентності правосуддя у цивільних справах.

Цей напрямок наукового пошуку поки що є відносно новим для вітчизняної цивільної процесуальної науки. Як правило, дослідники цивільного процесу приділяють деяку увагу гласності судового розгляду як одному з принципів цивільного судочинства. Віддаючи належне проведеним дослідженням, все ж таки зауважимо, що межі вивчення транспарентності правосуддя у цивільних справах можуть бути суттєво розширені. Насамперед, за рахунок визначення поняття транспарентності правосуддя у цивільних справах в системі понятійно-категоріального апарату науки цивільного процесуального права, основних наукових підходів до розуміння об'єкта, що вивчається, в контексті переліку принципів цивільного судочинства та поза ним, виявлення сутності транспарентності з позиції якісної характеристики діяльності щодо здійснення правосуддя у цивільних справах. Це сприятиме розробці механізму забезпечення транспарентності правосуддя у цивільних справах, елементами якого є гласність та відкритість судового розгляду, поєднання усних та письмових засад в цивільному судочинстві, мова судочинства, порядок оголошення судових рішень та їх мотивованість.

Все це підтверджує важливість наукового дослідження транспарентності правосуддя у цивільних справах. Його метою є розробка теоретичних положень, висновків та рекомендацій як частини загальної наукової концепції удосконалення цивільної процесуальної діяльності та забезпечення транспарентності правосуддя у цивільних справах.

Для досягнення поставленої мети мають бути вирішені наступні завдання:

дослідити історико-правові аспекти розвитку ідей транспарентності правосуддя у цивільних справах;

провести огляд стану наукової розробленості проблеми транспарентності правосуддя у цивільних справах;

визначити наукові підходи до розуміння транспарентності правосуддя у цивільних справах, у тім числі, з огляду на еволюцію принципів цивільного судочинства, національного правозастосування та практики Європейського Суду з прав людини;

проаналізувати теоретико-прикладні проблеми транспарентності правосуддя у цивільних справах;

сформулювати пропозиції та рекомендації щодо удосконалення цивільного процесуального законодавства та практики його застосування.

*Лисюк Ярослав Юрійович,
аспірант Інституту держави
і права ім. В.М. Корецького
Національної академії наук України*

*Науковий керівник:
Тимченко Геннадій Петрович,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту держави
і права ім. В.М. Корецького
Національної академії наук України*

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ЯК НАЛЕЖНА МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА УДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4775/>

Проблема впливу Конституції України на цивільне процесуальне законодавство та конституційних підстав правосуддя у цивільних справах. Як слушно зазначається в юридичній літературі, сьогодні конституції є не лише основним джерелом відповідної галузі права, а й стрижнем національних правових систем для більшості країн світу [1, С. 29]. Незважаючи на безперервну значущість такої проблематики, стверджувати про завершення формування будь-якої цілісної концепції впливу Конституції України на галузеве законодавство та встановлення сфер правового регулювання, на нашу думку, поки що передчасно. У найзагальнішому вигляді, говорячи про зміст такої концепції, йдеться про систему теоретичних поглядів і положень, виникнення яких обумовлено юридичними особливостями Конституції як специфічного нормативного акта та форми вираження права, що розкривають можливі способи та форми її впливу на процесуальні правовідносини, що складаються між різними суб'єктами цивільного процесу під час розгляду та вирішення спірних судових справ.

Очевидно, що саме Конституція України може і має стати належним методологічним базисом становлення, інтерпретації та удосконалення національного законодавства. Не можна не враховувати і значення Конституції України для розвитку цивільної процесуальної доктрини,

численні предмети вивчення якої незмінно детерміновані важливістю всебічного пізнання цивільного судочинства, пошуку та обґрунтування сукупності нових теоретичних знань, розуміння сучасних глобальних тенденцій його руху. Тим паче, видається необхідним в цих умовах зосередження уваги дослідників на вузлових, ключових характеристиках аналізованої концепції, що визначає, з одного боку, конституційно-правові основи діяльності судової влади та цінності судових процедур, з іншого – напрями еволюційного розвитку правосуддя у цивільних справах.

Такими нам вбачаються вихідні передумови дослідження впливу Конституції України на цивільне процесуальне законодавство. Зауважимо, що основні теоретико-прикладні розробки цієї проблематики традиційно склалися в рамках науки конституційного права, де набули широкого розвитку уявлення про поняття і сутність конституції, її структуру і функції, конституціоналізм як правове явище та елемент сучасних правових демократичних держав і деякі інші.

Вже стали, мабуть, хрестоматійними тези про Конституцію України як кодифікований, парламентський і загальнодержавний нормативно-правовий акт, що має найвищу юридичну силу і виражає волю всього українського народу; як основне джерело національного права України; верховенство Конституції України в системі конституційного права та інших галузей права; конституційні норми як норми прямої дії; особливий порядок ухвалення Конституції України і внесення в неї змін; постійний характер її дії; Конституції України як системоутворюючого чинника пізнання явищ правової дійсності та інші.

Ці теоретичні положення можуть бути взяті за основу при розробці механізму впливу та взаємодії конституції та галузевого законодавства. При цьому відзначимо, що в контексті цієї роботи окремий науковий інтерес становить вчення про функції конституції, під якими зазвичай розуміють основні напрями впливу конституції на формування та розвиток державних і суспільних відносин, що зумовлені, з одного боку, її внутрішньою правовою специфікою, а з другого – об'єктивною потребою соціальної системи [2, С. 16].

Вважаємо, що доктринальне вивчення функцій Конституції України тільки продовжиться, але вже на новому витку розвитку конституційно-правової думки в Україні, подальшого формування в нашій країні демократичної та правової держави.

Звернемося до аналізу юридичних функцій Конституції України, які визначають не лише взаємозв'язки Основного закону і суспільних відносин, а й характер системного впливу конституційних норм на встановлення сфер правового регулювання і, зокрема, на цивільне судочинство.

Як правило, в правовій теорії заведено виокремлювати такі загальні юридичні функції конституції: регулятивну, установчу та правоохоронну. Тією чи іншою мірою вони впливають на розвиток усієї системи суспільних відносин. Водночас здається було б неповним розгляд регулятивної та інших функцій конституції тільки з позиції її безпосереднього впливу на конкретні суспільні відносини, хоча це і має першорядне значення.

Роль Конституції все ж таки цим не вичерпується. Конституційні норми покликані сформувати таку модель суспільних відносин, яка реально існує. Неможливо використовувати застарілі правові конструкції, які не відповідають очікуванням і потребам сучасного суспільства. В іншому разі протиріччя, що формуються, матимуть негативний вплив на розвиток суспільства і держави. Розвиток цивільного судочинства та його доктрини має ґрунтуватися на положеннях Конституції України як однієї з основних методологічних платформ удосконалення процесуального законодавства та практики його застосування.

На наш погляд, це актуалізує важливість дослідження сутності судової влади та її реалізації в цивільному судочинстві, теоретичних проблем правосуддя в цивільних справах і верховенства права в контексті формування нової системи принципів процесуальної діяльності.

Література:

1. Проблеми теорії конституційного права України / За заг. редакцією Ю. С. Шемшученка. К.: Парламентське вид-во, 2013. С. 29. 616 с.
2. Скрипнюк О. В. Конституція України та її функції: проблеми теорії та практики реалізації. До десятої річниці прийняття Конституції України. К.: Академія правових наук України, 2005. С. 16. 168 с.

*Никифоренко Наталя Андріївна,
аспірант наукової лабораторії з
проблем протидії злочинності
Національної академії
внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-0984-2725*

*Науковий керівник:
Вознюк Андрій Андрійович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач наукової лабораторії з
проблем протидії злочинності,
Навчально-науковий інститут №1
Національної академії
внутрішніх справ*

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4777/>

У ст. 366-2 КК України встановлено кримінальну відповідальність за умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (ч. 1) або якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб (ч. 2) [1].

Диспозиція ст. 366-2 КК України вказує на те, що суб'єкт цього кримінального правопорушення спеціальний – суб'єкт декларування. Згідно з приміткою до цієї статті суб'єктами декларування у ст. 366-2 та 366-3 цього Кодексу є особи, які відповідно до частин першої, другої ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [2] зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Відтак, суб'єктами цього кримінального правопорушення є:

1. Особи, зазначені у пункті 1, підпунктах "а", "в"- "г" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, які зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного

агентства декларацію за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством (ч. 1 ст. 45 цього Закону).

2. Особи, зазначені у пункті 1, підпунктах "а", "в"- "г" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, зобов'язані протягом 30 календарних днів з дня припинення відповідної діяльності подати декларацію за період, не охоплений раніше поданими деклараціями (абз. 1 ч. 2 ст. 45 цього Закону).

3. Особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах "а", "в"- "г" пункту 2 частини першої статті 3, зобов'язані до 1 квітня наступного року після року припинення діяльності подати декларацію за минулий рік (абз. 2 ч. 2 ст. 45 цього Закону).

Не складно помітити, що положення, які визначають суб'єктів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366-2 та 366-3 КК України, ускладнені. Ні в КК України, ні в Законі України «Про запобігання корупції» відсутня єдина, чітка і зрозуміла норма, яка передбачала б перелік суб'єктів досліджуваних деліктів, що певною мірою ускладнює тлумачення кримінально-правових норм.

Аналіз положень Закону України «Про запобігання корупції» свідчить про те, що суб'єктами кримінальних правопорушень, передбачених ст. 366-2 та 366-3 КК України, є особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, особи, які припили таку діяльність та ті, хто прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Водночас у певних випадках декларують недостовірну інформацію не суб'єкти декларування, а уповноважені ними особи. Наприклад, це можуть бути члени сім'ї, помічники, юристи тощо. Відтак, фактично об'єктивну сторону вчиненого виконує не суб'єкт декларування, а особа, яка не має ознак спеціального суб'єкта цього деліктам.

У таких випадках під час притягнення до кримінальної відповідальності суб'єкти декорування у своїх поясненнях посилаються на те, що кримінально протиправне діяння вчинене іншою особою. Тому постає питання чи наявний у таких випадках склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-2 КК України через те що діяння вчинене особою, що не є суб'єктом цього кримінального правопорушення або ж відсутня умисна форма вини.

В подібних складах кримінальних правопорушень, наприклад, у випадку подання недостовірної інформації про фінансові операції, що відповідно до закону підлягають фінансовому моніторингу (ст. 209-1 КК України), подання завідомо недостовірних або підроблених доказів

(ст. 384 КК України), надання недостовірної інформації службовою особою комітету Верховної Ради України, тимчасовій слідчій комісії Верховної Ради України чи спеціальній тимчасовій слідчій комісії Верховної Ради України (ч. 2 ст. 351 КК України) тощо, можуть існувати підстави для притягнення до кримінальної відповідальності за співучасть. Однак чи можлива співучасть у декларуванні недостовірної інформації? Видається, що можлива, але у судовій практиці таких випадків не траплялося.

Згідно з ч. 1 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» особи, зазначені у пункті 1, підпунктах "а", "в"- "г" пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті НАЗК декларацію за минулий рік за формою, що визначається НАЗК.

Таким чином в законі чітко зазначено про обов'язок подання декларації, встановлено строк, спосіб та форму подачі такої декларації. Водночас в законі чітко не зазначено, що суб'єкт декларування повинен подавати декларацію особисто. Відсутні і будь-які роз'яснення щодо можливого делегування виконання цього обов'язку іншим особам.

Натомість відповідно до п. 1 розділу II Порядку заповнення та подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затвердженого наказом НАЗК від 23 липня 2021 року № 449/21 декларація заповнюється та подається особисто суб'єктом декларування шляхом заповнення відповідної електронної форми після автентифікації у власному персональному електронному кабінеті у реєстрі декларацій.

Зазначений обов'язок вважається виконаним після того як відповідна декларація з'явиться в реєстрі декларацій.

Декларація є електронним документом, тобто документом, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа (ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг») [3].

Оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» (ч. 1 ст. 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг»). Декларація є електронним документом, який посвідчується кваліфікованим електронним підписом.

Кваліфікований електронний підпис – удосконалений електронний підпис, що створюється з використанням засобу кваліфікованого електронного підпису і базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису (п. 27 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги») [4]. Кваліфікований електронний підпис має таку саму юридичну силу, як і власноручний підпис, та має презумпцію його відповідності власноручному підпису (ч. 6 ст. 18 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги»).

Суб'єкт декларування як користувач електронних довірчих послуг зобов'язаний забезпечувати конфіденційність та неможливість доступу інших осіб до особистого ключа (ч. 2 ст. 12 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги»).

З огляду на зазначене логічно видається позиція ВАКС, який у своєму вирокі від 30 березня 2023 р. у справі № 991/185/23 спростовуючи доводи обвинуваченої Особи-7 про те, що виправлену декларацію подано її чоловіком, що на думку сторони захисту свідчить про відсутність складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 366-2 КК України, або умислу на його вчинення, зазначив таке. За сукупності обставин наявності декларації за 2020 рік Особи-7, як особи, уповноваженої на виконання функцій держави у відповідному реєстрі декларацій, відповідності такої декларації формі та змісту, що визначається НАЗК, подача такої декларації у строки, визначені Законом України «Про запобігання корупції», засвідчення такої декларації кваліфікованим електронним підписом, який відповідає особі користувача, та наявності згоди обвинуваченої на заповнення та подачу декларації іншим членом сім'ї внаслідок «розподілу сімейних обов'язків», колегія суддів прийшла до висновку про те, що у даному конкретному випадку, саме суб'єкт декларування має нести встановлену законом відповідальність за достовірність відомостей, внесених до відповідної декларації. Факт належності електронної пошти, з якої здійснено реєстрацію у кабінеті НАЗК з метою завчасного листування із спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері протидії корупції, члену сім'ї суб'єкта декларування у даному випадку не має правового значення.

За відсутності фактичних даних про те, що зміст декларації Особи-7 за 2020 рік не відповідає її волі, сформований за наявності фактів використання її персональних даних всупереч волі останньої, колегія суддів критично оцінює позицію сторони захисту про те, що заповнення та подача такої декларації не особисто Особою-7, а її чоловіком Особою-8 будь-яким чином впливає на міру чи вид відповідальності останньої. Зазначена позиція сприймається колегією

суддів, як тактика сторони захисту від висунутого обвинувачення з метою уникнення від кримінальної відповідальності [5].

Таким чином, можна зробити висновок, що у випадку внесення до декларації недостовірної інформації під час її заповнення і подання особою, яка не є суб'єктом декларування, на прохання суб'єкта декларування, утворює підстави для притягнення останнього до кримінальної відповідальності за ст. 366-2 КК України.

Важливо, що у цьому випадку відображення у декларації недостовірної інформації може бути як умисним, так і необережним. Оскільки кримінальне правопорушення, передбачене ст. 366-2 КК України, вчиняється виключно з умисною формою вини, то відповідно і особа, яка вносила відомості до декларації не будучи суб'єктом декларування, могла також діяти умисно. Відтак в її діях вбачаються ознаки співучасті зі спеціальним суб'єктом.

Кримінальна відповідальність за ст. 366-2 КК України виключається у випадку, якщо декларація подана без відома та згоди суб'єкта декларування іншою особою, що теоретично можливо. Однак в такому разі суб'єкта декларування можуть притягнути до кримінальної відповідальності за умисне неподання декларації за ст. 366-3 КК України.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III (зі змінами від 09 грудня 2023 року № 3513-IX) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
3. Закон України від 22 травня 2003 року № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
4. Закон України від 05 жовтня 2017 року № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
5. Вирок Вищого антикорупційного суду від 30 березня 2023 р. Справа № 991/185/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/109915446>

*Процков Сергій Васильович,
аспірант відділу проблем
цивільного, трудового та
підприємницького права
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького Національної
академії наук України*

ЗАХИСТ ПРАВ УЧАСНИКІВ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4763/>

Житлове будівництво у всьому світі є важливою частиною загальної державної політики щодо створення нових робочих місць, інвестиційної привабливості різних сфер підприємницької діяльності, підвищення рівня життя громадян. Побудова успішної держави неможлива без належного економічного розвитку, гарантування мінімальних соціально-економічних прав та інтересів. Досвід провідних європейських країн доводить правильність цієї тези. З огляду на те, в яких умовах перебуває сьогодні Україна, ведучи повномасштабну війну з агресором, є підстави вважати, що сфера житлового будівництва може стати одним із можливих напрямів, що забезпечують необхідне постійне економічне зростання.

Для виконання цієї мети першорядним є формування концептуального підходу до правового регулювання сфери житлового будівництва, в рамках якого буде здійснюватися захист прав усіх учасників правовідносин, і не лише у сфері вкладення інвестицій. Житлове будівництво передбачає послідовність виконання певних робіт, які правомірно розглядати як його цикли. Як показує судова практика, починаючи від вибору земельної ділянки та отримання дозволу на будівництво, самого будівництва об'єкта до введення його в експлуатацію, неминуче виникають різні конфліктні ситуації. Необхідно мінімізувати можливість порушення права у цій сфері, сформулювавши пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства та рекомендації судовій практиці щодо розгляду та вирішення спірних питань.

Наука цивільного права та процесу вже приділяла деяку увагу проблемам правового регулювання інвестиційної діяльності, майнових прав, фондам фінансування будівництва, способам захисту майнових прав інвесторів у сфері будівництва та іншим. Проте комплексного дослідження проблемних питань захисту прав учасників правовідносин у сфері житлового будівництва, так і не було проведено. Мій більш ніж десятирічний досвід адвокатської діяльності в області, що розглядається, теоретичні знання та практичні навички дозволяють мені говорити про необхідність поліпшення правового регулювання сфери житлового будівництва та запропонувати авторське бачення його розвитку в Україні.

Важливою є розробка теоретичних положень як підґрунтя формування концепції захисту прав учасників правовідносин у сфері житлового будівництва, спрямованої на удосконалення законодавчої моделі регулювання цієї сфери та практики вирішення судових спорів.

Для досягнення поставленої мети мають бути вирішені такі завдання: узагальнити досвід становлення та розвитку законодавства у сфері житлового будівництва; проаналізувати стан наукової розробленості проблеми захисту прав учасників правовідносин у сфері житлового будівництва; визначити проблемні питання нормативної регламентації начальних етапів житлового будівництва; дослідити переваги та недоліки існуючих форм інвестиційної діяльності в сфері житлового будівництва; розглянути порушення права, що виникають на стадії введення в експлуатацію об'єкта будівництва та реєстрації права власності; сформулювати пропозиції і рекомендації щодо удосконалення вітчизняного законодавства та практики його застосування.

Об'єктом такого дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері житлового будівництва. Предметом дослідження є проблеми захисту прав учасників правовідносин у сфері житлового будівництва, норми українського законодавства та практика їх застосування.

*Світличний Віталій
Анатолійович,
аспірант кафедри
адміністративного права,
Національний юридичний
університет імені
Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0004-8721-3742*

*Науковий керівник:
Гарашук Володимир Миколайович,
доктор юридичних наук,
Національний юридичний
університет імені
Ярослава Мудрого*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МЕТОДІВ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ОЗНАКОЮ ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ЗМІСТУ АБО ЦІЛЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4740/>

Формування чіткого, простого у сприйнятті та вичерпного розуміння складного і багатогранного за своєю природою комплексу заходів і способів у механізмі реалізації контрольної діяльності держави – давня правова проблема. Без перебільшення можливо стверджувати, що ця тема взагалі не потребує доведення її актуальності, адже науковий інтерес до пошуку способів її розв'язання не стихає вже не одне десятиліття. В зв'язку з цим хотілося б також висвітлити деякі міркування з цього приводу.

Так, на нашій погляд саме розгляд методів через призму їх функціонального змісту або цілей застосування найбільш яскраво розкриває зміст контролюючих засобів і способів, що мають місце в ході реалізації державного контролю у сфері господарської діяльності, при цьому, охоплюючи увесь спектр діяльності контролюючих органів. А тому, вважаємо за необхідне методи державного контролю поділити на три ланки: 1) методи пов'язані із отриманням і обробкою інформації стосовно виявлення правопорушень у сфері господарської діяльності (перевірка та спостереження); 2) методи пов'язані із припиненням правопорушень, поновленням стану законності та попередженням можливих правопорушень у подальшому (різного роду заходи впливу як

то: зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі; обмеження, зупинення чи припинення окремих видів здійснюваних банком операцій; вилучення з обігу неякісної та небезпечної продукції та ін.; 3) методи спрямовані на застосування до винних осіб відповідальності (кваліфікація протиправних діянь, застосування передбачених законом стягнень).

Розглядаючи *методи пов'язані із отриманням і обробкою інформації щодо виявлення правопорушень у сфері господарської діяльності*, нагадаємо, що первинним і невід'ємним атрибутом будь-якого різновиду контролю, в тому числі і державного контролю у сфері господарської діяльності, є перевірка та (або) спостереження з метою перевірки. При цьому, слід наголосити, що різні науковці закладають різний об'єм у відповідну категорію. Так, Ю. В. Гаруст розкриваючи категорію «податкова перевірка» як діяльність податкових органів (або здебільшого аудиторських, громадських організацій) з аналізу і дослідження первинної облікової та звітної документації, пов'язаної зі сплатою податкових платежів, з метою перевірки своєчасної та повної сплати податків і зборів, правильного ведення податкового обліку, обчислення сум податкових платежів, здійснення податкової звітності [1], фактично пов'язує весь масив контрольних-наглядних дій держави з отриманням інформації про об'єкт контролю. Інакше до розуміння об'єму категорії «перевірка» в механізмі контролю підходить М. В. Петричук, який методами фінансового контролю називає: 1) спостереження – цілеспрямоване, планомірне, за потреби фіксоване сприйняття процесів та процедур; 2) перевірка – обстеження і вивчення конкретного напрямку діяльності та/або її документального відображення (може бути документальна і фактична); 3) дослідження – пошук та отримання необхідної інформації, що має значення в сфері фінансового контролю (опитування, анкетування тощо); 4) підтвердження – встановлення достовірності (досягається через надання відповіді третіми особами під час зустрічних перевірок і запитів); 5) аналіз та оцінка показників – аналітичні процедури, що визначають відхилення отриманих даних від очікуваних результатів [2, с. 408]. Він фактично розглядає перевірку у вузькому розумінні.

Відзначимо, що обидва з підходів мають право на існування, оскільки розглядають перевірку як явище з різних боків. Великий тлумачний словник сучасної української мови слово «перевірка» трактує як: 1) підданий аналізу для виявлення якого-небудь складника,

елемента, і. т. ін. 2) який пройшов перевірку, підданий перевірці. 3) вірогідність якого безсумнівна; точний [3, с. 719], що вказує нам на те, що етимологічне значення «перевірки» охоплює змістом категорії аналізу, оцінки, дослідження й здійснення інших заходів з метою порівняння, співставлення об'єкту перевірки у матеріальному світі. За таких умов, вбачається, що на відносно самостійну роль справедливо претендує лише «спостереження», як захід що за змістом не включає процедуру співставлення (порівняння) об'єктів буття. Інші ж заходи можуть бути включені в об'єм категорії «перевірка» у випадку розгляду відповідного явища в широкому сенсі.

Виходячи із вищенаведеного наголосимо, що *методи пов'язані із отриманням і обробкою інформації стосовно виявлення правопорушень у сфері господарської діяльності* у широку розумінні включають спостереження з метою перевірки і саму перевірку. Ревізія, інспектування, камеральні перевірки, різного роду експертизи, проведення лабораторних досліджень, аудит і тому подібні заходи (методи, способи) ми пропонуємо розуміти як конкретні, спеціалізовані та формалізовані у законі інструменти впровадження, деталізації названих єдиних збиральних методів контролю пов'язаному із відповідним напрямком діяльності держави. Варто відзначити, що особливістю державного контролю у сфері господарської діяльності як «збирального» різновиду контролю є наявність чималої кількості таких спеціалізованих форм і методів конкретизації перевірок.

Методи пов'язані із припиненням правопорушень та поновленням стану законності являють собою частину комплексу заходів щодо реакції органів владних повноважень на виявленні порушення вимог закону. Чинне українське законодавство не містить визначення заходів адміністративного припинення так само, як і заходів щодо поновлення стану законності. Незважаючи на відсутність названих термінів в нормативних актах, традиційно, в доктрині адміністративного права під заходами адміністративного припинення прийнято розуміти заходи, метою яких є припинення (переривання) відповідної ймовірно протиправної ситуації (поведінки). Ці заходи не передбачають своєю метою покарання особи порушника, а застосовуються в теперішньому часі та здатні самостійно й оперативно примусово переривати правопорушення [4, с. 65]. Яскравим прикладом заходів припинення державного контролю в сфері господарської діяльності є наприклад, вилучення неякісної та небезпечної продукції з обігу. Так, згідно Закону України «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання

неякісної та небезпечної продукції» спеціально уповноважені органи виконавчої влади, які здійснюють державний контроль і нагляд за якістю та безпечністю продукції (далі – спеціально уповноважені органи виконавчої влади), на підставі результатів відповідних перевірок видають у межах своїх повноважень обов'язкові для виконання власником продукції рішення про вилучення з обігу неякісної та небезпечної продукції і подальше поводження з нею (ст. 7) [5]. До заходів припинення можна також віднести вимогу уповноважених державних органів направлену до суб'єктів господарювання, що перевіряються, усунення виявлених порушень вимог щодо формування, встановлення та застосування державних регульованих цін (Див. п. 5 ст. 18 [6]); різного роду заходи впливу як то зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі, обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій, у тому числі операцій із пов'язаними з банком особами, заборона надання бланкових кредитів, відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку (Див. ст. 73 [7]) і багато інших.

Заходи поновлення стану законності існують паралельно із заходами припинення та репресивними заходами і є результатом проведення перевірок. При цьому, як показує практика правозастосування, не обов'язково суб'єкт контролю, що виконував функції з дослідження стану законності на об'єкті, і орган, що здійснює заходи поновлення стану законності повинні бути «в одній особі». Наприклад, контролер – встановлює, правоохоронний орган – відновлює законність. Крім того, варто відзначити, що ряд заходів припинення сам по собі фактично виконує одночасно і функцію повернення до стану законності (див., наведений вище приклад про контроль за цінами).

Враховуючи, що поновлення стану законності – це центральна кінцева ціль будь-якої контрольної діяльності держави, пропонуємо вважати поновлювальні заходи у системі методів державного контролю у сфері господарської діяльності як другий провідний напрямок (блок) заходів поряд із перевіркою, який об'єднує широкий комплекс дій пов'язаний із відновленням правопорядку у відносинах сфери господарювання. В цьому аспекті вважаємо за доцільне погодитись із А. А. Мухатаєвим, який звертає увагу, що поновлення законності за результатами контрольної діяльності вже само по собі змінює правовідносини на кращі. Викриваючи порушення, вказуючи на помилки, органи владних повноважень опосередковано сприяють виправленню ситуації [8, с. 48].

Методи спрямовані на застосування до винних осіб заходів відповідальності пов'язані із всебічним розглядом і притягненням у разі виявлення і доведення вини фізичних та юридичних осіб до юридичної відповідальності у порядку передбаченому законом. Це кульмінаційний етап в системі методів державно-контролюючої діяльності, який включає заходи пов'язані із розслідуванням, розглядом справи, прийняття рішення про відсутність або наявність в діях складу адміністративного або іншого виду правопорушення, та застосування репресивних заходів передбачених законом.

Література:

1. Гаруст Ю. В. Правове забезпечення контрольної діяльності податкових органів України : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2008. 20 с.
2. Петричук М. В. Методи адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державного фінансового контролю. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 10/2023. С. 407-410.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
4. Павліченко В. М. Поняття та види заходів адміністративного припинення адміністративних правопорушень *Право і безпека*. 2012. № 2 (44). С. 128.
5. Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції: Закон України від 14.01.2000 № 1393-XIV. Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 12. – ст. 95.
6. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. Відомості Верховної Ради . – 2013. – № 19-20. – ст. 190.
7. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 5-6. – ст. 30.
8. Мухатаєв, А. О. Правовий статус та законодавчі засади контрольних повноважень органів державної контрольно-ревізійної служби в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків. 2005. 195 с.

*Товкун Людмила Вікторівна,
кандидатка економічних наук,
Національний юридичний
університет імені
Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-4769-9379*

МІСЦЕ І ЗНАЧЕННЯ КРИПТОБІРЖ В ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4736/>

Криптовалютні біржі відіграють важливу роль у розвитку та популяризації криптовалют, забезпечуючи необхідну інфраструктуру для їх торгівлі та обігу.

Вони полегшують процес обміну однієї криптовалюти на іншу або навіть на фіатні валюти, виступаючи у ролі посередника між учасниками угоди та гарантуючи безпеку цих транзакцій. Криптовалютні біржі часто надають важливу ринкову інформацію, таку як ціни, об'єми торгів, історичні дані тощо, що є ключовими для аналізу ринку та прийняття торгових рішень.

До появи перших криптовалютних бірж біткоїни можна було придбати лише за допомогою майнінгу чи угод, укладених на різних онлайн-форумах. Нині більшість суб'єктів, які цікавляться криптовалютами, використовують для цього криптовалютні біржі. Вони значно спрощують процес ознайомлення зі світом криптовалют, завдяки чому купівля, продаж криптовалют займає всього кілька хвилин. Багато досвідчених трейдерів використовують криптовалютні біржі, щоб отримати прибуток завдяки характерним для криптовалют різким змінам цін.

Криптовалютні біржі забезпечують доступ до широкого спектру криптовалют, включаючи як відомі, наприклад, Bitcoin та Ethereum, так і менш популярні або нові криптовалюти. Саме через торгівлю на них формується ринкова ціна криптовалют, яка часто використовується як показник для ціноутворення в інших місцях торгівлі криптовалютами. Біржі виконують функцію зберігання біткоїнів та інших криптовалют, які щойно були придбані, тобто вони виступають як гаманці, надаючи користувачам послуги зберігання їх криптовалютних активів. До того ж вони забезпечують прозоре відображення інвестиційного портфеля та полегшують доступ до нього. Саме тому багато користувачів зберігають свої криптовалюти на таких платформах. Це забезпечує їм упевненість у тому, що вони можуть у будь-який момент отримати доступ до своїх монет та токенів та провести операції з ними.

Криптовалютні біржі сприяють ліквідності криптовалют, оскільки вони дають можливість швидко купити або продати велику кількість валюти

без значного впливу на її ринкову ціну. Високий показник ліквідності вказує на те, що тут можна провести операцію з потрібним активом в бажаному обсязі. Для того, щоб зрозуміти скільки угод закривається на майданчику, необхідно звернути увагу на коефіцієнт обсягу торгів. Він є особливо важливим для криптотрейдерів, оскільки велика ліквідність свідчить про попит на ту чи іншу криптовалюту.

Криптові біржі, що мають добру репутацію, докладають значних зусиль для дотримання регуляторних вимог, забезпечення безпеки транзакцій та захисту активів користувачів. Не дивлячись на те, що жодна біржа не може гарантувати 100% захисту від хакерських атак, крадіжки персональних даних користувачів, скарг на роботу платформи, утім криптобіржі, які відновили роботу навіть після серйозних атак і зуміли закрити втрати клієнтських коштів (якщо такі були) страховими внесками, заслуговують на довіру. Тому, визначаючи репутацію криптобірж потрібно звертати увагу на їх різноманітні рейтинги. Прикладом таких рейтингів є сайт «Мінфіну» [1]. Біржі там ранжуються та оцінюються на основі трафіку, ліквідності, обсягів торгів та індикатора довіри обсягу торгів, що повідомляється.

Оскільки криптовалютний ринок досі є відносно новим та часто змінюваним, критично важливу роль в діяльності криптобірж відіграють заходи захисту та гарантії. Так, важливою гарантією для користувачів криптобірж є безпека їхніх коштів та активів. Біржі використовують різні методи захисту, такі, як: холодне зберігання (зберігання активів оф лайн; воно вважається найбезпечнішими, тому що не прив'язано до бірж або інших онлайн-платформ; основна перевага холодного зберігання полягає у зниженні ризиків, пов'язаних із хакерськими атаками та іншими видами кіберзагроз, оскільки відсутнє пряме з'єднання з Інтернетом); двофакторну аутентифікацію (2FA) (це додатковий рівень безпеки при вході в акаунт на криптобіржі; користувач має ввести не тільки свій пароль, але й другий фактор – зазвичай це одноразовий пароль (OTP), який надсилається на мобільний телефон користувача або генерується за допомогою спеціального додатку; 2FA значно ускладнює несанкціонований доступ до акаунту, навіть якщо пароль було скомпрометовано); шифрування даних (це процес перетворення інформації або даних у форму, яка нечитабельна для сторонніх осіб, таким чином, навіть якщо дані буде перехоплено без відповідного ключа для розшифрування, вони залишаться недоступними; криптобіржі зазвичай використовують шифрування для захисту конфіденційних даних, таких як персональна інформація користувачів і фінансові транзакції).

У деяких розвинених країнах існують строгі закони та регуляції, що стосуються криптобірж, включаючи політики KYC (Know Your

Customer) – "знай свого клієнта" та AML (Anti-Money Laundering) – міжнародний стандарт у сфері протидії відмиванню грошей. Найбільші криптобіржі піклуються про своїх клієнтів і намагаються розмістити якомога більше інформації та якнайкраще дотримуватись правил. Наприклад, майже всі криптовалютні біржі мають політику приватності, повідомлення про приватність та умови використання. І ці документи розміщені практично на всіх найпопулярніших сайтах. Такі заходи захисту є критично важливими для забезпечення безпеки в цифровому світі криптовалют де ризики кіберзлочинності та втрати даних є значними.

Щодо України, то в ній діяльність криптобірж залишається у «сірій зоні» і не охоплюється режимом регулювання обігу коштів, електронних грошей та використання платіжних засобів, валютним законодавством. Для легалізації криптобірж 17.02.2022 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про віртуальні активи», який був підписаний президентом 15 березня 2022 року [2]. Це був обов'язковий етап євроінтеграції, проте документ так і не набув чинності. Головною умовою для цього було внесення змін до податкового законодавства щодо оподаткування віртуальних активів, яке так і не було здійснено. На даний час, цей законопроект застарів. Потрібно зазначити, що до недавнього часу і на європейському рівні не існувало жодних загальних правил регулювання крипторинку. Його розвиток ґрунтувався на різноманітних нормативно-правових актах, роз'ясненнях та настановах в законодавстві різних держав-членів ЄС. Наслідком цього була відсутність у ЄС єдиної правової визначеності природи криптоактивів, що робило їх власників вразливими до ризиків, обмежувало можливості інноваційних цифрових послуг, альтернативних платіжних інструментів, слугувало платформою для маніпуляцій ринком та основою фінансових злочинів. 20.04.2023 року Європейський парламент схвалив законодавчу ініціативу MiCA (Markets in Crypto Assets regulation), що зробило ЄС першою великою юрисдикцією в світі з системною законодавчою базою для сфери крипто активів (повноцінно MiCA у ЄС запрацює через 12-18 місяців).

Враховуючи активне обговорення єдиних правил регулювання крипто активів у Раді ЄС і затвердження у Європарламенті MiCA, у Верховній Раді України був зареєстрований новий законопроект про обіг віртуальних активів в Україні. Його метою стало створення сприятливих умов для розвитку крипто індустрії, збільшення надходжень до бюджету та підвищення інвестиційної привабливості України [3]. Такий процес свідчить про те, що Україна, обравши курс на євроінтеграцію, долучається до стандартів європейського законодавства. Враховуючи це, в перспективі, ринок крипто активів існуватиме за єдиними правилами

та принципами, що створить підґрунтя для гармонізації європейських стандартів для емісії та обігу різних типів віртуальних активів, підтримки інновацій та впровадження нових технологій, захисту прав споживачів та інвесторів. МІСА також накладатиме низку зобов'язань на крипто валютні біржі, емітентів токенів і трейдерів, а її правила будуть базуватися на прозорості, розкритті інформації, авторизації та нагляді за транзакціями [4].

Література:

1. Топ кращих криптобірж в Україні. URL: <https://minfin.com.ua/crypto/exchanges/>
2. Про віртуальні активи. Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX (Документ 2074-IX, не набрав чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні. Проект Закону №10225-1 від 17.11.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43232>
4. ЄС затвердив єдині правила для криптоактивів. Forbes Ukraine 22.04.2023 URL: <https://forbes.ua/innovations/mica-dlya-kripti-es-zatverdiv-edini-pravila-dlya-kriptoaktiviv-yak-tse-vpline-na-evropeyskiy-ta-ukrainskiy-kriptorinok-poyasnyuyut-yuristi-daniil-voloshchuk-ta-vyacheslav-zlatin-21042023-13236>

*Козка Андрій Вікторович,
кандидат юридичних наук,
Міжнародна Академія наук і
інноваційних технологій, м. Київ,
Член Спілки офіцерів України*

МУДРІСТЬ СУНЬ-ЦЗИ ТА МАХАБХАРАТИ ЯК АКТУАЛЬНА ДОПОМОГА УКРАЇНИ У ВІЙНІ З АГРЕСОРОМ / THE WISDOM OF SUN-TZI AND THE MAHABHARATA AS ACTUAL HELP TO UKRAINE IN THE WAR WITH THE AGGRESSOR

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4770/>

«Агресор (ататайна, санскрит) повинен бути знищений !»

Махабхарата

«...хто прийшов з мечем, від меча і загине!»

Біблія

Війна, яку країна-агресор Росія розв'язала проти України, ставить перед українським народом достатньо складні виклики. У цій ситуації знання та мудрість, накопичені протягом століть, можуть стати цінними союзниками. Нобелівські лауреати: філософи, священники, вчені, правознавці завжди шукають натхнення в мудрості цих та інших сакральних джерел. В дослідженні розглядаються на нашу думку важливі акценти для перемоги над агресором з честю та системно-впевнено. Кожен українець обов'язково візьме для себе перевірені віками класичні концепції якісної перемоги над ворогом та своїми недоліками. Відомо, що українські класики І. Франко (1856-1916) та Л. Українка (1871-1913) приділяли увагу ведійській мудрості також що зробили і ми [2].

The war, which the aggressor country Russia has unleashed against Ukraine, poses rather difficult challenges to the Ukrainian people. In this situation, the knowledge and wisdom accumulated over the centuries can become valuable allies. Nobel laureates: philosophers, priests, scientists, jurists always look for inspiration in the wisdom of these and other sacred sources. In our opinion, the research examines the important points for defeating the aggressor with honor and systematically and reliably. Every Ukrainian will definitely take for himself the age-tested classic concepts of a qualitative victory over the enemy and his shortcomings. It is known that the Ukrainian

classics I. Franko (1856-1916) and L. Ukrainka (1871-1913) paid attention to Vedic wisdom and did we.

Ключові слова: Україна, війна, агресор-Росія, мудрість століть, натхнення, філософія війни та перемоги, давні джерела захист вітчизни.

Key words: Ukraine, war, aggressor Russia, wisdom of centuries, inspiration, philosophy of war and victory, ancient sources, National defense.

Сунь-цзи (544-496 до н.е.) – китайський стратег і мислитель. Автор знаменитого трактату про військову стратегію «Мистецтво війни» [1].

Єдиним свідомством того, що Сунь-цзи був історичною фігурою, є його біографія, написана у II-му столітті до нашої ери істориком Симою Цяном, який описує його як генерала князівства У. Цей факт робить його сучасником одного з найвидатніших філософів давніх часів – Конфуція. Згідно з традицією, Сунь-цзи був безземельним аристократом, нащадком дворян, які втратили свій статус унаслідок військових сутичок VII-VIII століть до н. е. На відміну від більшості безземельного дворянства, представники якого були мандрівними вченими, Сунь-цзи працював найманцем. Приблизно у 512 році до н. е., після закінчення трактату «Мистецтво війни», Сунь-цзи був найнятий на посаду генерала князівства У. За припущенням, його було вбито в 496 році до н. е.

Мудрість «Мистецтва війни» Сунь-Цзи:

1. Використовувати сприятливі умови для здобуття найбільшої сили і впливу, виходячи з ситуації, – це називається стратегічною перевагою.

2. Той хто здобуде 100 перемог у 100 поєдинках – не герой; геройство – підкорити антагоністське військо-ворога взагалі без боротьби.

3. ... неперевершена військова стратегія – зруйнувати плани й стратегії супротивника, дещо слабша – атакувати ворожі союзи та сув'язі; ще гірша – нападати на армію ворога; і найгірша – кидатись на укріплені мурами міста.

4. П'ять чинників, аби передбачити, хто здобуде перемогу:

– генерал, який знає, коли битися, а коли ні;

– генерал, що знає більше різних способів використання війська;

– армія, в якій старшини й підлеглі об'єднані єдиною метою;

– армія, що виставляє цілком підготовлених вояків проти невідготовлених;

– військо, генерал якого кваліфікований, а імператор – не втручається.

5. Той, хто знає ворога й себе, ніколи не програє війни;

Хто не знає ворога, але знає себе, інколи виграє, а інколи програє;

Той, хто не знає ні себе, ні ворога, програє кожну баталію.

6. У становищі, коли не можеш виграти, – захищайся, якщо хочеш виграти – мусиш нападати.

7. Не маєш потенційної переваги в битві (контрнаступі) – не дій!

5 важливих уроків з книги Сунь-Цзи “Мистецтво війни”:

1). Постійно розвивайся – ніхто не дивиться на минулі досягнення і трофеї. Важливо тільки тут і зараз. Тому, потрібно постійно рости, професійно і особистісно – фізично та духовно. Вчитись, навчатись і використовувати здобуте на практиці інакше неодмінно прийде застій.

2). Пізнай себе і свого ворога – пізнавати ворогів для мене означає, вивчати конкурентів, дивитись за ними і робити висновки. Водночас, необхідно концентруватись на особистих результатах і дослідженнях своїх сильних сторін.

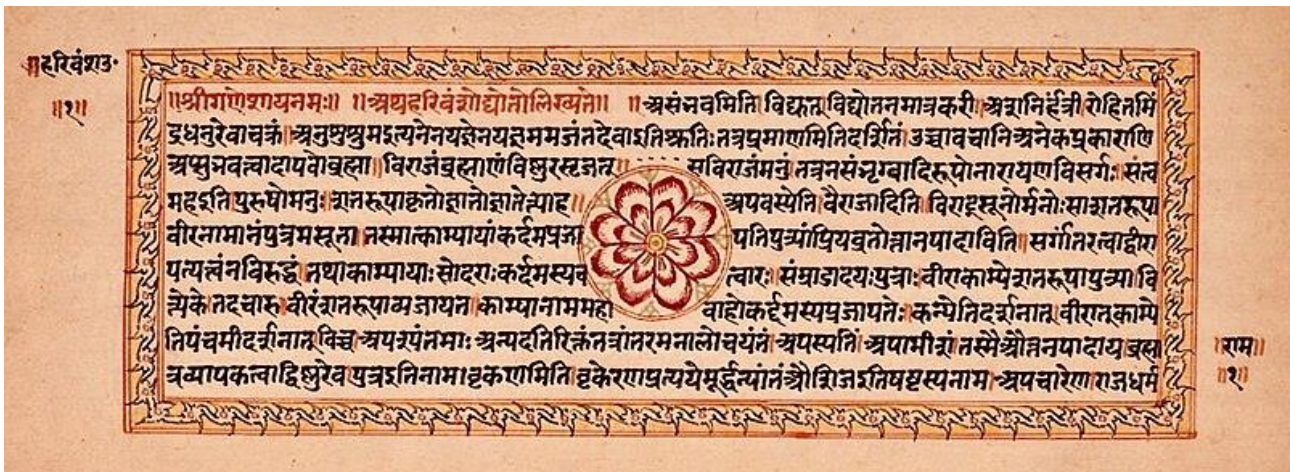
3). Нарощуй вплив – ніколи не знаєш в якій ситуації може знадобитись вплив, тому, найкраще це нарощувати його постійно.

4). Той, хто вміє вести війну, двічі набору не робить, тричі провіанту не заводить.

5). Вся війна заснована на хитрощах та обмані (пропаганда) – але перемога за правдою.

Мудрість Махабхарати для перемоги України над ворогом:

«Махабхарата» (санскр. букв. «Великая Бхаратиада» – давньоіндійський епос на санскриті [3]. Складається з восьминадцяти книг (парв) і містить понад 75 000 віршів\шлок, які в кілька разів подовжені «Іліади» та «Одіссеї» разом взяті. Вважається джерелом мудрості для багатьох народів світу і сьогодні.

Фрагмент оригіналу Махабхарати «Харівамша», санскрит.

Цитати-

Відсутність нейтралітету – жоден не може бути нейтральним у війні!

"... Ніхто не зможе залишитися не зачепленим цією війною, тому вибирай свій бік. Нейтралітет у цій війні між світлом і темрявою, духовністю, релігією та злом, правдою та брехнею, означає, що ти стоїш разом зі злом, брехнею та темрявою... "

Відповідальність правителя за все, що діється в країні.

"Країна існує не для правителя - це правитель існує для країни. Коли Правитель обвинувачує минуле за політичні та економічні прорахунки держави – це поганий правитель."

Захист жінок.

"Справжнє може спрямувати країну на шлях прогресу та змін... Справжня перевірка суспільства – це повага, яку вона виявляє до жінок. Жінок треба поважати як матерів. Жінок треба захищати."

Принцип правдивості у словах та вчинках.

«Правда – це не ритуал чи формальність. Правда має на увазі твій обов'язок і права інших, крім того, правду потрібно поважати. Політичні обов'язки – це теж саме. Відповідальність царя перевищує відповідальність громадян. Якщо обставини змушують зробити розділ – борись проти них, але ніколи не поділяй країну. Хіба можуть брати розділити матір між собою? Якщо ні, то як же можна поділити країну? Ніколи не роби цього!»

• Дхарма. Обов'язок

Справедливість: Боротьба України за свою свободу та суверенітет є справедливою справою, що відповідає дуже важливому, базовому в світі принципу Дхарми. Відданість: Український народ демонструє неабияку відданість своїй країні, готовність захищати її та йти на жертви.

Мужність: Збройні сили України та всі, хто чинить опір окупантам, виявляють надзвичайну мужність та стійкість. Отож ми бачимо в основному законі України, що Захист Вітчизни – священний обов'язок кожного громадянина (стаття 65 Конституції України).

• Артха.

Сила: Україна отримує військову та економічну допомогу від інших країн, що робить її сильнішою у протистоянні з ворогом.

Єдність: Український народ об'єднався перед лицем ворога, що робить його сильнішим.

Мудрість: Українське керівництво веде мудру політику, спрямовану на захист країни та перемогу над ворогом.

- Кама.

Прагнення до свободи: Український народ прагне до свободи та незалежності, що є потужним мотиватором у боротьбі з ворогом.

Воля до життя: Українці не здаються і продовжують боротися за своє життя та майбутнє своїх дітей.

Віра в перемогу: Український народ вірить у свою перемогу, що дає йому сили та стійкість.

- Мокша.

Жертва: Українці (іноземці на боці нашої держави) які загинули, захищаючи свою країну, стали героями та здобули звільнення – пішли до раю.

Пам'ять: Український народ ніколи не забуде своїх героїв та їхню жертву.

Надія на краще майбутнє: Українці вірять, що після перемоги зможуть збудувати краще майбутнє для себе та своїх дітей. Господь Бог (Бхагаван, санскрит) завжди перебуває з щирими та правдивими людьми, хоч вони менші за кількістю – армія благочестивих пандавів була значно менше армії *агресора – кауравів* та отримала перемогу завдяки дотриманню принципів які визначені в Бхагавад гіті (принцип Бхакті якій включає в себе відданість Богу при виконанні обов'язків як один з етапів еволюції свідомості особи, дхарми).

Приклади з Махабхарати :

Історія Арджуни: військовий Арджуна, один з головних героїв Махабхарати, вагався перед битвою, але Шрі Крішна надихнув його виконати свій обов'язок. Український народ також може черпати натхнення з цієї історії як і партнери України з усього цивілізованого світу для усвідомлення духовних аспектів психології саме духовного аспекту Перемоги.

Битва на Курукшетрі – це масштабна битва, описана в Махабхараті. Вона може служити символом боротьби добра зі злом, світла з темрявою.

Бхагавад-Гіта – це фундаментальний для багатьох народів світу теоцентрично-філософський текст, що міститься в Махабхараті. Вона може дати українському народу мудрість та знання, необхідні для перемоги над ворогом [4].

Важливо пам'ятати, що Махабхарата – це не лише епічна поема, але й джерело мудрості та знань. Український народ може знайти в ній багато корисного для себе в цій складній історичній ситуації.

Висновок:

Мудрість Сунь Цзи та Махабхарати пропонують всьому цивілізованому світу (якому зробила виклик своєю агресією Росія) та в першу чергу до України цінні уроки, які можуть допомогти їй у цій складній але важливій для переоцінки цінностей та можливостей війні. Знання, гнучкість, єдність, віра у свою справу та готовність до самопожертви – ось ключові фактори, які допоможуть Україні здобути перемогу. Найголовніше – це віра українського народу у свою Перемогу, його готовність боротися за свою свободу та незалежність. Україна має всі шанси на перемогу у цій війні. Важливо лише об'єднатися вірити у Бога (важливий принцип бхакті йоги) та свої сили, ніколи не здаватися і використовувати всі доступні ресурси, включаючи мудрість та знання, накопичені протягом століть для всіх народів.

Література:

1. Сунь-Цзи. Мистецтво Війни. Переклад з давньо-китайської: Григорій Латник. – Київ, 2014. – 128 с. – (Антологія мудрості).
2. Леся Українка текст «Арійці в Індії». Веда, Київ 2002 р.
3. МАНАВНАРАТА. Veda Vyasa, Deli. India.
4. Бхагавад-Гіта – пісня Бога. Видавництво «Апріорі» Львів 2019 р.

*Oleksandr Krutin,
Senior Teacher of English,
National Aerospace University
("KhAI"), Kharkiv, Ukraine*

ACADEMIC INTEGRITY AND METHODS OF COMBATING ACADEMIC FRAUD

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4757/>

The issue of scientific ethics, taking into account Ukraine's desire to integrate into the European and world educational and scientific domain, is appropriate and always relevant in any context. Accordingly, one of the important elements of the education quality assurance system is compliance with the principles of academic integrity [1. p. 218].

Violations of academic integrity include: academic plagiarism (publishing someone's research results as one's own or text without attribution); self-plagiarism (publishing one's own previously published research results as new); fabrication (inventing data or facts); falsification (known change or modification of existing data related to the educational process or research); cheating; deception; bribery. Today, the quality of training of professional staff is a crucial factor in the innovative development of any state and a guarantor of its economic and technological security [3, p. 278].

Academic integrity is the way that can change this world. However, in order to bring about global changes in the educational and scientific space, one should always start with oneself first. Academic integrity begins with the virtuous behavior of everyone: cadets (students), teachers, deans, university administrators, etc. However, according to current research and our observations, not all participants in the educational process are familiar with the concept of academic integrity.

Many educators believe that academic integrity is only for the scientific community however, this is not the case.

That is why deepening and expanding knowledge on the problems of compliance with the principles of academic integrity and implementing the acquired knowledge in practice is a very relevant and important task for the modern educational and scientific space [7. p. 602].

All participants in the educational and scientific space should be aware of the essence of academic integrity, which is a set of ethical principles and rules established by law that should guide participants in the educational process during learning, teaching and conducting scientific and creative activities in order to ensure confidence in learning outcomes and scientific achievements [6. p. 83].

Plagiarism, cheating, and misappropriation of other people's achievements are unacceptable and in no way tolerated in society. "Academic integrity" at all levels of higher education, in any field of knowledge, speciality and specialisation is necessary and urgent.

It is the introduction of the discipline "Academic Integrity" that will be useful for future specialists in the formation of a system of theoretical knowledge and applied skills on the main aspects of academic integrity and the organisation of scientific research and the acquisition of basic competencies in conducting educational and scientific activities by the applicant [2. p. 15].

"Academic Integrity" will contribute to the creation of an educational and scientific environment that allows the transmission of cultural values, training specialists, not trained employees. The prestige of a university, its authority in the educational environment is not based on quantitative indicators, as in other areas.

The work should be systematic at the level of the country as a whole. At the same time, it is necessary to identify and eliminate the causes and factors that contribute to the increase in the number of cases of academic fraud. It is necessary to realize that the development of education and science is impossible without adherence to the principles and standards of academic integrity, which is an indicator of the development of an innovative society. Academic integrity is the spiritual foundation of academic culture. That is why explaining the basic principles of academic integrity to students, teachers and researchers in the process of teaching, education and research is one of the most important tasks.

List of references:

1. Comparison of policies for Academic Integrity in Higher Education across the European Union (2013). Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education pp. 214-228.
2. Fishman T. (2012). The Fundamental Values of Academic Integrity (2nd edition). International Center for Academic Integrity, Clemson University. http://www.academicintegrity.org/icai/assets/AUD_Integrity
3. Grimes P. (2004). Dishonesty in Academics and Business: A CrossCultural Evaluation of Student Attitudes. Journal of Business Ethics, 49(3), pp. 273-290.

4. Klein A., Lecenburg M., Mckendall M. & Mothersell W. (2007). Cheating during the college years: *Journal of Business Ethics*, 21, pp. 197-206.
5. Siaputra I., Santosa D. (2016). Academic Integrity Campaign / in Tracey Bretag (ed.). *Handbook of Academic Integrity*, pp. 75-86.
6. Siniver E. (2013). Cheating on exams: The case of Israeli students. *College Student Journal*, 47 (4), pp. 593-604.

*Ulyana Kalinina,
621fmb gr. student,
National Aerospace University
named after N.E. Zhukovsky
"Kharkiv Aviation Institute", Ukraine*

*Natalia Zjubanova,
senior lecturer of the Foreign
Languages Department,
National Aerospace University
named after N.E. Zhukovsky
"Kharkiv Aviation Institute", Ukraine*

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF ONLINE EDUCATION DURING MARTIAL LAW

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4758/>

The martial law introduced in Ukraine on February 24th, 2022 as a result of the Russian Federation full-scale invasion led to radical changes in the field of education. Many pupils, students, teachers and educators had to relocate within the territory of Ukraine either abroad or continue their education in temporarily occupied and de-occupied territories. Under such conditions online learning became one of the main ways of ensuring the right to education and its quality. However, this format of learning has its advantages and disadvantages, which require analysis and consideration.

The main advantages of online learning during the martial law are: the possibility to continue education in a Ukrainian educational institution regardless of the residence place. Online learning allows pupils and students who were forced to move abroad or to other regions of Ukraine to maintain contact with their teachers, classmates, groupmates reducing the risks for health and life of the participants during the educational process. Online learning allows avoiding physical presence in educational institutions, which may be under threat of shelling, terrorist acts, infection with diseases and other dangers

associated with the martial law while digital competencies and self-organization skills developing. Online learning requires the participants of the educational process to possess basic digital skills, such as: using e-mail, messengers, video conferences, electronic platforms and resources for learning, creating and processing digital content, etc. Also, online learning encourages self-organization of the learning process, planning time, setting goals, responsibility for results, self-control and self-evaluation.

There are also disadvantages of online learning during martial law, such as: insufficient legal regulation and standardization of online learning. Due to the suddenness and unpredictability of the situation related to the martial law introducing, the legislation of Ukraine does not contain clear and detailed norms that would regulate the issues of organization, content, forms, methods, technologies, evaluation, control, online learning monitoring and unequal access to online learning and its quality. Online learning requires the availability of appropriate technical, software, information and communication infrastructure, which provides stable, fast, secure and quality access to learning resources and services. However, not all participants of the educational process have equal opportunities for this, especially under the martial law. Some of them may be limited in resources, such as: electricity, internet, computers, smartphones, tablets, webcams, loss of social interaction and emotional connection. Online learning deprives the educational process participants of the opportunity to communicate directly with each other, to feel support, sympathy, empathy, friendship, collectivism, corporate spirit, etc. This can lead to feelings of isolation, loneliness, depression, stress, anxiety, low motivation, loss of interest in learning, low self-esteem, conflict, aggression.

Online learning during the martial law is a necessary and important way of ensuring the right to education and its quality for pupils, students, teachers and educators who found themselves under the difficult and dangerous conditions. To overcome the disadvantages of online learning the joint actions of the government, educational institutions, civil society, international organizations, donors, experts, teachers, educators, pupils, students and their parents are needed. Also, it is necessary to use best practices, innovations, technologies, resources that will help to improve the efficiency, quality, accessibility, security, inclusiveness, humanism of online learning under the martial law.

The references used:

- О. В. Литвиненко, О. О. Степаненко, І. В. Шевченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Педагогіка та психологія. 2018. Вип. 34. С. 5-9.

- В.В. Кравченко, О.В. Кравченко, Л.В. Кравченко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Психологія. 2019. № 66. С. 57-63.
- І. В. Степаненко, О. В. Литвиненко, О. О. Степаненко // Актуальні проблеми психології. 2020. Т. 15. Вип. 1. С. 23-31.

*Yuliia Bozhko,
PhD in Philology, Department of
Theory and Practice of the English
Language, H.S. Skovoroda Kharkiv
National Pedagogical University
ORCID: 0000-0002-7235-0670*

THE IMPACT OF COMPUTER-ASSISTED LANGUAGE LEARNING ON SECOND LANGUAGE ACQUISITION

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4771/>

Computer-Assisted Language Learning (CALL) has become an increasingly popular tool for language instructors and learners. With the rapid advancement of technology, CALL offers a wide range of resources and activities that cater to the diverse learning needs of language learners. This paper aims to explore the impact of CALL on second language acquisition by examining its benefits, challenges, and potential for future development.

Benefits of Computer-Assisted Language Learning.

CALL provides several benefits for language learners, including increased access to authentic materials, enhanced engagement, and opportunities for individualized learning. According to Warschauer and Healey, CALL allows learners to access authentic language resources such as videos, audio clips, and interactive activities that simulate real-life language use. This exposure to authentic materials can enhance learners' language proficiency and cultural understanding [1].

Furthermore, CALL offers a variety of interactive and multimedia activities that engage learners in meaningful language practice. For example, interactive exercises, online language games, and virtual simulations create a dynamic learning environment that motivates and sustains learners' interest [2]. This increased engagement can lead to improved language learning outcomes and a positive learning experience.

Moreover, CALL provides opportunities for individualized learning, allowing learners to progress at their own pace and focus on their specific learning needs. With the use of adaptive learning technologies, CALL programs can tailor language instruction to learners' proficiency levels and learning styles. This personalized approach can optimize learners' language learning experiences and outcomes.

Challenges of Computer-Assisted Language Learning.

Despite its benefits, CALL also presents challenges for language learners and instructors. One of the key challenges is the need for technical support and digital literacy skills. Language instructors and learners may encounter difficulties in navigating and using CALL platforms, which can affect the integration and effectiveness of technology in language learning [3]. Additionally, the rapid evolution of technology requires continuous training and support for language instructors to effectively integrate CALL into their pedagogical practice.

Another challenge of CALL is the potential for over-reliance on technology, leading to reduced human interaction and communication. Warschauer [4] notes that excessive use of CALL may hinder opportunities for face-to-face communication and authentic language use, which are essential components of language learning. Thus, striking a balance between technology-mediated language practice and real-life communication becomes crucial in CALL implementation.

Future Developments in Computer-Assisted Language Learning.

Looking ahead, the future development of CALL holds great potential for further enhancing language learning experiences. One area of development is the integration of artificial intelligence (AI) and natural language processing (NLP) technologies into CALL platforms. By utilizing AI and NLP, CALL programs can provide intelligent tutoring, personalized feedback, and natural language interaction, thereby offering a more immersive and effective learning environment [5].

Additionally, the emergence of virtual and augmented reality (VR/AR) technologies presents new opportunities for experiential language learning. VR/AR applications in CALL can create simulated environments that allow learners to interact with language in authentic contexts, such as virtual language immersion experiences and cultural simulations [6]. These immersive experiences can significantly enhance learners' language skills and cultural competence.

References:

1. Warschauer, M., & Healey, D. Computers and language learning: An overview. *Language Teaching*, 1998, 31(2), 57-71.
2. Hubbard, P. Computer-assisted language learning: Critical concepts in linguistics. Volume I – Foundations of CALL. New York: Routledge, 2009, pp. 1-20.
3. Chapelle, C. A. Computer applications in second language acquisition: Foundations for teaching, testing, and research. Cambridge University Press, 2001, 213 p.

4. Warschauer, M. Comparing face-to-face and electronic communication in the second language classroom. CALICO Journal, 1996,13(2-3), 7-26.
5. Chun, D. M. Computer-assisted language learning. In N. Schmitt (Ed.), An introduction to applied linguistics . Routledge,2016, 3rd ed., pp. 91-105.
6. Sykes, J. M. Virtual reality and language learning. In J. I. Lontas (Ed.), The TESOL encyclopedia of English language teaching. Wiley,2017, Vol. II, pp. 1138-1142.

*Бабиніна Юлія Русланівна,
аспірантка кафедри педагогіки,
психології, початкової освіти
та освітнього менеджменту,
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
Харківської обласної ради
ORCID: 0000-0002-7841-7338*

*Ткемаладзе Зоя Павлівна,
викладач-методист кафедри
музично-інструментальної
підготовки вчителя,
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
Харківської обласної ради
ORCID: 0000-0003-3047-5229*

*Золотарьова Ольга Ігорівна,
старший викладач, викладач-
методист кафедри музично-
інструментальної підготовки
вчителя Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
Харківської обласної ради
ORCID: 0000-0003-3475-5746*

МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4742/>

Одне із пріоритетних завдань реформи системи освіти України – музично-естетичний розвиток творчості дитини. Без вирішення цього завдання неможливо виконати головні завдання освіти в Україні –

формування базиса особистої культури дитини через відкриття її світогляду у цілому і різнобічному.

Дитина не повинна пасивно спостерігати оточуючий світ, вживати готову інформацію і копіювати її. Саме від творчих людей залежить розвиток суспільства. Перші творчі здібності особистості проявляються в дошкільному віці. Перед вихователем стоїть завдання знайти шляхи своєчасного прояву у кожної дитини інтересів, природних задатків, здібностей і створити оптимальні умови для їх розвитку. І визначати конкретні сфери творчого потенціалу. Як відомо, музика – вид мистецтва, який суттєво впливає на становлення особистості. Вона збагачує почуття дитини, сприяє оволодінням вмінням відчувати ритм і мелодію твору, формує здібності адекватно реагувати на них своїм голосом і рухами, розвиває інтерес до різних музичних інструментів і бажання на них грати. Головне в музичному розвитку повести дитину в різнобарвний світ музики, навчити дитину жити нею. Завдання педагога полягає в тому, щоб дитина робила це не тому, що так треба, а щоб дитина сказала: «Я буду робити це тому, що хочу, тому, що це мені цікаво» [3, с. 4]. Допомогти дитині відчувати красоту і силу впливу музики – це важливе і важке завдання. Музичне виховання – частина естетичного виховання дитини. Естетичне виховання проходить через ознайомлення дітей з різними видами мистецтва (музика, образотворче мистецтво, театр, хореографія, література, фольклор). Музика розвиває музичну культуру і формує позитивні якості особистості. Музика в більшій ступені, ніж інші види мистецтва доступна дитині.

Вагомий внесок, як впливає музика на розвиток дитини, розробку теорії естетичного виховання та естетичної культури особистості майбутнього вчителя здійснено в працях Л. Аристової, О. Бузової, І. Зязюна, Я. Коменського, Л. Масол, А. Макаренка, С. Мельничука, Л.Побережної, І.Песталоцці, О.Рудницької, С.Русової, В.Сухомлинського, К. Ушинського, які вважають дійовим та найефективнішим засобом музику, живопис та народну творчість. Використання зразків мистецтва у художньо-естетичному вихованні було предметом вивчення А. Верем'єва, І. Зязюна, О. Оніщенко, Є. Флоріної, С. Шацького, О. Щолокової та ін. Категорія «естетичний смак», «смак», «музичний смак» розглядалися в роботах Ю. Блудової, Я. Ігнат'євої, Н. Калашник, В. Шейко, О. Хом'як, О. Шумської та ін. [1, с. 23].

У людини яка має музичну освіту, або багатий досвід використання в своєму житті музики немає сумніву в тому, що музика розвиває і виховує в дитині моральні, душевні, розумові та вольові якості. Однак

сьогодні у багатьох батьків виникає запитання: чи варто навчати дитину музиці? У них не виникає сумніву коли йде мова про навчання математики, географії і інших предметів, передбачених шкільною програмою. У батьків постає питання – чи варто витратити сили і час дитини, якщо вона надалі не буде спеціалістом в музичній галузі? Що дасть музика дитині для реального життя, для пізнання? Що може дати дитині музика?

Можна довго сперечатись з цього питання, але існують такі факти. Дослідники з університету Вісконсена виявили, що кожна дитина, яка народжується має досить тонкий музичний слух і чуття ритму. Але ці здібності можуть згаснути за кілька років якщо їх не розвивати [2, с. 127].

На думку дослідників саме завдяки музичному слуху та чуттю ритму дитина сприймає розмову людей. Усього за кілька місяців малюк накопичує в пам'яті тисячі слів, як ритмічно-звуквисотні так і інтонаційно організовані звукові фрагменти. З розвитком відчуття ритму в малюка якісно змінюються складові його психіки, необхідні для різних видів діяльності, поведінки в цілому.

За допомогою комп'ютерних технологій дослідники з'ясували, що музика впливає на розвиток мозку і моторики людини, сприяє розвитку аналітичного мислення. Музичні вподобання можуть чимало сказати про внутрішній світ людини, її душевний стан. Щоб дитина розвивалася музично, не обов'язково чекати її вступу до музичної школи. Прилучати малюка до музики може людина і без музичної освіти. Якомога більше співайте з дітьми дитячі пісеньки, репертуар дуже багатий. Добре, якщо діти будуть мати можливість слухати музику різних жанрів: класичну музику, народну, просту і складну, симфонічну, запис звучання сучасних та народних музичних інструментів. Добре використовувати різні види сприймання музики на слух. Тобто: пасивне(коли дитина чує звучання але зайнята іншим); частково активне-дитина слухає але водночас думає про своє(музика в цьому разі є для нього джерелом емоційного стану натхнення); і нарешті активне сприймання, коли дитина намагається виконувати ту чи іншу пісеньку, співає уривки з неї, помічає коли співають неправильно. Активне сприймання слід розвивати, ніякий інструмент не замінить дитині переживання безпосередньої участі в творенні музичних звуків за допомогою власного голосу, власних відчуттів.

Що дуже є важливим – ніколи не слід казати дитині, що вона співає погано, що в неї немає слуху(навіть коли це так). Правильність відтворення музичних звуків тісно пов'язана з вірою в себе. Можна сказати, що вона співає майже правильно, але звук треба спочатку прослуховувати, а потім співати. Багато в чому властивості голосу визначаються анатомічними особливостями, будовою гортані, об'ємом навколососових пазух. Вокальні м'язи у дошкільнят ще не розвинуті. Дитячий спів не можна оцінювати за критерієм сили звучання. Гучний спів та крик шкодять незміцнілим м'язам дітей, притуплюють слух та негативно позначаються на нервовій системі

Спів відіграє важливу роль не лише в музичному, а і в загальному розвитку дитини. Проспівування слів та фраз на одному диханні покращує дитячу вимову, зміцнює легені, активізує обмінні процеси. Вокалізовані вправи та ігри використовують не лише музичні керівники а й логопеди і терапевти.

Дітям із слабкими мовними даними добре допомагають вправи на поєднання співу з пасивними рухами, співуче читання, ритмічне читання-чергування коротких і довгих складів за рухом руки, поєднання мовної інтонації з музикою тощо.

Обдарованість є найвищим проявом здібностей дитини. Тому серед групи здібних дітей лише одна може бути обдарованою. Музична обдарованість проявляється в дуже ранньому віці, тому наше завдання полягає в своєчасному виявленні цих здібностей у дітей. Найбільше, звичайно, нас цікавлять музичні здібності дітей. Таких дітей, виявити не важко.

Наприклад, діти, в яких є музичні здібності:

- люблять музику і музичні записи, намагаються бути там, де звучить музика;
- швидко і легко відгукуються на ритм, мелодію, уважно прислуховуються до них, легко запам'ятовують;
- діти які співають, або швидко освоюють гру на музичних інструментах, вивчені твори вони виконують з почуттям, з настроєм;
- діти які вміють створювати свої мелодії, і на музичних заняттях, під час імпровізації простих мелодій, вони легко справляються з цим завданням.

Чим раніше ми почнемо розвивати у дітей ці здібності, тим більше шансів їх повністю розкрити. На жаль, популярний вислів «талант себе виявить» не відповідає дійсності. Нерідко трапляється так, що діти приховують свої здібності, якщо ми не оцінюємо їх належним чином. Обдарована дитина сама собі допоможе, якщо ми підтримаємо її творчість. Тому музичні заняття повинні бути завжди творчими, цікавими, результативними. А, оскільки, творчі здібності проявляються найбільше у грі, то ми постійно використовуємо елементи гри на музичних заняттях. Велику роль у розвитку творчих здібностей дітей відіграють вечори розваг, свята, музично-театралізовані дійства, де діти, в повній мірі, можуть розкрити свої співочі, танцювальні та акторські здібності. Також ми окремо плануємо роботу з дітьми, в яких є ознаки обдарованості. І, звичайно ж, дуже важлива в роботі з обдарованими дітьми співпраця музичного керівника, вихователів і батьків.

Таким чином хочеться сказати, що не слід ділити дітей на «математиків», «співаків», «танцюристів», «читців», «розумних» і не дуже, бо ці характеристики дуже несталі і тимчасові. Все залежить від розвивальної роботи, яка проводиться з дитиною. І не будемо забувати, що для ефективної реалізації здібностей треба створити, насамперед, сприятливі умови в сім'ї і в усіх ланках освіти.

Література:

1. Бабиніна Ю. Р. Виховання естетичного смаку майбутніх учителів музичного мистецтва як психолого-педагогічна проблема. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць* / гол. редактор Г. П. Шевченко. Київ: вид-во СНУ ім. В. Даля. 2023. Вип. 1 (105). Т. 1. С. 22-30.
2. Зязун І.А., Крамущенко Л.В., Кривонос І.Ф. Педагогічна майстерність. 3-е вид. Київ: СПД Богданова А.М., 2008. 376с.
3. Міжнародний інноваційний центр гармонійного розвитку людини / Під редакцією Н. Мельник. Київ : Піснєзнайка, 2003.
4. Недериця С. Музична терапія як засіб лікувального та розвивального впливу на дітей. *Музичний керівник*, 2011. №5. С. 4-5.

*Варченко Марина Валеріївна,
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
Харківської обласної ради
ORCID: 0009-0001-5641-5665*

*Одарченко Вероніка Ігорівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
Харківської обласної ради
ORCID: 0000-0003-1268-0309*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НУШ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗЗСО

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4773/>

В сучасних умовах становлення України важливе значення має формування творчо та критично мислячих учнів, здатних до власних роздумів та переконань. Для учнів початкової школи, поряд з провідною навчальною діяльністю, залишається актуальною й ігрова діяльність. Застосування в освітньому процесі різноманітних ігрових технологій сприяє формуванню у дітей пізнавальних процесів, оволодінню прийомами та методами навчально-пізнавальної діяльності. Ігри допомагають учням долати пізнавальні труднощі, усувають страх, почуття дискомфорту, що відбивається на успішності дітей та їхній пізнавальній активності.

Використання ігрових технологій на уроках у початковій школі відповідає природним потребам дитини, адже за своєю природою гра – це найвластивіша форма життєдіяльності дітей. У дитячому віці саме в грі відбувається вільний розвиток особистості. У грі за власними правилами діти відчують себе дійсно вільними та усвідомлюють власне життя як свій вибір. Отже, можна стверджувати, що гра є специфічною формою прояву активності та саморозвитку дитини.

Для кращого засвоювання певного матеріалу доцільно впровадити «ігрові технології», які включають велику групу методів

і прийомів організації педагогічного процесу у формі різних педагогічних ігор [1, с.2].

На думку О. Мицик «технологія ігрового навчання – це така організація навчального процесу, під час якої навчання здійснюється у процесі включення учнів в гру» [3, с. 41].

Погоджуємося з думкою науковиці І. Дичківської, яка під поняттям «ігрові технології» розуміє ігрову форму взаємодії педагога й школярів, що спрямоване на формування вмінь розв'язувати складні завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів через реалізацію певного сюжету [1, с. 45].

Ігрові технології в освіті базуються на принципах інтерактивності, пізнавальної активності та зацікавленості учнів у навчальному процесі. Вони сприяють створенню сприятливого середовища для ефективного засвоєння знань та розвитку ключових компетентностей.

У рамках НУШ вже існують численні приклади успішного впровадження ігрових технологій в освітній процес. До них відносяться інтерактивні навчальні програми, онлайн-ігри для засвоєння навчального матеріалу, віртуальні лабораторії та симуляції.

Переваги використання ігрових технологій в НУШ включають підвищення мотивації учнів, збільшення засвоєння матеріалу, розвиток креативності та критичного мислення. Однак, існують виклики, пов'язані з необхідністю підготовки вчителів до використання нових технологій та забезпечення необхідних ресурсів для їх впровадження.

Таким чином, ігрові технології в освітньому процесі НУШ є важливим інструментом, що сприяють активізації навчального процесу та покращенню якості освіти. Впровадження цих технологій вимагає комплексного підходу та підтримки з боку усіх учасників освітнього процесу для досягнення максимального ефекту.

Література:

1. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібн. Київ : Академвидав, 2004. 218с. С. 45
2. Кравець Н. М., Гречановська О. В. Ігрові технології навчання як одна з інноваційних форм навчально-виховного процесу ВНЗ. 5 с. : веб-сайт. URL : <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17640/2013.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (дата звернення: 26.02.2024).
3. Мицик О. М. Гра як метод навчання іншомовного спілкування учнів початкової школи. *Англійська мова та література*. 2013. № 22. С. 40-49.

*Іваніцька Олена В'ячеславівна,
кандидат медичних наук,
Одеський національний
медичний університет*

*Венгер Людмила Віленівна,
доктор медичних наук,
Одеський національний
медичний університет*

*Коновалова Наталія Валеріївна,
доктор медичних наук,
Одеський національний
медичний університет*

*Журавок Юлія Олександрівна,
кандидат медичних наук,
Одеський національний
медичний університет*

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ЗОРОВОЇ ПАМ'ЯТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-ОФТАЛЬМОЛОГІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4767/>

Підвищення якості підготовки майбутніх лікарів, зокрема лікарів-офтальмологів, у сучасних умовах є актуальним завданням. У професійній діяльності лікаря-офтальмолога виключно важливу роль грає офтальмоскопія. Діагностика стану заднього полюсу ока, сітківки, зорового нерву, хоріо-ретинальних змін, є базовим методом дослідження кожного пацієнта. Є декілька методик проведення офтальмоскопії – пряма, зворотня, бінокулярна, біомікроскопія з фундус-лінзою. Кожна з цих методик має свої переваги та нюанси виконання. Під час проходження перших етапів післядипломної підготовки інтерни знайомляться з особливостями проведення цих методик, набувають навички й вміння професійної роботи з пацієнтами різного віку.

В той же час, найбільш складним етапом офтальмоскопії є не стільки проведення самого дослідження (такі навички інтерни опановують відносно швидко) та можливість “побачити”, зафіксувати різноманітні зміни очного дна. Найбільш складним є інтерпретація візуалізованих симптомів: характеру процесу (запальний, судинний чи дегенеративні порушення), давності (гострий, хронічний, спадковий чи наслідки

перенесеної патології). Саме такий професійний, грамотний аналіз й дає можливість поставити попередній діагноз захворювання, визначити необхідність проведення додаткових обстежень, сформувавши алгоритм лікування конкретного пацієнта.

На перших етапах інтерни виконують офтальмоскопію під наглядом викладачів, досвідчених фахівців у пацієнтів з вже встановленим діагнозом, частіше з “класичними” офтальмоскопічними симптомами. Демонстрація зображень очного дна під час лекцій та практичних занять, використання спеціальної літератури з кольоровими ілюстраціями змін очного дна, зокрема офтальмологічних атласів, сприяє поступовому формуванню професійної зорової пам’яті.

В той же час, якщо прийняти до уваги різноманіття проявів патології на очному дні, індивідуальні особливості клінічної картини однотипових захворювань сітківки та зорового нерву у різних пацієнтів, наявність офтальмоскопічних змін при загальній патології, коли офтальмолог може бути першим лікарем, який виявить початкові ознаки загальних захворювань, то не викликає сумнівів, що розвиток професійної зорової пам’яті є одним із основних аспектів, напрямків підготовки майбутніх офтальмологів.

На кафедрі офтальмології Одеського національного медичного університету для розвитку професійної зорової пам’яті інтернам на перших етапах пропонується підібрати фотоілюстрації до тем програми підготовки, пов’язаних із змінами очного дна. Для виконання такого завдання використовуються атласи, довідкова література з офтальмології. Потім, по мірі вивчення наступних тем, ми пропонуємо інтернам розширити свій багаж ілюстрацій з використанням публікацій у спеціалізованих наукових журналах, можливостей інтернет-ресурсів, матеріалів професійних вебінарів та науково-практичних конференцій, тобто створити свій особистий атлас патології очного дна. Приймаючи до уваги можливість зберігання візуальної інформації у сучасних гаджетах, можливість періодичного звертання до такого пакету візуальної інформації закріплює здібності порівняльного аналізу при безпосередньому проведенні офтальмоскопії.

Запропонована нами форма роботи є дієвою не тільки на етапі проходження інтернатури. Такий “атлас”, безумовно, буде корисним й для молодих лікарів-офтальмологів на етапі їх професійного становлення.

*Козак Марія Михайлівна,
асистент кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені В. Гнатюка, м. Тернопіль*

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОГРАМ РАНЬОГО ВТРУЧАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ АУТИЗМОМ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4783/>

На сьогоднішній день в Україні відбувається значуще переосмислення підходів до навчання та виховання дітей з особливими потребами. Актуальним завданням стає забезпечення ранньої, кваліфікованої та ефективної підтримки дітям із різними розладами розвитку, включаючи аутизм. Давайте розглянемо процес формування системи раннього втручання в США та країнах Європи.

Вперше питання надання ранньої допомоги дітям із відхиленнями у розвитку було активно обговорене в міжнародній спеціальній педагогіці та психології. Важливість цієї теми обумовлена особливостями дитячого віку у формуванні різних психічних функцій.

Ерік Фромм та Джон Боулбі стали серед перших, хто звернув увагу на проблеми раннього віку, чий вплив суттєво вплинув на розвиток теорії ранньої допомоги дітям. Вони розглядали соціальне оточення не лише як умову, але й як ключовий фактор у формуванні особистості.

Розлади аутистичного спектра є порушеннями розвитку, що проявляються у віці раннього дитинства та виявляються у складнощах взаємодії та комунікації, стереотипній поведінці та інтересах (Autism speaks). Згідно з даними Центру контролю та профілактики захворювань у США, одна з кожних 68 дітей у віці 8 років має діагноз аутизму. Це означає, що аутизм діагностується у кожної 68-ої новонародженої дитини. Кількість випадків аутизму зростає, оскільки цей показник наразі приблизно на 30% вищий, ніж у 2008 році (1 із 88), на 60% вищий, ніж у 2006 році (1 із 110), на 120% вищий, ніж у 2002 та 2000 роках (1 із 150) (Center for Disease Control). За останні роки відбулися позитивні зміни в діагностиці розладів аутичного спектра та в інтервенціях. Завдяки дослідженням, вже з віку 6-12 місяців можна ідентифікувати

дітей, які мають велику ймовірність отримати діагноз аутизму в майбутньому [5, с. 51]. Діагноз можливий навіть у віці 2-3,5 років, водночас раніше він ставився зазвичай до 4-5 років. Фахівці, які працюють з такими дітьми, підкреслюють, що рання інтервенція дає найбільш значущі результати. Незважаючи на перспективність ранніх втручань, важливо розібратися, чому вони ефективні та чи є наукові дослідження, що підтверджують їхню ефективність.

Високий рівень нервової пластичності на ранніх етапах онтогенезу грає ключову роль. Ці стадії розвитку нервових клітин, такі як гістогенез, міграція клітин, диференціація, дозрівання, формування синапсів, відмирання клітин та синапсів, мієлінізація (Kolb B., 2011), переважно відбуваються на початкових стадіях дитинства. Розвиваючийся мозок є більш реактивним до зовнішніх впливів та активностей у цей період, ніж у дорослої людини або людини похилого віку. Ранні етапи онтогенезу мають великий потенціал для синаптичної пластичності, де нормальний розвиток залежить від стимуляції середовища та активності людини [3, С. 184-187].

Аутизм є розладом, що виникає внаслідок аномального розвитку головного мозку та викликаний як вродженими факторами (генетичними, епігенетичними), так і впливом навколишнього середовища. Хоча мозкові ділянки та нервові зв'язки можуть спробувати компенсувати ці дисфункції, ця компенсація не завжди відбувається у напрямку, що відповідає критеріям нормального розвитку. Наприклад, при відсутності соціальної мотивації у дитини може виникати переважання уваги та інтересу до предметів навколишнього середовища, що у свою чергу утруднює соціальний розвиток. Важливо відзначити, що у нормальних умовах соціальний розвиток дитини розпочинається природно: вона реагує на посмішку дорослого, фіксує погляд на обличчі, виявляє увагу до знайомого голосу тощо. Дослідження показують, що аутистичні риси можуть виявлятися ще в немовлячому віці, коли функціональні зв'язки головного мозку, відповідальні за соціальні навички, лише формуються. Таким чином, навколишнє середовище може впливати на розвиток дитини з аутизмом по-іншому, ніж на дитину з нормальною нервовою системою, і цей феномен можна охарактеризувати як процеси ризику. Такі процеси ризику включають деструктивні особливості взаємодії між дитиною та середовищем, спричинені факторами ризику. Одним із основних аспектів

цих деструктивних особливостей є низький рівень або відсутність активної участі дитини в соціальних взаємодіях на ранніх етапах розвитку, що призводить до порушення нормального соціального розвитку і в кінцевому підсумку до формування повної клінічної карти РАС.

Можна припускати, що відхилення у соціальному розвитку також можуть негативно впливати на інші аспекти психічного стану. Наприклад, порушення соціального сприйняття може перешкоджати внутрішньому усвідомленню соціальних норм поведінки, які є важливими для розвитку самоконтролю та саморегуляції. Як результат, діти з РАС, яким властива соціальна неадекватність, можуть мати складнощі з самоконтролем та саморегуляцією. Порушення імітації також може впливати на фізичний розвиток, оскільки через спонтанну імітацію діти набувають рухові навички. Таким чином, чим довше дитину супроводжують аутистичні риси, тим більше є ймовірність набуття різних додаткових порушень, які можуть бути не пов'язані безпосередньо з аутизмом.

Також важливо відзначити можливий вплив деструктивних особливостей взаємодії між дитиною та її оточенням на експресію генів, відомий для генетиків як епігенетичні зміни. Це означає, що певні ділянки ДНК можуть бути активовані або пригнічені (через процес метилювання та структуру хроматину) під впливом оточуючого середовища.

У 1989 році під час міжнародної конференції в Роттердамі створено Eurlyaid – Європейську асоціацію раннього втручання (ЕАЕСІ). Місія асоціації полягає у покращенні якості життя батьків і дітей з особливими потребами (з урахуванням інтеграції та гендерного підходу), сприянні росту та розвитку раннього втручання на європейському рівні, а також у підвищенні рівня знань і досвіду в області раннього втручання [4, с. 34].

Раннє втручання включає систему ранньої діагностики та своєчасної, в багатьох аспектах, профілактичної спеціалізованої медичної та психолого-педагогічної підтримки для дітей з порушеннями психофізичного розвитку або з ризиком їх виникнення, а також для їхніх батьків (Н. Н. Авдєєва, Н. Н. Акімова, Г. В. Кукуруза, С. І. Пихтін, А. В. Старшинова, М. Guralnik) [2, с. 48].

На жаль, психологічний аспект раннього втручання, на відміну від медичного та корекційно-педагогічного, є менш розвиненим. Часто не використовується повністю потенціал психологічної допомоги,

спрямованої на виявлення та активацію прихованих ресурсів сімейної системи та внутрішніх можливостей батьків для розвитку дитини в ранньому віці. Створення психологічних моделей раннього втручання відкриває нові можливості для надання допомоги сім'ям, які виховують дітей раннього віку з порушеннями психічного розвитку.

Раннє втручання для дітей з РАС – це комплексна психолого-педагогічна допомога, спрямована на сім'ї дітей з аутизмом раннього віку, у яких виявлено порушення розвитку, а також на самі родини цих дітей.

Система раннього втручання ґрунтується на міждисциплінарному підході, який включає методи та технології медико-соціальної та психолого-педагогічної допомоги дітям раннього віку (від 2 місяців до 3 років) з виявленими порушеннями розвитку або ризиком їх виникнення, а також їхнім родинам. Програма передбачає індивідуалізоване навчання дитини з підтримкою фахівців у родинному середовищі, у навчальних закладах, в системі охорони здоров'я та соціального захисту.

Основні етапи ранньої допомоги для дітей з РАС включають скринінг, реалізацію програм ранньої допомоги та перехід дитини до дошкільної установи. Таким чином, системна рання допомога забезпечує організацію послідовної та цілеспрямованої роботи фахівців у напрямку всебічного розвитку дитини з аутизмом, з опорою на її внутрішні ресурси та домашнє середовище як основу для оптимального розвитку та навчання.

Концепція раннього втручання, спрямована на надання допомоги дітям раннього віку з порушеннями розвитку, розглядалася в світі з 60-х років 20 століття. Проте знадобився значний час, щоб цей підхід, зорієнтований на дитину, перетворився на сімейно-орієнтований. Це передбачало зміну професійної парадигми у взаємодії з батьками, можливість створення партнерських відносин з ними та визнання їхньої експертизи у справах оцінки та супроводу розвитку власної дитини.

В Україні концепція раннього втручання, яка базується на інтердисциплінарному підході та акцентує увагу на сімейному середовищі, розвивалася починаючи з 90-х років. Цей період відзначився систематизацією та усвідомленням широкого спектру наукових відомостей про ранній дитячий розвиток. У контексті розвитку дітей з особливими потребами у сімейно-орієнтованому підході була акцентована

ідея про те, що проблеми здоров'я та розвитку дитини впливають на всю сім'ю, змінюючи її функціонування. Оскільки для дитини раннього віку саме сім'я є ключовим ресурсом у її розвитку, метою раннього втручання є збільшення можливостей батьків у вихованні та розвитку своєї дитини, а також допомога сім'ї в адаптації розвивальних та підтримуючих стратегій у щоденному житті. Це також передбачає підтримку сімей та кожного з батьків у розвитку їх власних ресурсів для впорядкування змінливих проблем та потреб дитини, а також для розв'язання власних особистісних завдань.

У 2000 році в Харкові було створено один із перших Центрів раннього втручання під керівництвом Г.В. Кукурузи. Протягом цього часу центр зібрав значну кількість емпіричних даних та набув великого клінічного досвіду роботи з сім'ями, що виховують дітей раннього віку [1, с. 35].

Література:

1. Кукуруза Ганна Володимирівна. «Психологічна допомога сім'ям, що виховують дітей раннього віку з порушеннями розвитку» Автореф. дис. д-ра психол. наук. Харківська медична академія післядипломної освіти, Х., 2013. 35 с.
2. Кукуруза Г. В. «Психологічна модель раннього втручання: допомога сім'ям, що виховують дітей раннього віку з порушеннями розвитку.» Монографія. Харків: Планета-принт, 2013. 244 с.
3. Кукуруза Г. В. «Ефективність програм раннього втручання для дітей з порушеннями психічного розвитку.» Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна: зб. наук. праць. Х., 2013. Вип. 1046. С. 184-187. Серія психологія.
4. Основи медико-соціальної реабілітації дітей з органічними ураженнями нервової системи: навчально-методичний посібник. За ред. В. Ю. Мартинюка, С. М. Зинченко. Київ: Інтермед, 2005.
5. Rogers S. J., Dawson G. "Early Start Denver Model for young children with autism: Promoting language, learning, and engagement." Нью-Йорк: Guilford, 2010. 297 с.

*Крехно Тетяна Іванівна,
кандидат філологічних наук,
Комунального закладу
“Харківська гуманітарно-
педагогічна академія”
Харківської обласної ради*

*Оловаренко Олена Іванівна,
викладач вищої категорії,
викладач-методист
Харківського педагогічного
фахового коледжу
Комунального закладу
“Харківська гуманітарно-
педагогічна академія”
Харківської обласної ради*

*Проворна Інна Олексіївна,
викладач вищої категорії,
Харківського педагогічного
фахового коледжу
Комунального закладу
“Харківська гуманітарно-
педагогічна академія”
Харківської обласної ради*

УРОКИ ЧИТАННЯ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4766/>

У сучасному технологізованому світі людина отримує інформацію з різних джерел. Але здебільшого це інформація, яку особистість має прочитати самостійно, усвідомити і зробити певні висновки. Тобто читання пронизує всі сфери людського життя і діяльності: повідомлення в чатах, спілкування в різноманітних каналах, читання інструкцій, угод, договорів та інше. Тому проблема формування свідомого читача, який уміє не лише сприймати текст, а й аналізувати, узагальнювати, критично сприймати інформацію, робити висновки, формування читацької компетентності завжди була в центрі уваги педагогів, науковців, починаючи з середини ХХ ст., і залишається на сьогодні.

Українські 15-річні школярі 2023 року взяли участь у Програмі оцінювання міжнародних навчальних досягнень (PISA), що серед інших

компетентностей включає аналіз читацьких умінь і навичок. На жаль, висновки щодо читацьких компетентностей українських школярів невтішні: результати українських учасників нижчі порівняно з середніми показниками учасників з інших країн, українські учні показали недостатню здатність до аналізу та критичного мислення під час читання текстів, мали проблеми з розумінням складних текстів. Такі результати засвідчують проблему уроків читання не лише в середній школі. Адже формування свідомого читача розпочинається ще в початковій школі. Задача вчителя початкових класів не просто навчати школяра читати правильно, а й свідомо; учити аналізувати прочитане, порівнювати, робити висновки. На цьому зацентровано увагу і в Державному стандарті початкової освіти: "... уміння усно і письмово висловлювати свої думки, ... чітко й аргументовано пояснювати факти ...", а, окреслюючи завдання мовно-літературної галузі, конкретизовано: "... сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей ... , аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів ... , висловлює думки ...". Отже, питання формування читацької компетентності є надзавданням сучасної школи, пріоритетним у навчанні учнів початкової школи.

З'ясуємо поняття читацької компетентності. У "Рекомендаціях щодо формування читацької компетентності учнів на рівні початкової освіти" Українського центру оцінювання якості освіти зазначено: "Читацька компетентність – здатність особи широко розуміти текст як частину повсякденного життя й навчальної діяльності, шукати нову інформацію, відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту". Отже, бачимо, що молодший школяр має навчитися розуміти текст (про кого/ що в тексті йде розповідь), пояснити/ проаналізувати поведінку героя (-їв), його (їх) вчинки, за потреби порівняти їх, а також зрозуміти, що такою розповіддю автор хотів сказати читачеві, чим поділитися з ним, навіть висловити свою думку щодо можливості такої поведінки (ситуації) в житті. Такі вміння й навички сприятимуть формуванню вміння опрацьовувати інформацію, розуміти її важливість/ неважливість, висловлювати власну думку, також мати можливість почути думку інших, обговорити почуте. А такий підхід сприятиме розвитку й поступовому удосконаленню вміння почути інших, за потреби порозумітися чи переконати, що формуватиме толерантність, здатність співпрацювати. Окрім зазначеного вище, і сам учитель має усвідомлювати, а отже, сформувати в учнів розуміння, що читацька компетентність – це засіб здобуття нових знань і для подальшого навчання, і протягом життя.

Для успішного оволодіння молодшим школярем читацькою компетентністю необхідно враховувати психологічні аспекти, а також мати достатньо сформовану навичку читання – правильного і свідомого. Фактично вчитель початкової школи, а в ідеалі батьки і вихователь дитячого закладу, а за ними і в той же час разом з батьками вчитель мають комплексно розвивати мовлення – мислення – сприйняття. Ці три аспекти є ключовими не лише для формування читацьких навички і компетентності, а й для формування особистості в цілому. У свою чергу читання також впливає на когнітивний розвиток школяра. Читання поетичних і прозових, драматичних текстів, уміння їх переказати, висловити свої емоції щодо прочитаного розвиває пам'ять, увагу, мислення, має емоційний та естетичний вплив.

Що ж впливає на формування читацької компетентності? Різні чинники є факторами впливу: найголовніший – людина: батьки дитини, вихователь і вчитель, друзі, навіть бабусі й дідусі; зовнішні чинники: наявність книг удома, у шкільній бібліотеці, книжкові крамниці. У школі чинниками впливу, окрім особистості вчителя, є різні методи та прийоми навчання учнів на уроках читання, та й на інших також. Нова українська школа надає широкі можливості щодо використання форм, прийомів, методів формування читацької компетентності.

Протягом ХХ – початку ХХІ століття було напрацьовано такі методики читання:

- фонетичний (звуковий) метод читання, що полягає в оволодінні звуками мовлення та поєднання їх у склади, а склади у слова;

- методика читання М. Зайцевої (у практиці відома як “кубики Зайцевої”). Суть цієї методики полягає в тому, що на боках кубика записані склади, з яких дитина складає слово;

- методика читання М. Монтесорі полягає у формуванні спочатку навички писати, а за нею навички читання; так, на думку М. Монтесорі, дитина сприймає слова цільно, не розбиваючи на склади;

- методика Г. Домана – співвіднесеність зображення і слова, тобто на спеціальних картках зображені різні предмети і підписи до них;

- методика розвивального читання Л. Шелестової;

- методика Кушніра: суть полягає в тому, що дорослий читає книгу, а дитина в цей час уважно стежить очима, таким чином, на думку автора, малюк запам'ятовує слова;

- методики креативного читання, яка, по суті, ввібрала в себе елементи методик фонетичного, Зайцевої (складове);

- методика комп'ютерного навчання читанню полягає у використанні спеціально розроблених програм, наприклад, “Тренажер для правильного читання та письма”, що складається із комплексу ігор

“Як говорять букви?”, “Глухо, дзвінко чи голосно”, “Як звучать склади?” тощо.

Такий широкий спектр методик дає можливість учителеві обрати для себе найкращу або використати найбільш доцільне із кількох методик. Сучасна українська школа в більшості базується на фонетичній методиці навчання читанню. Але залучення елементів інших методик, методів і прийомів роботи цілком залежить від учителя, його можливостей і прагнень; від дітей, які будуть навчатися.

Яким же має бути сучасний урок читання в початковій школі? Такий урок має поєднувати як традиційні, так і нові методи, прийоми і форми роботи. Найпершою задачею є спрямованість на розвиток мотивації до читання. Учителі-практики та науковці напрацювали певний матеріал щодо залучення школярів до читацької діяльності. У 1-ому класі, коли учні навчаються читати, такою мотивацією є не просто наявність книг у класі, а їх читання з подальшим обговоренням. Уже в цей період частина педагогів-практиків починає використовувати прийом передбачення: учні, відповідно до назви твору, мають висловити міркування, про що може йти мова у творі з такою назвою. Коли з текстом ознайомлені, то проводиться бесіда щодо слушності висловлених передбачень. У чому ефективність такого прийому? Коли учні, висловивши свої міркування, бачать, що вони змогли завдяки своєму досвіду, опираючись на розуміння слів у назві наблизитися до змісту тексту, це стає для них сигналом перш за все бути уважними до слова, словосполучень як носіїв елементарної інформації. Але часте використання такого прийому досить швидко послабить інтерес учнів. Тому вчитель має чергувати цей прийом з іншими: залежно від жанру твору, його теми мотиваційними прийомами можуть бути загадка, уривок з пісні, навіть обговорення якоїсь життєвої ситуації. Наступним етапом щодо формування читацької компетентності є безпосередня робота з текстом. Задача вчителя організувати роботу так, щоб учні, з одного боку, удосконалювали свої вміння читати свідомо, виразно, правильно, з іншого – училися його аналізувати, розвивали здатність розуміти авторський задум, уміли формувати свою думку та доводити її. Стосовно першого завдання – читати правильно, свідомо – маємо традиційні види читання: ланцюжком, фронтальне, методом буксиру, вибіркоче, пошепки, вголос. Але сьогодні деякі науковці та вчителі-практики вважають одним із ефективних методів формування вдумливого читання – це кероване читання або ж читання з передбаченнями, читання із зупинками, читання з маркуванням тощо. Такі прийоми спонукають дітей усвідомлено сприймати текст, виділяти в ньому відоме, невідоме, цікаве, дають можливість зрозуміти логіку тексту, побачити головне.

Щодо формування вміння аналізувати, узагальнювати, порівнювати, висловлювати своє бачення сучасна методика вивчення української мови та читання в початковій школі також напрацювала значний фонд методів і прийомів. Це і традиційні форми роботи: фронтальна бесіда, вибіркоче читання, інсценізація, розгадування кросвордів, створення малюнків тощо; також сучасні: гронування, створення сенкану, асоціативного куща, прийом “Мікрофон”. Не меншою популярністю користуються проєктна, дослідницька діяльність, ситуативне моделювання, сюжетні та рольові ігри, мінідискусії. Розглянемо кілька таких прийомів. Створення сенкану сприяє розвитку уважності до слова, тексту, збагачує уяву та мислення школярів, сприяє емоційному виявленню, показує бачення тексту або героя. Суть прийому полягає в тому, щоб створити вірш із 5 рядків, але ці рядки “нестандартні”: 1-ий рядок має виражати тему одним словом, і це має бути іменник; 2-ий – за допомогою двох прикметників описати тему; 3-ій – використати три дієслова, що охарактеризують тему; 4-ий рядок повинен бути реченням із 4 (максимум 5) слів, що висловить ставлення до теми; 5-ий рядок – знову одне слово – синонім до слова-теми, висновок. Частково подібні (умінням добирати влучні слова, характеристики) до сенкану прийоми гронування, створення асоціативного куща. Останній прийом спонукає учнів до розмірковувань, сприяє розвитку вміння встановлювати зв’язки між окремими поняттями. Не менш цікавою є технологія ситуативного моделювання, що полягає у створенні імітаційної гри, спрощеного судового засідання або в розігруванні ситуації за ролями. Ця технологія спонукає учнів не лише аналізувати чи порівнювати певні факти, а сприяє розвитку критичного мислення, здійснювати пошук, співпрацювати в команді. Сьогодні вчителі початкової школи на уроках читання впроваджують проєктну діяльність. Цей метод дозволяє не лише ефективно систематизувати, узагальнити знання, а й сприятиме розвитку мовлення, мислення, творчих здібностей учнів. Окрім розглянутих методів і прийомів, варто згадати роботу в парах, “Карусель”, “Мозковий штурм”, “Інтелектуальну розминку”, “Аналіз ситуації”, “Метод прес”.

Як бачимо, сьогодні напрацьований багатий арсенал методів, прийомів і видів роботи, спрямованих на формування учня як читача, його читацької компетентності. Саме від особистості вчителя, розуміння задач, що стоять перед уроком читання залежить вибір більш ефективних методів і прийомів роботи. Але, на нашу думку, не лише урок сприяє формуванню читацьких умінь і навичок. Як було зазначено вище, оточення дитини в позаурочний час також має вплив. Особливо це стосується батьків. Тому, на наш погляд, залучення батьків до обговорення питань, що розглядали на уроці, лише підсилить зацікавленість дітей. Учитель має також дати “домашнє завдання”

батькам: поцікавтеся, чи були в когось певні припущення щодо назви твору; чи сподобався/ не сподобався твір дитині, чому; обговоріть твір удома, висловіть, батьки, також свою думку щодо героя. Така співпраця з батьками не лише заохочуватиме учнів до читання, вона сприятиме взаєморозумінню, взаємодопомозі навчально-виховної тріади вчитель-учень-батьки.

У сучасному технологізованому світі питання формування вдумливого читача, читача, який уміє аналізувати, систематизувати, вступати в діалог, обирати необхідне, робити узагальнення, залишається актуальним. Науковці досліджують уже наявні методики навчання, вносять пропозиції щодо вироблення нових, а вчителі-практики використовують ці надбання, постійно шукаючи найбільш ефективні прийоми і види роботи для формування читацьких компетентностей, для створення таких умов, щоб учень хотів читати, любив читати, щоб читання було потребою дитини, формувати розуміння читання як умови подальшого успіху в обраній діяльності.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти/ Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-п#Text> (дата звернення: 17.02.2024).
2. Комп'ютерна гра “Тренажер для правильно читання та письма”. URL: <https://training.academy/uk/offer/kompyuterna-gra-trenazer-dlya-pravilnogo-sitanny> (дата звернення: 23.02.2024)
3. Рекомендації щодо формування читацької компетентності учнів на рівні початкової освіти / Український центр оцінювання якості освіти. URL: [-rivni-pochatkovoyi-osvity](https://www.uce.org.ua/rozhovzheniya-uvchiv-na-rivni-pochatkovoyi-osvity) (дата звернення: 17.02.24)
4. Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах. Посібник для вчителя К. “Освіта”, 2007. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/SAVCHENKO.pdf> (дата звернення: 23.02.2024)
5. Хорошковська Т. Сучасний погляд на читацькі вміння та їх вимірювання в основній школі // Укр-ка мова і л-ра в школі. – 2008. – № 3. – с. 58-61. URL: <https://core.ac.uk> (дата зверненн: 23.02.2024)
6. Шисель А. В. Розвиток читацької компетентності молодших школярів в контексті НУШ. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-rozvitok-chitacko-kompetentnosti-molodshih-shkolyariv-v-konteksti-nush-317265.html> (дата звернення: 24.02.2024)

*Одарченко Вероніка Ігорівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-
педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

БЕНЧМАРКІНГ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/article/id-4741/>

Держава на сучасному етапі розвитку вимагає від закладів вищої освіти ефективної та гнучкої системи управління, що забезпечуватиме якість освіти, відповідатиме потребам здобувачів вищої освіти, гарантуватиме конкурентоспроможність майбутніх фахівців на міжнародному та вітчизняному ринках освітніх послуг, підтримуватиме професійне зростання членів колективу установи.

Бенчмаркінг є важливим інструментом для оцінки та порівняння власної діяльності установи з найкращими практиками. Бенчмаркінг (від. англ. benchmarking) – це процес пошуку стандартного чи еталонного економічно ефективнішого підприємства-конкурента для порівняння із власним та переймання його вдалих методів роботи [1]. У контексті управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників бенчмаркінг може бути використаний для оцінки ефективності даної системи та визначення напрямів її вдосконалення.

Погоджуємося з науковцями Г. Кравченко, О. Почуєвою, які визначають мету бенчмаркінгу як «підвищення ефективності власної професійної діяльності і завоювання конкурентних переваг у конкурентному освітньому середовищі» [2, с. 1].

Дослідник Л. Прус бенчмаркінг в управлінні ефективною діяльністю ЗВО зводить до двох найважливіших завдань. Одне з яких «створення на кафедрах інформаційно методологічної бази менеджменту, яка б дозволила в будь-який час об'єктивно визначити в кожному напрямі діяльності найвищі результати, на досягнення яких будуть спрямовані зусилля. Інше дозволяє орієнтувати підрозділ на досягнення найвищих результатів у рамках бенчмаркінгу, тобто означає розробку внутрішньої стратегії розвитку організації, яка забезпечує досягнення над конкурентами і посідання лідируючого положення у сфері освіти з врахуванням наявного кадрового потенціалу» [3].

Застосування інструменту управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників комунального закладу вищої освіти бенчмаркінг потребує: визначення цілей і критеріїв успіху, вибір партнерів, що є лідерами в сфері професійного розвитку науково-педагогічних працівників та готові ділитися своїми практиками; збір та аналіз даних про програми професійного розвитку, методи навчання, ресурси, які використовуються, а також результати, які досягаються в цих установах; порівняльний аналіз отриманих результатів з даними партнерів з бенчмаркінгу; визначення сильних та слабких сторін програми; впровадження змін; моніторинг, оновлення та корегування програми професійного розвитку.

Однією з ключових переваг бенчмаркінгу є те, що він може допомогти освітнім установам визначити сфери для вдосконалення та розробити стратегії для досягнення кращих результатів. Порівнюючи свої показники з показниками інших закладів вищої освіти або найкращими галузевими практиками, науково-педагогічні працівники можуть визначити сфери, в яких вони не досягають бажаних результатів, і розробити стратегії для їх покращення. Це може допомогти забезпечити ефективність системи професійного розвитку у задоволенні потреб персоналу та підтримці їхнього постійного зростання.

Отже, бенчмаркінг може бути дуже корисним інструментом для вдосконалення системи управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників у комунальному закладі вищої освіти. Він допоможе ідентифікувати найкращі практики, впроваджувати їх у власну діяльність і досягати кращих результатів.

Література:

1. Бенчмаркінг. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія* : Веб-сайт. URL : <http://surl.li/secx> (дата звернення: 07.02.2024).
2. Кравченко Г., Почуєва О. Бенчмаркінг в управлінні професійним розвитком науково-педагогічних працівників ЗВО : Веб-сайт. Зс. URL : <http://surl.li/qglba> (дата звернення: 07.02.2024).
3. Прус Л. Р. Управління конкурентоспроможністю вищих навчальних закладів на засадах бенчмаркінгу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.04, Тернопіль, 2008, 23 с.

*Пирогова Ірина Євгенівна,
старший викладач кафедри
математичних методів в
економіці Харківського
національного університету
імені В.Н. Каразіна*

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ, МЕТОДИ ЙОГО ПОЛІПШЕННЯ У ВОЄННИЙ ЧАС

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4751/>

21 століття можна сміливо назвати століттям інформаційного суспільства, в якому особливу роль грає якість і кількість інформаційних ресурсів. Зазначу, що цей феномен не стихійний і викликаний розвитком, факторами кібернетичного прогресу, а є запланованим результатом курсу побудови моделі стійкого у розвитку інформаційного суспільства, прийнято у червні 1992 року на конференції ООН, присвяченій навколишньому середовищу та розвитку [4].

2020 рік ознаменувався вагомою сингулярністю процесу впровадження дистанційного навчання, пов'язаної з пандемією COVID-19. І, незважаючи на загальну технологічну готовність, перехід на дистанційну форму навчання багато в чому був шокуючим елементом об'єктивної реальності.

Актуальність дослідження переваг та недоліків дистанційного навчання має особливе значення, оскільки воно знаменує якісний прорив у сферах комунікації, науки, виробничих процесів та розподілу праці у глобальному масштабі.

Стрімкий розвиток інтернету відкрив нові можливості інтеграції особистості у світовий соціум:

- скоротив час доступу до інформації;
- вирівняв (за інших рівних) можливість доступу до інформаційних ресурсів та можливості їх обміну;
- дозволив збільшити кількість користувачів інформаційним контентом, і ці темпи щороку стрімко зростають;
- включив до світового інформаційного обміну понад 5,3 мільярда людей по всій планеті [5].

Очевидно, що основною метою дистанційної освіти стає не просто повідомлення інформації, а прищеплення навички аналізу та критичного мислення в умовах її надлишку.

Для підвищення якості освіти можна провести аналіз його сильних та слабких сторін, що стане основою розробки та впровадження заходів щодо його покращення.

Сильні сторони дистанційного навчання:

1. Незалежність його доступності від геолокації у системі викладач-учень (в межах покриття засобами зв'язку).
2. Економія часу, необхідного для відвідування занять.
3. Економія коштів (проїзд, вкладення до основних фондів навчальних закладів).
4. Гнучкість і актуальність знань, що надаються.
5. Оперативність пошуку необхідної інформації.
6. Системність процесу – викладання, контроль, зберігання навчальних матеріалів на будь-якій одній платформі з хмарним зберіганням.
7. Можливість роботи з різними джерелами інформації, їх зіставлення та доповнення.
8. Активне напрацювання навичок самоосвіти.
9. Робота на підвищення почуття відповідальності.
10. Зменшення кількості зовнішніх подразників, соціальна дистанція, домашній комфорт у процесі навчання.
11. Безпека освітнього процесу під час воєнних дій та мінімізація ризиків для здоров'я.
12. Розширення кола осіб, здатних отримати необхідну підготовку до ЄДІ, а саме осіб з особливими потребами в розвитку.

Слабкі сторони дистанційного навчання:

1. Залежність процесу від технічних факторів надання послуг зв'язку та програмного забезпечення.
2. “Віртуальність” демонстрації процесів та проведення дослідів.
3. Відсутність єдиної платформи навчання.
4. Трудомісткість контролю роботи учнів під час занять вчителями та викладачами.
5. Складнощі утримання уваги здобувачів освіти під час занять.
6. Неможливість залучення ігрової діяльності на уроках.
7. Неможливість оперативної реакції на питання широкої аудиторії та недбалої поведінки під час заняття.
8. Зниження мотивації учнів.
9. Підвищення навантаження на викладача під час занять.
10. Збільшення часу під час підготовки до занять.

11. Напруженість і втома очей у всіх учасників дистанційного навчання.

12. Можливість хакерського вторгнення в електронну базу даних.

Гіпотетично: слабкі сторони дистанційної освіти можна нівелювати:

- розвитком техносфери;
- підвищенням усвідомленості та мотивації учнів;
- залученням мотивованих викладачів та учнів через відкриті інтегровані конкурси з областей знань;
- розробкою та впровадженням нових адаптованих методів та підходів до педагогіки.

На стратегічному рівні дистанційну освіту можна розвивати:

- реформуванням навчальних планів та навчальних програм;
- впровадження у програми курсів онлайн-активіті на заняттях, які сприятимуть підвищенню залучення до процесу;
- інтеграцією навчального матеріалу з різних джерел та відомостей із реальних сфер застосування (як приклад – мат. статистика в машинному навчанні);
- впровадження програм з методики роботи з інформацією.

Саме зараз, коли ми живемо у воєнний час, після початку війни країною-терористом, виникло дуже багато складнощів у дистанційному навчанні. Це:

- різниця у часі учнів і викладачів, які перебувають у різних країнах з метою збереження безпеки власного життя;
- відсутність електропостачання і місць для проведення і відвідування занять;
- слабкий, нестабільний інтернет або взагалі його відсутність на окупованих територіях та територіях, де йдуть активні бойові дії.

На методологічному рівні для поліпшення якості освіти у воєнний час, ґрунтуючись на досвіді декількох років проведення дистанційного навчання, можна виділити такі рекомендації:

- Проводити контроль лекційного матеріалу в семестрах, учбових чвертях, під час заліків та іспитів у вигляді тестових завдань, включаючи питання, що надаються, для самоконтролю за розділами. Це однозначно збереже час учнів під час відповідей, і викладачів під час перевірки теоретичних знань.

- Проводити контрольні заходи всіх видів практичних та лабораторних занять, контрольних і самостійних робіт у вигляді бліц-контролю, включаючи розв'язання тих завдань, які є базовими для інших дисциплін.

- Працювати не менш ніж на 2-3 платформах (1-2 резервні) у разі збою інших.

- Створення дистанційних курсів по дисциплінам, що викладаються, з метою їх доповнення та удосконалення. Саме в дистанційних курсах можна встановити термін виконання будь-якого завдання та надати декілька спроб для покращення результатів учнів і студентів.

- Введення системи бонусних балів за відповіді на заняттях будь-якої форми навчання, що буде мотивувати учнів ретельно готуватися до занять.

- Перманентний двосторонній зворотний зв'язок у каналах та чатах.

- Обов'язкове проведення консультацій для тих учнів, хто не зміг бути на занятті з поважних причин.

- Збереження всіх онлайн занять у вигляді відео (це дозволить тим, хто не може відвідувати заняття з поважних причин не пропускати тем, що вивчаються).

Таким чином, можна зробити висновок, що дистанційне навчання стоїть на передній грані Інтегрованих Комп'ютерних Технологій, соціальної інженерії та засобів комунікації. І використання дистанційного навчання істотно змінює вимогу до організації навчального процесу, техносфери та соціуму в цілому. А всесвітнє використання дистанційної освіти здатне розкрити таланти великої кількості людей по всьому світу, особливо тих, хто через місце проживання не мав можливості відвідувати престижні навчальні заклади.

Дистанційна освіта має низку незаперечних переваг, і ще одним важливим вектором його розвитку можна назвати підвищення престижу та посилення мотивації до навчання. А завданням викладачів – допомога учням у “зустрічі себе”, пошуку їхніх талантів, схильностей на ранніх етапах формування особистості.

Література:

1. Кухаренко В. М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія / За ред. В. М. Кухаренка, В. В. Бондаренка – Харків: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020, 409 с.
2. Титаренко А. М.; Власенко Л. В.; Мірочник В. В. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ. Trends in science and practice of today, 2021., 322-324 с.
3. Данелюк, А. (2020). Переваги та недоліки дистанційного навчання. 2 с.
4. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Декларация_Ріо-де-Жанейро_\(1992\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Декларация_Ріо-де-Жанейро_(1992))
5. <https://www.websiterating.com/uk/research/internet-statistics-facts/#chapter-1>

6. <https://kerivnyk.info/perevahy-ta-nedoliky-dystantsijnoho-navchannya>
7. <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/adv/46958>
8. <https://futurenow.com.ua/perevagy-i-nedoliky-dystantsijnogo-navchannya>
9. Данильчук О. М.; Мельник Д. В. "Переваги та недоліки дистанційного навчання у ЗВО." EDITOR COORDINATOR (2020): 404-409 с.

*Сало Вікторія Василівна,
старший викладач кафедри
мовної підготовки і комунікації
Київського національного
університету будівництва
і архітектури*

*Вітрук Ольга Євгенівна,
викладач кафедри мовної
підготовки і комунікації
Київського національного
університету будівництва
і архітектури*

ВИКЛИКИ, ЯКІ ПОСТАЮТЬ ПЕРЕД ВИКЛАДАЧАМИ ПРИ ЗМІШАНОМУ НАВЧАННІ (ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ, МОТИВАЦІЯ)

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4752/>

Сучасні умови праці педагогів зазнали значних змін через цілу низку причин: спочатку пандемія, війна, як результат евакуація та міграція населення, переміщення деяких навчальних закладів і людей в інші міста ті регіони. І, оскільки дуже важливим є підтримання неперервності навчального процесу, змішане навчання стало своєрідним виходом.

У загальному розумінні змішане навчання – це навчання, за якого частина пізнавальної діяльності студентів відбувається на занятті під безпосереднім керівництвом викладача, а інша – у самостійній роботі з електронними ресурсами. Найбільш застосованою в Україні наразі є практика поєднання очної форми із дистанційною.

Існує кілька варіантів «змішування»:

- поєднання очної форми із дистанційною;
- поєднання різних форматів навчання у межах одного класу (основне очне навчання із використанням технологій дистанційного навчання та різних форм роботи з електронними ресурсами, онлайн-курсами тощо);

- поєднання самостійного навчання та співпраці на занятті;
- змішування основного навчального контенту (підручників та навчальних матеріалів) із зовнішніми матеріалами (електронними ресурсами) [1].

При такому різноманітті ресурсів постає ще одна проблема – мотивація учасників навчального процесу. Наявність стресу, відсутність повноцінного очного спілкування дистанціюють студентів та учнів від особистості викладача та одне від одного. Мотивувати – це одне зі складних, але ключових завдань викладача. Словник психологічних термінів подає визначення мотивації як “сукупності мотивів, доказів до обґрунтування чогось, спонука до діяльності, мотивування” [2].

Мотивація до роботи, своєю чергою, це створення сприятливих умов та стимулів, які спонукають співробітників працювати, а студентів учитись з більшою самовіддачею, з націленістю на якість і результат. Формуванню мотивації сприяє зацікавленість студентів методом викладу матеріалу. Серед педагогічних прийомів для підвищення або формування мотивації розглядають:

- цікаві приклади, досліди, парадоксальні факти, історичні екскурсії;
- незвична форма подання матеріалу, що викликає здивованість у студентів;
- емоційність мови викладача;
- пізнавальні ігри;
- дискусії;
- аналіз життєвих ситуацій;
- вміле застосування викладачем заохочення.

Особливу увагу викладач має приділяти оцінюванню, підключати студентів до самоконтролю і самооцінки [3]. Але оцінка може бути не тільки виражена кількістю балів за окреме завдання чи тест, також важливим залишається оцінка кожної відповіді, тому якісний фідбек при кожній комунікації – це один з аспектів, що позитивно впливають на формування та розвиток мотивації у студентів.

Робота викладача завжди була складною, такою, що вимагає високої самоорганізованості, самодисципліни та значних емоційних затрат, не кажучи про професійну підготовку. В наш час виклики постають і перед роботодавцем, який не завжди може забезпечити належні умови праці, і перед викладачем, якому все важче й важче належно виконувати свої професійні обов'язки, і перед учасниками навчального процесу, оскільки їм доводиться здобувати знання й виконувати завдання в складних умовах. Під час війни ми всі, незалежно від того, де ми знаходимося, чи то на відносно віддаленій від бойових дій території, чи в безпосередній

близькості до неї, постійно перебуваємо у стані величезного напруження, стресу, розгубленості, апатії та страху.

Розглядаючи мотивацію, доцільно звернутися до психології й згадати піраміду Маслоу. «Піраміда потреб по Маслоу» – це відображена в схемі психологічна теорія, пов'язана з людською мотивацією, висунута американським психологом Авраамом Маслоу в 1943 році. Суть теорії полягає в поясненні мотивації тих чи інших дій людини, залежно від їх першорядної важливості [4]. Як відомо, в основі ієрархії потреб А. Маслоу лежать базові потреби, тобто фізіологічні (їжа, вода); потреби в безпеці (захист, стабільність); соціальні потреби (дружба, належність); потреби у визнанні (повага, успіх). Якщо задоволені базові потреби, в людини є сили й бажання працювати й досягати успіхів, ставити перед собою цілі тощо. Реалії сьогодення, на жаль, такі, що жодна людина в нашій країні не почуває себе у безпеці, багато людей втратили роботу, дім, рідних та друзів.

В таких ситуаціях людина думає, в першу чергу, про базові потреби, тобто безпеку свою та своїх близьких. Робота та інші потреби відступають на другий та третій план. Що довше людина перебуває в такому стані, то складніше їй концентруватися на інших речах. Думати про саморозвиток й самовдосконалення немає сил.

На викладачах лежить подвійне навантаження, оскільки найголовнішим завданням є викликати інтерес студентів до навчання й мотивувати їх, а під час війни викладачам часто самим важко віднайти мотивацію. Тому не можна ігнорувати й такі ж потреби студентів, та співчутливо відноситись до кожної окремої ситуації, не забуваючи й про себе. Як же постійно підіймати мотивацію? На це запитання не існує однозначної відповіді, і кожен може віднайти її у простих речах, знаходячи час для себе, через спілкування з різними людьми, близькими, друзями, подорожі та пізнання чогось нового, тобто навчання. Це завдання для кожного особисто (викладача, студента, керівника) й водночас це командна робота, оскільки всі повинні підтримувати одне одного, мотивувати інших власним прикладом.

Література:

1. Змішане навчання: як організувати якісний освітній процес в умовах війни, URL: <https://sqe.gov.ua/zmishane-navchannya-yak-organizuvati-yaki/> (дата звернення 18.02.24)
2. Словник психологічних термінів, URL: <https://nuph.edu.ua/slovník-psihologichnih-terminiv/> (дата звернення 18.02.24)

3. Формування мотивації навчання, URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-motivaci-navchannya-322028.html> (дата звернення 18.02.24)
4. ПІРАМІДА ПОТРЕБ МАСЛОУ – визначення, простими словами. URL: <https://termin.in.ua/piramida-maslou/> (дата звернення 18.02.24)
5. Мотивація як засіб покращення роботи працівника. Реферат, URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/management/13371/> (дата звернення 18.02.24)

*Філіпішин Ольга Романівна,
аспірант 1 року навчання,
спеціальність 011 освітні,
педагогічні науки, кафедра
педагогіки Прикарпатського
національного університету
ім. Василя Стефаника*

*Науковий керівник:
Джус Оксана Володимирівна,
доктор педагогічних наук,
професор, Прикарпатський
національний університет
ім. Василя Стефаника*

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН (НА ПРИКЛАДІ ФІНЛЯНДІЇ)

Інтернет-адреса публікації на сайті:
<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4754/>

Вступ

У сучасному світі технологічний прогрес розширює горизонти самовираження та професійної діяльності для мільйонів осіб, відкриваючи перед ними небачені досі можливості. Актуальний ландшафт праці демонструє виникнення численних новітніх спеціалізацій, немислимих ще десятиліття тому, що супроводжується трансформацією вже існуючих професій. Ці зміни відображають багатогранний, динамічний та захоплюючий характер сучасного суспільства, пропонуючи широкий спектр можливостей для особистісного та професійного зростання, заснованого на індивідуальних здібностях, компетенціях та адаптивності до швидко змінних умов. В контексті глобалізації, Україна разом з усім світом проходить крізь етап значних соціально-економічних перетворень, що безпосередньо впливають на ринок праці. Зокрема, стрімкий розвиток технологій та інновацій, емерджентія нових професій на стику дисциплін,

поява альтернативних форм зайнятості, зростання конкуренції, активізація міграційних процесів та необхідність у постійному професійному самовдосконаленні задають нові виклики для робочої сили. На цьому тлі, володіння такими міжпрофесійними навичками, як управління знаннями та інформацією, самоорганізація, навички переговорів, аналітичне мислення та вміння приймати обґрунтовані рішення, стає ключовим фактором адаптації до нових умов і забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці. Відповідно до доповіді Всесвітнього Економічного Форуму (WEF) у Давосі в 2020 році, активне навчання, стратегії навчання, аналітичне мислення та інноваційність виокремлюються як фундаментальні навички для успішної кар'єри у швидкоплинному світі. Згідно з прогнозами WEF, до 2025 року до 85 мільйонів робочих місць можуть зникнути через зміни в розподілі праці між людьми та технологіями, водночас з'являться 97 мільйонів нових ролей, що вимагатимуть адаптації до співпраці між людьми, машинами та алгоритмами у різних секторах економіки. Однак, постає питання, наскільки випускники вищих навчальних закладів України готові до ефективної професійної діяльності та неперервного саморозвитку у складному та непередбачуваному VUCA-світі, чи свідомо вони обирають свої професійні шляхи та розуміють потенційні перспективи, наскільки вони мають попит на ринку праці, та чи здобули необхідні знання та компетенції для успіху у вибраній сфері. Задаються також запитання про роль освіти у підтримці учнів у процесі самопізнання, дослідження професійного світу та усвідомленого вибору шляхів особистісного та професійного розвитку. На жаль, на багато з цих питань сьогодення реальність дає негативну відповідь.

Засадничим фактором успішного розвитку як особистості, так і суспільства в цілому є профорієнтація школярів. У світі, що динамічно змінюється, молодим людям важливо мати чітке уявлення про свої можливості та здібності, щоб зробити правильний вибір кар'єрного шляху. Цінним в контексті висловленої думки вважаємо досвід Фінляндії. Звернення до вивчення напрацювань цієї країни продиктоване зокрема тісною співпрацею України у напрямі реформування вітчизняної системи середньої освіти.

Фінляндія протягом багатьох років визнана лідером у сфері освіти, включаючи й професійну орієнтацію [1]. Фінська система профорієнтації ґрунтується на комплексному підході [3], який охоплює ранню профорієнтацію, профосвіту, профконсультування та психологічну підтримку.

У Фінляндії функціонує чотирьох ступенева система профорієнтації [2], а саме йдеться про такі її рівні:

рання профорієнтація починається з дитячого садка, де діти знайомляться з різними професіями через ігри, екскурсії та зустрічі з фахівцями. У початковій школі учні вивчають різні галузі та професії, а також розвивають навички самопізнання та самооцінки;

профосвіта проводиться для учнів 7-9 класів. Учні проходять курси з профорієнтації, де вони вивчають різні професії, ринок праці та шляхи здобуття освіти. У 10-12 класах учні обирають профільне навчання, яке дає їм можливість поглибити знання та навички в обраній галузі;

профконсультування: впродовж навчання учні мають доступ до кваліфікованих консультантів, які допомагають їм визначити свої інтереси, здібності та цінності, а також зробити правильний вибір кар'єри;

психологічна підтримка надається учням, які відчувають труднощі з вибором кар'єри.

Слід зазначити, що у Фінляндії велика увага приділяється внутрішньому добробуту, тому на всіх етапах навчання учні отримують допомогу в підвищенні мотивації та концентруванню уваги. Для кожного учня розробляється індивідуальна програма розвитку та освітня траєкторія.

Уся суть фінської системи освіти націлена на те, щоб кожен учасник освітнього процесу був в гармонії із собою, потребами держави та своїми потребами і можливостями. Саме тому, фіни не виокремлюють інклюзію, як окрему складову суспільства. Для учнів початкової та середньої школи, які мають труднощі у навчанні, пов'язані із поведінковими чи психофізіологічними порушеннями, що негативно впливають на навчання та розвиток особистості, створюються міжкласні групи. Ці групи поділяються на 2 вікові категорії: 2-6 та 7-9 класів, у кожній групі одночасно може навчатись не більше 8 учнів. Що ж відбувається, як діти потрапляють до цих груп і скільки триває навчання в них? Тут, власне, варто вказати, що **професія вчителя є високопрестижною і рівень довіри до педагога є достатньо високим**. За спостереженнями педагога, спільно із батьками учнів, може бути прийняте рішення про тимчасове переведення учня в міжкласну групу, а тривалість навчання коливається, залежно від успіхів учня в подоланні труднощів та надолуження освітніх втрат. Коли, знову ж таки, за спостереженнями педагогів, дитина готова повернутись до навчання у свій клас, її інтегрують у звичайний освітній процес. Якщо трапляється, що існує потреба залишитись на повторне навчання, то це ні в кого не викликає стресу, оскільки перш за все, внутрішній добробут та комфорт учня.

Таким чином, **кожна дитина у школі відчувається щасливою та успішною**, а значить, може зробити свідомий вибір майбутньої професії за власним вподобанням і покликом, враховуючи сьогочасні проблеми держави. В Україні нині спостерігаємо активну трансформацію профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти, що детерміновано впровадженням проекту Нової української школи.

Закон "Про освіту" створює фундамент для розвитку систем професійної орієнтації на рівні освітніх закладів та місцевих громад, надаючи їм широкі можливості для автономної діяльності в цій сфері. Введення академічної, кадрової, фінансової та організаційної автономії, а також діяльність піклувальних рад і громадського самоврядування в освітніх установах, сприяють розробці та реалізації профорієнтаційних програм, які відповідають засадам Нової української школи.

Професійна орієнтація розглядається як системний і комплексний процес, що вимагає урахування потреб освітнього процесу, очікувань громад та вимог ринку праці, а також активної участі всіх зацікавлених сторін. Освітні заклади мають свободу у виборі методів та підходів до організації профорієнтаційної роботи, при цьому орієнтуючись на вимоги освітніх стандартів і очікувані результати.

Серед ключових аспектів ефективної системи професійної орієнтації слід виділити розробку цілісної програми, яка не є просто набором заходів, а є узгодженою та цілеспрямованою системою з чіткою відповідністю між цілями, змістом і результатами. Програма повинна бути доступною для ознайомлення всіма учасниками освітнього процесу та публічно представленою на веб-сайті закладу освіти.

Також важливим є індивідуальний підхід до кожної дитини, врахування її вікових, психофізіологічних особливостей, потенціалу та умов, у яких її розвиток буде найефективнішим. Програми профорієнтації мають бути позбавлені гендерних стереотипів і відповідати потребам всіх учнів, у тому числі й тих, хто має особливі освітні потреби.

Наявність кваліфікованих профорієнтаційних радників та підготовлених вчителів є критичною для ефективної реалізації професійної орієнтації, оскільки вони забезпечують зв'язок предметних знань із реальними професіями та допомагають учням формувати власні освітні та професійні траєкторії.

Взаємодія з роботодавцями та набуття практичного досвіду є невід'ємною частиною профорієнтації, що дозволяє учням отримати реальне уявлення про робочі процеси та вимоги ринку праці. Соціальне волонтерство та участь у проектах, спрямованих на благо громади, сприяють залученню учнів до активного суспільного життя.

Нарешті, успішна реалізація професійної орієнтації вимагає підтримки та відповідального лідерства з боку керівництва освітніх закладів, адже саме вони визначають стратегічні напрями розвитку та мотивують колектив на досягнення високих результатів у цій сфері.

Зважаючи на той факт, що в Україні система профорієнтації перебуває на стадії реформування цінним є досвід Фінляндії в цьому аспекті. Зокрема ведемо мову про такі напрями його використання:

рання профорієнтація: розробка та впровадження програм ранньої профорієнтації для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (early childhood learning);

профосвіта: оновлення програм профорієнтації для 7-9 класів з урахуванням фінського досвіду; розширення можливостей для профільного навчання у 10-12 класах;

профконсультування: підготовка кваліфікованих консультантів з профорієнтації; забезпечення доступності консультування для всіх учнів; створення освітніх центрів для безкоштовного опанування професією та/або перенавчання та перекваліфікації;

психологічна підтримка: розширення доступу до психологічної підтримки для учнів, які відчувають труднощі з вибором кар'єри.

Проблематика інклюзивної освіти в Україні, яка протистоїть сегрегації дітей з особливими освітніми потребами (ООП), вимагає глибокого аналізу та розробки ефективних методів підтримки. Виходячи з фінського досвіду, де інклюзія є однією з ключових засад освітньої системи, в Україні існує потреба в інтеграції дітей з ООП у загальноосвітній процес на рівних засадах. Впровадження нового Порядку організації інклюзивного навчання, що передбачає створення міжкласних інклюзивних груп, є важливим кроком на шляху до розширення можливостей для всіх учнів, включаючи внутрішньо переміщених дітей, обдарованих, дітей з інвалідністю та інших груп з ООП.

Ця ініціатива сприятиме не тільки опануванню навчального матеріалу, а й розвитку самопізнання, мотивації та лідерських якостей серед учнів. Однак, відсутність чіткого алгоритму створення таких груп та відповідного законодавчого забезпечення в Україні є перешкодою, яку потрібно подолати для повноцінної інтеграції інклюзивної освіти в освітній простір.

Ініціатива групи директорів шкіл Львова щодо створення творчої групи для розробки Програми підтримки інклюзивної освіти та пропозиція алгоритму створення міжкласних інклюзивних груп є прикладом практичного застосування досвіду, отриманого за кордоном, для вирішення внутрішніх освітніх викликів. Експеримент, реалізований у Середній загальноосвітній школі № 34 ім. М. Шашкевича у Львові,

демонструє значний потенціал для розширення інклюзивної практики та створення умов для розвитку кожної дитини, враховуючи її унікальні потреби та можливості.

Розвиток інклюзивної освіти в Україні вимагає комплексного підходу, який охоплює не тільки розробку нормативно-правової бази та методичних рекомендацій, але й створення умов для психологічної підтримки учнів, спрямованої на розвиток їхньої успішності, лідерських якостей та соціальної адаптації. Подальше вдосконалення інклюзивної освіти має базуватися на принципах рівності, поваги до різноманіття та індивідуального підходу до кожної дитини, визнаючи її потенціал та можливості для розвитку.

Висновок

Впровадження фінського досвіду в професійну орієнтацію в Україні може стати важливим фактором в підвищенні ефективності системи допомоги молоді у виборі кар'єрного шляху та реалізації їхнього потенціалу.

Професійна орієнтація у школах є ключовою для формування свідомого вибору кар'єрного шляху молоддю. Використання фінського досвіду в Україні може значно підвищити ефективність цього процесу завдяки комплексному підходу, який включає ранню профорієнтацію, профосвіту, профконсультування та психологічну підтримку. Важливим є залучення кваліфікованих фахівців, розвиток інклюзивної освіти та створення умов для реалізації потенціалу кожного учня. Співпраця з роботодавцями та надання можливості для практичного досвіду також відіграють важливу роль у підготовці молоді до ринку праці. Україні необхідно враховувати ці аспекти для подальшого розвитку системи профорієнтації, забезпечуючи молоді необхідні знання та навички для успішного вступу в доросле життя та професійного самовизначення.

Список використаних джерел:

1. Youth Policy in Finland. URL: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/finland/34-career-guidance-and-counselling> (дата звернення: 02.02.2024)
2. Finland: Access to Guidance Counsellors and One-Stop Guidance Centres. URL: <https://www.oecd.org/education/career-readiness/Example%20of%20Practice%20-%20Finland,%20Guidance%20One%20Stop%20Centres.pdf> (дата звернення: 02.02.2024)
3. Guidance System in Finland. URL: <https://euroguidance.eu/guidance-system-in-finland> (дата звернення: 02.02.2024)

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

*Багатко Дмитрій Олегович,
аспірант, Національна академія
керівних кадрів культури і
мистецтв, м. Київ, Україна*

*Науковий керівник:
Стаднік Оксана Феліксівна,
доктор соціологічних наук,
професор, Національна академія
керівних кадрів культури і
мистецтв, м. Київ, Україна*

ВПЛИВ ПОЛІТИКИ РУСИФІКАЦІЇ НА ПОЛІТИЧНУ Й КУЛЬТУРНУ ІНДОКТРИНАЦІЮ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4755/>

Аналіз процесу русифікації, включаючи соціально-політичний та культурний аспекти, має важливе значення, особливо для України. Протягом історії наша країна стикалася з численними спробами асиміляції та русифікації, які здійснювалися з боку сусідньої Росії. Дослідження цих процесів є предметом інтересу для великого кола науковців. Іваненко О. та Петренко В. [1] аналізують процеси русифікації в Україні в період радянської держави, зосереджуючи увагу на політичних, соціальних та культурних аспектах цього явища, а також на впливі русифікаційної політики на формування ідентичності українського народу. Ковальова О. та Шевченко Д. [2] досліджують вплив процесів русифікації на соціальну сферу України під час радянського періоду, враховуючи економічні, освітні та інші аспекти цього явища та їхній вплив на суспільство.

Період початку 1960-х до 1991 року був важливим для України з точки зору політичної та культурної індоктринації (процес систематичного впливу, спрямованого на утвердження певних ідей, поглядів або переконань у населення, зазвичай без можливості критичного аналізу чи обговорення) через русифікаторську політику Радянського Союзу. В цей час спостерігалися різноманітні спроби зменшення впливу української мови, культури та історії на українське суспільство, що мало серйозні наслідки для національної ідентичності та свідомості.

Мовна політика, культурні обмеження, масова пропаганда і історичні інтерпритації – це основні аспекти, які сприяли створенню атмосфери, в якій українське суспільство піддавалося індоктринації, а українська ідентичність та культурні цінності часто підпадали під тиск та асимілювалися в рамках радянської імперії. Проаналізуємо аспекти впливу русифікаторської політики на політичну й культурну індоктринацію українського суспільства у вказаний період:

1. Мовна політика: політика Радянського Союзу ставила за мету просування російської мови як "мови міжнародного спілкування" і активно дискредитувала українську мову як "малоповажну" або "простонародну". Це відбивалося у всіх сферах життя, зокрема у шкільній освіті, де українська мова набувала меншої уваги порівняно з російською.

2. Історична інтерпритація: офіційна історіографія віддавала перевагу російському наративу, засуджуючи будь-які прояви українського націоналізму як «буржуазний шовінізм». Українські історичні події та постаті, які протистояли радянській владі, знехтувалися або спотворювалися.

3. Культурні обмеження: український художній та літературний світ також був підданий контролю. Творчість, яка не відповідала ідеології радянського режиму або надто акцентувала український національний дух, часто пригнічувалася або заборонялася.

4. Масова пропаганда: засоби масової інформації і пропаганди, включаючи телебачення, радіо та газети, активно поширювали пропагандистські матеріали, спрямовані на підтримку радянської ідеології та міфів, що сприяло укріпленню російської культурної домінанти.

Досліджуючи культурний аспект русифікаторської політики зосередимо свою увагу на мовній політиці і культурній різноманітності України. Розуміння процесів русифікації допомагає виявити важливість мовної політики як інструменту збереження та розвитку культурної спадщини. Зазначимо деякі важливі документи та законодавчі акти, які ілюструють політику русифікації в Україні у визначений період: *Конституція СРСР 1936 року* – закріплювала російську мову як офіційну мову Союзу, внаслідок чого українська мова знаходилася в менш вигідному становищі. *Постанова ЦК КПРС «Про подальше зміцнення єдності мови Радянського Союзу» від 1958 року* – цей документ зміцнював позицію російської мови як мови міжнародного спілкування та підтримував її використання в різних сферах життя, що також сприяло русифікації. *Декрет Президії Верховної Ради СРСР «Про впорядкування використання української мови на території Української РСР» від 1984 року* – обмежував використання української мови в державних і

громадських установах, сприяючи укріпленню позицій російської мови. *Постанова ЦК КПРС та Радянського Кабінету Міністрів «Про заходи щодо подальшого зміцнення російської мови як мови міжнародного спілкування» від 1987 року* – надавала підтримку російській мові як мові міжнародного спілкування і активно просувала її використання в усіх сферах життя. Ці документи відображають офіційну політику радянської влади щодо мовної і культурної сфери в Україні, яка чітко спрямовувала суспільство на русифікацію та асиміляцію українського народу.

Загалом можна стверджувати, що політика русифікації відбувалася як на державному так і на повсякденному рівні. З одного боку, на державному рівні, ця політика спрямовувалася на знецінення української мови та культури, намагаючись замінити їх російськими аналогами, науково обґрунтувати що “української мови немає і бути не може”, мали вигляд прагнення видати бажане за дійсне, оскільки більшість населення України, передусім сільського, розмовляла українською мовою. З іншого боку, політика русифікації української культури мала величезний вплив у містах. Тут простіше було контролювати діячів культури, науки та мистецтва і за допомогою репресивних заходів скеровувати їхню роботу у вигідне для радянського уряду русло. Влада активно підтримувала розвиток російської культури в містах, презентуючи її як "сучасну" та "прогресивну", в той час як українська культура часто ставало об'єктом переслідувань. Поступово у середовищі українців культура стала ототожнюватися з побутом "відсталих" селян, що сприяло зміцненню стереотипів і формуванню комплексу меншовартості. І натомість російські звичаї почали розглядати як "модні", "сучасні" або "прогресивні", що сприяло їх поширенню в українському суспільстві. Отже, політика русифікації в культурній сфері не лише спрямовувалася на знищення української ідентичності, а й впливала на формування свідомості українського народу, роблячи акцент на переваги російської культури та мови.

У другій половині ХХ століття масова свідомість українців була під сильним впливом зовнішніх чинників, що призводило до складнощів у формуванні стійкої української політичної свідомості. На це впливало в більшій мірі пропаганда зовнішніх чинників, сформована меншовартість, відсутність об'єктивної інформації та процес русифікації. Спочатку влада Царської Росії а згодом і Радянського Союзу активно проводили пропаганду, яка спрямовувалася на підтримку імперських інтересів та ідеології. Це означало, що багато українців отримували інформацію, яка ставила їхні власні проблеми в тінь, вважаючи зовнішні події важливішими. Поступово українське населення відчувало себе

меншовартим у порівнянні з росіянами, що призводило до зниження самооцінки українців. Цей процес супроводжувався асиміляцією українського народу в рамках штучно створеного конструкту – радянського народу. Активна політика русифікації, проведена царським та радянським режимами, призводила до пригнічення української мови, культури та ідентичності, багато українців були змушені відмовлятися від своєї національної ідентичності на користь російської. Русифікація, яка супроводжувалася цензурою та обмеженням доступу до об'єктивної інформації щодо подій в Україні, мала негативний вплив на формування свідомості громадян. Відсутність доступу до власної історії та культури призводила до втрати самоідентифікації та спричиняла почуття "меншовартості". У таких умовах процес формування української політичної свідомості виявлявся надзвичайно складним. Українське населення вимушено було шукати способи збереження власної ідентичності та активно боротися за свої права та інтереси, навіть у важких умовах зовнішнього тиску та впливу.

Узагальнюючи, аналіз соціально-політичного та культурного аспектів русифікації в Україні є важливим для глибокого розуміння як минулого, так і сучасного стану країни. Він надає можливість розробити ефективні стратегії збереження національної ідентичності, сприяти розвитку державності та збереженню культурної спадщини. Підтримка української мови в освіті, медіа та громадському житті визнається ключовою для збереження культурної ідентичності, оскільки наслідки русифікації призвели до втрати культурної різноманітності та збіднення культурного доробку. Розуміння цих процесів дозволяє виявити шляхи збереження та розвитку унікальних аспектів української культури сьогодні, сприяючи збереженню та нарощуванню культурного багатства нації.

Література:

1. Іваненко О., Петренко В. Русифікація в радянській Україні: політичні, соціальні та культурні аспекти. К: Основи, 1995. – 312 с.
2. Ковальова О., Шевченко Д. Соціальні наслідки русифікації в Україні в період радянської диктатури. Харків: Око, 2016. – 334.

*Синицький Олександр Петрович,
аспірант, Національна академія
керівних кадрів культури і
мистецтв, м. Київ, Україна*

*Науковий керівник:
Стаднік Оксана Феліксівна,
доктор соціологічних наук,
професор, Національна академія
керівних кадрів культури і
мистецтв, м. Київ, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ВНАСЛІДОК МІГРАЦІЇ ПОЛЬСЬКИХ ГРОМАД У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ (XVIII-XIX СТОЛІТТЯ)

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4761/>

У сучасних умовах геополітичних та інформаційних викликів, де вплив пропаганди та інформаційних війн на формування міжнародних відносин набуває великого значення, наукове дослідження взаємовпливу культур та економічних процесів між націями виявляється ключовим інструментом для налагодження мирних та добросусідських відносин між країнами та їхніми народами. У світлі цих викликів особливу вагу набуває вивчення взаємин України та Польщі, оскільки розуміння історичних та культурних зв'язків між цими націями є важливим для формування спільності в сучасному світі. Зазначені взаємини, історично складні та багатогранні, наділені як позитивними, так і негативними аспектами, що значно впливає на взаємопізнання та сприйняття кожного народу одним іншим. Наукове дослідження має на меті виявлення об'єктивної картини взаємин, враховуючи історичний контекст та комплексний вплив культурних та економічних факторів. Це дослідження не лише спрямоване на виправлення ідеологічних викривлень, але й має за мету розбудовування наукового підґрунтя для подальшого покращення добросусідських відносин та спільного розвитку обох націй у сучасному світі.

У контексті історичного розвитку території, що нині відома як Житомирська область України, період XVIII-XIX століть був визначеним активними процесами міграції польських громад. Ці міграційні явища відбувалися у зв'язку з різноманітними факторами, які включали політичні, економічні та соціокультурні аспекти. Розгляд цього періоду дозволяє краще зрозуміти вплив міграційних процесів на культурне та

господарське життя регіону. Польські поселенці, що мігрували на зазначену територію, приносили з собою багатий культурний та соціальний доробок. Вони впроваджували свої традиції, звичаї, мову та релігійні погляди, що збагачували культурний пейзаж регіону і призводили до формування багатогранної культурної різноманітності. Зокрема, польські поселенці активно займалися будівництвом церков та будинків у стилі польської архітектури, а також привносили свої традиції святкування та обряди. Частиною впливу польських поселенців на регіон були і їхні господарські інновації. Вони впроваджували нові методи обробітку землі, які сприяли підвищенню врожайності та ефективності сільського господарства. Зокрема, використання ротаційного землеробства, системи дрібних полів та нові методи обробки землі дозволяли оптимізувати використання доступних ресурсів та підвищувати продуктивність господарства. Крім того, польські поселенці привозили з собою нові породи тварин, які відзначалися високою продуктивністю. Це сприяло розвитку тваринництва та підвищенню виробництва м'яса, молока та інших продуктів тваринництва.

Польські поселенці, які мігрували на територію сучасної Житомирської області, привнесли деякі інновації в господарську сферу, що сприяли підвищенню продуктивності сільського господарства та розвитку сільських господарств. Деякі з цих інновацій включали:

1. *Ротаційне землеробство*: польські селяни були відомі своєю практикою використання ротаційного землеробства, яке полягає в почерговому використанні полів для різних видів сільськогосподарських культур. Цей метод сприяв збільшенню врожаїв та підтримці плодючості ґрунтів.

2. *Система полів та оброблення землі*: в зазначений період фермери використовували систему дрібних полів, яка дозволяла їм ефективно використовувати доступну землю та максимізувати її використання. Також вони впроваджували нові методи обробітку землі, такі як використання ручних або механічних сільськогосподарських інструментів.

3. *Селекція та господарські тварини*: польські селяни привозили з собою нові породи тварин, які відзначалися високою продуктивністю. Це були наприклад, польські породи худоби, які мали кращі показники молочності або м'ясності (польська голштинська корова), або породи овець, що давали більше вовни (польська карпатська овця), м'ясна порода свиней, (польська велика біла), яка широко відома своєю високою якістю м'яса, породи курей, які відрізнялися високим рівнем продуктивності яєць (польська біла курка) або м'яса (польська суцільна), що робить їх популярними серед фермерів, які займаються птахівництвом.

4. *Нові методи обробітку та зберігання продуктів*: польські селяни впроваджували нові методи обробки та зберігання зернових культур, овочів та фруктів, що дозволяли зберігати їх протягом тривалого часу та зменшувати втрати від розладу.

Ці інновації сприяли покращенню сільського господарства та розвитку господарського сектора у регіоні, що в свою чергу сприяло економічному зростанню та процвітанню населення. Проте, варто враховувати, що сприйняття цих інновацій було неоднаковим серед житомирських селян. Деякі з них були відкритими до нововведень та швидко їх упровадити, тоді як інші були більш консервативними та ставилися до них з певним сумнівом та обережністю. Також виникали труднощі у впровадженні нових методів через відсутність необхідних ресурсів або технічної підготовки. Запровадження польськими поселенцями, залежало від конкретних умов та індивідуальних характеристик житомирських селян, а також від їхнього бачення можливих переваг та ризиків, пов'язаних з цими діями. Історичні довідки засвідчують різні реакції місцевих жителів на нововведення та інновації, запроваджені польськими поселенцями: записи судових справ, з вказівками на суперечки і конфлікти в громаді; листування між селянами та владними органами; звіти зі зборів, що засвідчено в роботах В. Павлюка [3], Г. Полетаєв [4], І.Лісевича [1], В. Надольська [2] та ін.

Узагальнюючи, інновації, які вносили польські поселенці у сільське господарство Житомирської області, мали значний вплив на економічний розвиток та покращення умов життя місцевого населення. Проте, реакція житомирських селян на ці інновації була різноманітною та залежала від різних факторів, таких як соціокультурний контекст, доступні ресурси та технічна підготовка. Запровадження нововведень могло викликати конфлікти та суперечки в громаді, але також відбувалося активне прийняття та швидке упровадження нових методів сільського господарства. Історичні джерела, такі як судові справи, листування та звіти зі зборів, підтверджують ці різні реакції селян на інновації, що вносили польські поселенці. Дослідження цих процесів дозволяє краще зрозуміти розвиток регіону та виявити його місце в історії України та Європи. У цілому, активність польських громад у Житомирській області у XVIII-XIX століттях сприяла не лише економічному зростанню регіону, але й формуванню сучасної ідентичності та соціокультурної картини цього територіального утворення.

Література:

1. Лісевич. І. Польська національна меншина в Наддніпрянській Україні // УІЖ. – 1997. – № 1. – С. 153-154.
2. Надольська. В. Дослідження історії національних меншин Волині у Волинському краєзнавчому музеї // Волинський музей. Історія і сучасність : науковий збірник. – Луцьк : Надстир'я, 1999. – Вип. II. – С. 65-67.
3. Павлюк В. Магнаторія Волині в умовах розвитку ринкових відносин у другій половині ХІХ ст. // УІЖ, 2000. – № 1. – С. 102-108.
4. Полетаєв Г. Польські поселення на Житомирщині // Польські студії. Дух і літера. № 22. – С. 141-157.

*Христофоридіс Костянтин
Панагіотіс,
студент 2 курсу,
Національний юридичний
університет імені
Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0000-6263-5798*

*Науковий керівник:
Петришина Марина
Олександрівна,
доцентка, кандидатка юридичних
наук, Національний юридичний
університет імені
Ярослава Мудрого*

ЯК ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ ВИЗНАЧИЛИ ШЛЯХ УКРАЇНИ?

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4753/>

Шлях України до свободи, незалежності та самовизначення є тернистим. Протягом всієї своєї історії український народ змушений виборювати право на вибір власного шляху. Свідома відмова від насаджуваних ззовні цінностей та світогляду здатна вивести нас з «під'ям» соціальної нерівності та байдужості до «світла» свободи, демократії та справедливого добробуту для кожного [2]. Таким я бачу і свій вибір шляху як українця, що прагне усвідомлено розбудовувати власну країну через ідентифікацію себе як громадянина, що прагне зберегти історичні і культурні багатства України, а також повернутися до спільних цінностей європейських народів, частиною яких є ми – українці.

24 серпня 1991 року Україна звільнилася від радянської в'язниці і почала цілеспрямовано діяти формуючи власну державність. Враховуючи 70-річний досвід союзу з Радянською Росією, а також такі його наслідки, як геноцид українського народу, голодомор, репресії, спроби знищення української культури, цинічне використання людських та природних ресурсів, Україна зрозуміла, що час завершити відносини, які призводять лише до виснаження [4].

З початку незалежного становлення Україна неодноразово підтверджувала вибір на користь та відданість Європейським цінностям. Яскравим прикладом є документи, що проголошували безповоротний курс на Євроінтеграцію, серед них: Постанова «Про Основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року, у якій декларувався намір України стати членом Європейського Співтовариства та Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС 1994 року.

Розмірковуючи над питанням про які саме цінності йдеться, можна навести низку документів. Одним з перших документів, який висвітлив європейські цінності є Лісабонська угода. У ньому втілено ідеали людської цивілізації, які Європа відстоювала століттями – свобода, рівність, демократія, верховенство права, повага до людської гідності та повага до прав людини.

Україна завжди була і є членом Європейської спільноти. Європейські цінності століттями пронизували генотип українців і передавалися із покоління в покоління. Українці неодноразово демонстрували здатність боротися за європейські цінності, які визнавали своїми [3]. Однією з головних цінностей для нас є свобода. Історія України – це багатовікова боротьба за свободу. Доказом цьому є історичні події: захист українських земель від монгольської навали 1237 – 1241 рр., Національно-визвольна війна 1648 – 1657 рр., радянсько-українська війна 1919 – 1921 рр. та ін.

Однією з ключових подій сучасної незалежної України, яка в чергове довела світу, що українці здатні заради свободи віддати своє життя, стала Революція Гідності. У той момент, коли ми відчули, що в нас хочуть забрати те, що ми так довго відстоювали, ми вийшли на публічний протест 21 листопада 2013 року. А вже 30 листопада, коли це були вже сотні тисяч людей у самому серці України – столичному місті Києві, все змінилося назавжди. Це був не виступ за підписання Угоди про асоціацію з ЄС, а справжня революція. Ми, українці, відстоювали власні цінності. Ми не розглядали Європейський Союз як політичний інститут, а як носія цінностей, які повністю збігалися з нашими принципами і поглядами на життя у вільній демократичній державі [1].

Влада Януковича все більш віддалялася від Європейської інтеграції, та, на жаль, все більше зближувалася з Росією. В країні розгорнулася небачених масштабів корупція, не було створено незалежні суди, а відтак не йшлося про повагу до прав людини. Залишалось лише демонстративно відмовити в підписанні Угоди про Асоціацію з ЄС, що й відбулося. Стало зрозуміло, що це пастка, в яку потрапили всі ми. Першими на захист своєї країни вийшли студенти, яким, насамперед, було небайдуже майбутнє країни. А після жорсткого розгону демонстрації, на їх захист вийшли батьки. Українці зрозуміли, що їх майбутнє в небезпеці і вимагали вже не підписання угоди, а відставки Президента. Ми боролися проти брехні, свавілля влади, корупції та неволі [5]. Ми боролися за наше майбутнє, за наші цінності. І ми перемогли. Загибель сотень людей призвела до усвідомлення владою, що українці є незламними. Україна відстояла свою гідність – свої цінності.

На Євромайдані 2013 – 2014 років українська незалежність виборена життями героїв, які віддали їх за свободу. Трагічно, що ці жертви не стали останніми. Адже боротьба за волю України триває. Боротьба за свободу, гідність та честь перетворилася на повномасштабну війну з Росією. Моя Україна, вперта і віддана, й досі бореться за свої європейські цінності. Маю віру, що Україна переможе і цього разу доведе, що Україна – це Європа.

Література:

1. Марусик Я. Шлях України до європейської інтеграції // Етнічна історія народів Європи. – 2000. – №. 7. – С. 27-31.
2. Ткаченко І. Європейська перспектива: тернистий шлях України до Європи // Віче. – 2011. – №. 2. – С. 7-8.
3. Пахарь К. А. Шлях України до європейської інтеграції // The 1th International scientific and practical conference “Current issues of science and integrated technologies” (January 10-13, 2023) Milan, Italy. International Science Group. 2023. 799 p. – 2023. – С. 547.
4. Макаренко Н. А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 року на євроінтеграцію // Аналітично-порівняльне правознавство. – 2022. – №. 1. – С. 366-369.
5. Бурдяк В. І. Успіхи та поразки України на шляху до Євросоюзу // В: Панорама політичних студій: Науковий вісник РДГУ. Рівне. – 2011. – С. 5-6.

*Алтухов Вадим Анатолійович,
кандидат педагогічних наук,
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
ORCID: 0000-0002-9331-4142*

*Нос Олександр Григорович,
концертмейстер,
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
ORCID: 0000-0001-6461-3242*

*Подкопай Євгенія Юрївна,
провідний концертмейстер,
Харківський національний
педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
ORCID: 0000-0002-7332-3797*

ТРАДИЦІЯ В КРОЦІ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ МУЗИКИ ТА ХОРЕОГРАФІЇ У ЗБЕРЕЖЕННІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4759/>

У серці кожної культури лежать її мистецтво та традиції, які переходять від покоління до покоління, формуючи унікальну ідентичність народу. Серед цих безцінних скарбів, українська народна музика та хореографія стоять особливо видатно, еднаючи історію, духовність та естетику у виразний вимір культурної спадщини. "Традиція в кроці" не просто метафора, але й відображення глибокого взаємозв'язку між мелодіями, що оживають у ритмічних рухах танцю, та кроках, що розповідають історії через музику. Ця нерозривна зв'язка між українською народною музикою та хореографією є ключем до збереження культурної спадщини нації, демонструючи її багатогранність, витонченість та витривалість.

В умовах глобалізації та змін сучасного світу, збереження традиційних форм мистецтва стає викликом, що вимагає зусиль не лише від митців, але й від спільноти в цілому. Важливість цієї задачі не може бути переоцінена, адже через музику та танець передаються не лише артистичні цінності, але й моральні, етичні та філософські ідеали українського народу. Через вивчення та популяризацію народної музики та хореографії ми не лише вшановуємо наших предків, але й закладаємо місток до майбутнього, де ці традиції продовжуватимуть надихати нові покоління.

Народна музика та танець відіграють фундаментальну роль у формуванні та збереженні культурної ідентичності народів по всьому світу. Ці артистичні форми є живим відображенням історії, традицій, звичаїв, соціальних та релігійних поглядів громади. Вони слугують не лише розвагою або естетичним задоволенням, але й могутнім засобом комунікації, який передає знання, цінності та філософію від одного покоління до іншого.

Ми зробили огляд значущості фольклору та народних танців у культурному аспекті, і змогли виявити деякі з них, а саме:

Культурна ідентичність і спадщина: Фольклор та народні танці є ключовими елементами культурної спадщини, оскільки вони відображають унікальний дух кожної культури та її особливості. Ці форми мистецтва сприяють збереженню мовних особливостей, діалектів і місцевих мов, що є важливим для підтримки культурного розмаїття та багатства.

Соціальна когезія і єдність: Спільне виконання фольклорних пісень та танців зміцнює соціальні зв'язки, створюючи почуття єдності та приналежності серед учасників. Це стає особливо помітним під час культурних заходів, свят і фестивалів, де музика та танці служать містком між людьми різних поколінь та соціальних груп.

Виразність і комунікація: Фольклор та народні танці виступають як потужний інструмент виразності, дозволяючи передавати особисті та колективні емоції, думки та прагнення. Вони можуть використовуватись як засіб протесту, підтримки, розповідати про історію та легенди, висловлювати радість, смуток, любов або вдячність.

Освітній аспект: Фольклор та народні танці мають значну освітню роль, надаючи молодому поколінню знання про історію, культуру та традиції їхнього народу. Займаючись цими мистецькими формами, молодь вчиться цінувати своє коріння, що сприяє збереженню культурної ідентичності.

Туризм та економіка: Фольклор та народні танці приваблюють туристів, стимулюючи розвиток місцевої економіки. Ці мистецькі форми

дають змогу гостям глибше зануритись в культурне середовище, відчути атмосферу та пізнати історію місцевості.

Таким чином, народна музика та танець, на нашу думку, не просто розважальні форми мистецтва, але й життєво важливі засоби збереження та передачі культурної спадщини, що заслуговують на увагу, дослідження та підтримку на всіх рівнях суспільства.

Ретельний аналіз історії фольклору та народного танцю в українській культурі виявив, що вона розподіляється на наступні етапи:

Ранній період. Історія народної музики в Україні сягає корінням у давні часи, коли слав'янські племена створювали пісні та мелодії, що супроводжували їх повсякденне життя, ритуали та святкування. Музика виконувалася з використанням різноманітних народних інструментів, серед яких бандура, кобза, сопілка, трембіта та баян, які і сьогодні є символами української музичної культури.

Розвиток хореографії. Танець завжди був важливою частиною українських народних звичаїв. Від давніх ритуальних танців, пов'язаних із сільськогосподарськими циклами та релігійними святами, до більш сучасних форм народного танцю, як-от гопак, козачок, та полка, українська хореографія демонструє велику варіативність та експресію.

Золотий вік. ХІХ століття стало "золотим віком" української народної музики та танцю, коли багато дослідників та композиторів, таких як Микола Леонтович, Микола Лисенко та інші, займалися збиранням, обробкою та популяризацією народних пісень і мелодій. Цей період свідчить про велику увагу до збереження та розвитку народної музики як важливого елемента національної культури.

Радянський період. У радянські часи народна музика та хореографія в Україні переживали як підйоми, так і спади. З одного боку, було створено багато ансамблів народної музики та танцю, які мали за мету зберігати та розвивати традиційні форми. З іншого боку, радянська ідеологія накладала певні обмеження та спрямовувала культурний розвиток у відповідності до офіційної політики.

Сучасний період. Після здобуття незалежності в 1991 році, українська народна музика та танець знову відчули ренесанс. Існує активне відродження народних традицій, підтримка фольклорних ансамблів та шкіл, організація фестивалів народної музики та танцю. Це сприяє не лише збереженню, але й сучасній інтерпретації народного мистецтва, залученню молоді та розвитку культурного туризму.

Оглядаючи історію народної музики та хореографії в Україні, можна побачити, як вони відображають дух народу, його історію та аспірації, водночас будучи важливим засобом збереження унікальної культурної ідентичності.

Не можна не відмітити важливість впливу музичних інструментів та мелодій на створення унікального характеру українського танцю.

Як відомо, музичні інструменти та мелодії грають вирішальну роль у формуванні унікального характеру українського танцю. Вони не тільки надають музичний супровід, але й впливають на ритм, структуру та емоційне сприйняття танцювальних композицій. Цей зв'язок між мелодією та танцювальними рухами становить основу, завдяки якій українські фольклорні танці стають відомими та неповторними.

Вивчення українських музичних інструментів, які використовуються в українських народних танцях показав, що основними є:

- **Бандура і кобза** є одними з найбільш символічних українських народних інструментів. Їхня звучна багатоголосся і мелодійність вносять у танець ліричний та емоційний вимір, дозволяючи танцюристам виражати глибокі почуття та історії через рух.

- **Сопілка та дудка**, дерев'яні духові інструменти, додають мелодіям легкість та повітряність, часто використовуючись у швидких, веселих танцях, що імітують звуки природи або птахів.

- **Трембіта**, великий духовий інструмент, відомий своїм глибоким, резонансним звучанням, часто використовується для створення піднесеного настрою, передуючи початок або кульмінаційний момент у танці.

- **Баян і гармоніка** вносять ритмічну складність та динаміку, дозволяючи танцювальним композиціям розвиватися і змінюватися, що створює більш живе та змістовне виконання.

Мелодії в українській народній музиці часто містять повторювані мотиви та ритми, які служать основою для структури танців. Ритмічні особливості музики, такі як синкопа або регулярна зміна акцентів, безпосередньо впливають на кроки, складність і динаміку танцювальних рухів. Ці мелодії можна поділити на:

- **Ліричні мелодії** надихають на створення плавних, виразних рухів, які передають ніжність, любов або смуток, характерні для танців, як-от "полонез" або "вальс".

- **Жваві, ритмічні мелодії** спонукають до швидких, енергійних рухів, яскравим прикладом яких є гопак, відомий своєю виробничою акробатикою та високою енергетикою.

- **Варіативність мелодій** дозволяє танцюристам імпровізувати та адаптувати рухи, зберігаючи при цьому зв'язок з музичним супроводом, що робить кожен виконання унікальним.

Таким чином, музичні інструменти та мелодії є невід'ємною частиною українського танцю, визначаючи його характер, стиль та емоційне сприйняття. Вони не просто супроводжують танець, але й

формують його, створюючи глибоку взаємодію між музикою та рухом, що робить український народний танець надзвичайно експресивним та багатогранним.

Далі ми наведемо приклади деяких відомих танців різних регіонів України, що яскраво демонструють взаємодію між мелодією та танцювальними рухами, а саме:

Гопак. Гопак – один з найвідоміших українських народних танців, що вирізняється своєю вибуховою енергетикою, акробатичними стрибками та швидкими рухами. Музика для гопака має дуже динамічний ритм, який безпосередньо впливає на швидкість і складність танцювальних рухів. Взаємодія між музикою та рухом у гопаку демонструє майстерність танцюристів у точності, синхронності та виразності виконання.

Козачок. Козачок – це ще один яскравий приклад українського народного танцю, де музика тісно переплітається з рухами. Цей танець відомий своїми енергійними стрибками, швидкими обертаннями та "козацькими" трюками. Музичний супровід козачка характеризується ритмічною насиченістю та часто містить імпровізовані соло на традиційних українських інструментах, що надихає танцюристів на виконання особливо складних фігур.

Полка. Хоча полка має чеське походження, вона стала популярною та набула унікальних рис в українському виконанні. Українська полка вирізняється веселим та життєрадісним характером. Музика полки з її чітким ритмом та мелодійністю визначає швидкі, бадьорі рухи, роблячи цей танець особливо привабливим на святкових заходах.

Аркан. Аркан – це гуцульський танець, що символізує єдність та силу. Виконується зазвичай чоловіками, які тримаються за руки, формуючи коло або напівколо. Музика аркану має глибокий, ритмічний характер, що надихає на сильні, вимірні кроки та синхронні рухи, відображаючи згуртованість та витривалість гуцулів.

Коломийка. Коломийка – це швидкий танець з західних регіонів України, зокрема з Галичини та Закарпаття, який поєднує в собі танець, пісню та імпровізацію. Музика для коломийки має характерну мелодійність та ритміку, що дозволяє танцюристам вільно імпровізувати, демонструючи майстерність та індивідуальність свого танцювального стилю.

Ці танці демонструють, як тісно музика та рух переплетені в українській народній культурі, створюючи унікальні та неповторні хореографічні твори, які відображають багатство та різноманітність української культурної спадщини.

Надалі, ми провели аналіз сучасних ініціатив зі збереження українського фольклору та танців, та з'ясували, що в сучасних умовах збереження культурної спадщини стає критично важливим завданням для багатьох країн, у тому числі й для України. Ініціативи, спрямовані на збереження українського фольклору та танців, є різноманітними та включають в себе широкий спектр заходів, таких як фестивалі, освітні програми, документація та розповсюдження.

Фестивалі

Фестивалі народної музики та танців є одними з найвидатніших засобів збереження та відродження української культурної спадщини. Вони не тільки дозволяють представити широкому колу глядачів автентичні виступи, але й стимулюють молодь до вивчення та залучення до традиційних мистецтв. Серед найвідоміших можна виділити:

- **Фестиваль "Країна мрій"** в Києві, який є одним з найбільших фестивалів етнічної музики та культури в Україні.
- **Гуцульський фестиваль** в Верховині, що представляє культуру гуцулів, включаючи музику, танці, ремесла та кухню.
- **Фестиваль "Шешори"** в Карпатах, який збирає музикантів та танцюристів народного жанру з різних регіонів України та зарубіжжя та інші фестивалі різних регіонів України.

Освітні програми

Освітні програми є ключовим елементом у збереженні та передачі традицій народної музики та танцю. Школи, університети та культурні центри по всій Україні пропонують курси та майстер-класи з вивчення народних інструментів, співу та танцю. Спеціалізовані навчальні заклади, такі як Київський національний університет культури та мистецтв, пропонують програми з етномузикології та хореографії.

Документування

Документування народної музики та танців є важливою частиною їх збереження. Це включає запис аудіо та відео автентичних виступів, збір народних пісень та мелодій, а також створення архівів і баз даних. Зусилля таких організацій, як Український центр народної культури "Древо", спрямовані на збір та збереження народної спадщини для майбутніх поколінь.

Популяризація через медіа та Інтернет

Сучасні технології та соціальні мережі відіграють значну роль у збереженні та популяризації української народної музики та танців. Ютуб-канали, платформи для стрімінгу музики, блоги та соціальні мережі дозволяють широкому колу людей ознайомитися з традиційним мистецтвом, навіть якщо вони фізично не можуть відвідувати фестивалі чи концерти.

Ці зусилля зі збереження та відродження української народної музики та танців не лише допомагають зберегти унікальну культурну спадщину для майбутніх поколінь, але й сприяють розвитку національної ідентичності та культурного розмаїття в глобалізованому світі.

Закінчуючи, можна сказати, що збереження та розвиток української народної музики та хореографії є не лише вшануванням минулого, але й інвестицією у майбутнє. Вони продовжують надихати, об'єднувати людей різних поколінь і культур, стаючи мостом, що з'єднує минуле з майбутнім, традицію з інновацією, надаючи непереможного духу та впевненості в своїй культурній ідентичності.

*Меліхова Юлія Анатоліївна,
кандидат юридичних наук,
кафедра культурології
Національного юридичного
університету імені
Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-5327-8597*

*Шумейко Олена Анатоліївна,
кандидат філологічних наук,
кафедра культурології
Національного юридичного
університету імені
Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-7315-4858*

КУЛЬТУРА ПОВЕДІНКИ ТА ЕТИКЕТ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4744/>

Реалії сучасного етапу розвитку закладів вищої освіти України в умовах трансформаційних процесів дедалі більше актуалізують проблеми культури поведінки та етичних стандартів серед здобувачів вищої освіти. Ці питання стали предметом наукових досліджень Богдана С., Малахова В., Красніцької Г. Андрійченко Ж., Близнюк Т., Майстренко О. та ін.

Виокремимо особливості, характерні для українського студентства початку ХХІ століття: збільшення кількісного складу здобувачів вищої освіти; певне нівелювання частини вимог щодо зовнішньої та внутрішньої поведінки особи; відкритість спілкування (без чітко визначених кордонів), довірливість (відсутність заборонених тем), невимушеність (використання позалітературних елементів) та практичне зникнення відстані між викладачем та студентом, що має як позитивні, так і негативні наслідки.

Культура поведінки – складова загальної культури особистості, яка виступає зовнішнім проявом духовного багатства людини та її внутрішнього світу. Вона є певною сукупністю форм повсякденної поведінки, де знаходять зовнішнє відображення моральні та естетичні норми поведінки, які існують в тісній єдності (неподільності). Моральні норми визначають зміст вчинків, а культура поведінки демонструє, яким чином у поведінці проявляються вимоги моральності та наскільки природно і невимушено такі норми поєдналися з її повсякденним способом життя. Культура поведінки поєднує в собі всі складові зовнішньої та внутрішньої культури: етикет, поведіння в громадських місцях та під час виконання професійних (службових) повноважень, побутові взаємини, естетичний смак при виборі одягу та макіяжу тощо. Надзвичайно важливою є і культура мовлення, а саме мовленнєвий етикет, який дає змогу без особливих зусиль використовувати вже готові форми загальноприйнятої ввічливості для спілкування з різними представниками суспільства та на різних рівнях.

На сьогодні в закладах вищої освіти розроблено кодекси академічної етики, де чітко прописані основні принципи академічної поведінки, яких повинні дотримуватися всі учасники університетської спільноти. Основною метою цих кодексів є сприяння формуванню такого академічного середовища, в якому кожен член університетської спільноти має право навчатися, викладати, займатися науковою діяльністю в умовах взаємної поваги, довіри, доброзичливості тощо. Таким чином, завдання, що стоїть перед представником університетської спільноти, – перш за все формування внутрішньої та зовнішньої культури, а також її всебічний моральний та естетичний розвиток.

Непорушними правилами культури поведінки кожного з учасників навчального процесу є повага до традицій навчального закладу, викладачів, одногрупників та до всіх працівників та співробітників – і жодні посилення на сучасність, на зміну суспільних відносин у державі не можуть виправдати зневажливе ставлення до них [3, с. 166].

З чого починається етикет? Насамперед із зовнішнього вигляду особи. Під час першої зустрічі відбувається оцінювання один одного через зорове сприйняття особливостей поведінки та зовнішнього вигляду. Недбалість та неохайність одягу будуть свідчити про неповагу до оточуючих, а манера спілкування, мовленнєвий етикет, повністю довершать сформоване враження про особу. На підставі цієї оцінки формується своєрідна характеристика, як позитивна, так і негативна.

Як правило, у кодексах академічної етики закладів вищої освіти України чітко не прописані стандарти зовнішнього вигляду здобувачів, викладачів та співробітників (крім, поради стосовно пристойності), але існують певні правила щодо ділового вигляду: недоречним є гостромодний одяг, яскрава косметика, надмірна кількість прикрас.

Здобувачі освіти не можуть у своїй поведінці керуватися виключно тим, що вважається нормою в молодіжному оточенні. Сучасний етикет регламентує поведінку особи під час навчання, під час виконання професійних повноважень, у побуті, у громадських місцях, на різних офіційних заходах тощо. Слід звернути увагу на етикет ще в шкільному віці й поступово долучатися до нього. Саме рівень духовного розвитку визначає інтерес до питань етикету та загалом культури поведінки.

Основою сучасного етикету є моральні принципи гуманізму та демократизму, оскільки етикет – це форма суспільного контролю за поведінкою кожної особи і порушення його норм викликає негативні наслідки [3, с. 165]. Вони можуть мати різний характер: від осуду до штрафних санкцій за порушення громадського порядку тощо.

Отже, учасники освітнього процесу повинні не лише знати та дотримуватися основних норм етикету та культури поведінки, але і розуміти сутність та необхідність визначених правил та взаємин у сучасному суспільстві. І хоча сучасний етикет є більш вільним і демократичним, передбачає свободу варіацій, усталених прийомів та манер тощо, однак його правила треба знати й часом доводити до автоматизму, що дозволить адаптуватися до різних умов життя і знаходити розумну лінію поведінки за будь-яких обставин. Недарма говорять, що вихована людина – не та, що довго вагається, перш ніж учинити правильно, а та, що діє правильно, адже інакше не може.

Література:

1. Андрійченко Ж. О., Близнюк Т. П., Майстренко О. В. Digital етикет та комунікації: тенденції та вимоги сьогодення / *Економіка та суспільство. Менеджмент*. В. 34. 2021. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-24>

2. Андрійченко Ж. О., Близнюк Т. П., Майстренко О. В. Бізнес-етика та ділові комунікації в контексті теорії поколінь / *Науковий погляд: економіка та управління*. № 1 (77). 2022. С. 44-50. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/27653>
3. Красніцька Г. М. Історичні передумови виникнення етикету / *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні наук*. Т. 32 (71) № 2. 2021. С. 163-167. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2021/2.23>

*Прокопенко Олексій Володимирович,
кандидат філософських наук,
доцент, Східноукраїнський
національний університет
імені В. Даля*

*Подніглазов Кирило Дмитрович,
аспірант 1 курсу, Східноукраїнський
національний університет
імені В. Даля*

ПОШУКИ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4747/>

У ХХ ст. всесвітня історія зіткнулася з феноменом абсолютної помилки, коли неймовірні жертви, людські та матеріальні ресурси витрачались на недосяжні цілі. Виявилось, що на Землі неможливо збудувати Рай, а можна тільки запобігти Пеклу.

Виникла загрозна колізія між цивілізацією та екзистенцією. Людина виявилась розірваною між палеолітом свого духовного підпілля та науко – технічним прогресом, який, за висловом А. Ейнштейна, став нагадувати сокиру в руках дикуна. Адже сам гуманізм перетворився на спробу замінити релігію Бога, що став людиною, на релігію людини, що оголосила себе Богом. Отже, цивілізація робить людей богами раніше, ніж вони стають гідними статусу людини.

Людина вже не вичерпується визначенням homo sapiens, бо вона абсолютизує ознаку володіння розумом. А це не тільки обмежує людяність самою лише характеристикою інтелектуально розвиненої особи, а й затьмарює необхідність поєднання у визначенні людини розумного та морального як альтернативи машинному інтелекту. Людина

є, істотою, що має внутрішній світ, духовність, свою долю та зверненість до вищих цінностей.

Роблять свій внесок у духовну напруженість і проблеми глобалізації ринкових відносин. Адже в наш час ринкова економіка вперше в історії людства стає повсюдною. А це веде до загрози універсалізації матеріального інтересу, до пріоритету прагматичних цілей перед духовними цінностями. Тим самим для збереження повноти людської екзистенції стає необхідним вироблення опору тиску бездуховного прагматизму. Про нагальність цього завдання свідчить мала модель аналогічних процесів у Європі першої половини ХІХ ст.

Духовність завжди виступає альтернативою хаосу, небуттю, спрощенню, коли творча повнота людського буття редукується до товарного начала самовпевненого споживання, коли нівелюється всяка відмінність суб'єктів та панує тотальна посередність. Духовність – це завжди заклик зверху здійснити те, що не здійснюється само собою, наявним чином, заклик, що потребує індивідуального розшифрування.

Інакше кажучи, духовність – це ціннісне домобудівництво особистості, якщо під нею розуміти не тільки неповторність внутрішнього світу індивідів, а й індивідуальну неповторність нації, бо вона є історичною особистістю. Особистість означає здатність бути вірним самому собі, зберігати само тотожність у кон'юнктурних ситуаціях, що постійно змінюються. Подібне можливе за наявності у особистості внутрішнього світу, внутрішньої автономності. Внутрішнє само стояння і виявляється можливим завдяки духовності, яка перекладає універсам зовнішнього буття у внутрішній всесвіт особи на етичній основі. В результаті фізичний час людського існування перетворюється на життєві події, що освячені метою, яка виходить за межі біологічного існування.

Духовність дає змогу особистості обертати засвоєння зовнішнього світу на шлях до самого себе. А цей шлях є найдовшим, який проходить особа в житті. Для індивідуума – це біографія протистояння небуттю, пошук найвищих цінностей, що намагнічують душу вічністю. Для нації – це історія власної присутності у світі, що дає можливість крізь національне прозирати універсальне, тобто переломлювати загальнолюдський досвід у національну іпостась буття. У такому шляху до самого себе, в дорозі до власного Дому, і полягає національна ідея, особливо для націй, які мають велику історію.

Актуальність такого розуміння національної ідеї з погляду заклику духовності ХХІ ст. має певні історичні підстави. Так, до кінця другого тисячоліття людство виробило майже всі проекти поліпшення майбутнього. І всі вони виявились недолугими. Стало ясно, що в третьому

тисячолітті спиратися потрібно не на плинні обставини, а на ідеї, що пройшли випробування всією всесвітньою історією. Відповідно глобалізація, не зачинаючи фундаментальної національної диференціації культур, виявилася певною мірою універсалізацією загального в національному досвіді народів. Отже, становлення загальнолюдських цінностей є розкриттям загальних начал духовності націй як суб'єктів світової історії, а не виходом за межі національного.

Духовна значущість універсального досвіду української нації визначається історією її культури, утвердженням ідей софійності, онтологічного оптимізму, принципу духовного розуму. Українська нація створила і свій варіант культури бароко, першого синтетичного художнього напрямку Європи.

Отже, розкриття досягнень національного життя в духовних інтенціях ХХІ ст. сполучається з актуалізацією універсальних цінностей світової цивілізації.

Список використаної літератури:

1. Бех В. П. Функціональна модель особистості: пошуки полікультурних детермінант поведінки : монографія / В. П. Бех, Є. О. Шалімова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 255 с
2. Визначення цінностей. Об'єктивістська та суб'єктивістська концепції цінностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вид. : http://ebk.net.ua/Book/philosophy/prichepiy_filosofia/part3/3401.
3. Духовні цінності як основа відродження української нації [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вид. : http://www.ukrpart.org/tohelp/filosof_klub/3979.html
4. Криза цінностей: що таке добре, а що – погано? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вид. : http://dialogs.org.ua/ua/dialog.php?id=68&op_id=1152

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

*Коваленко Сергій Григорович,
аспірант, Національна академія
керівних кадрів культури і
мистецтв, м. Київ, Україна*

*Науковий керівник:
Стаднік Оксана Феліксівна,
доктор соціологічних наук,
професор, Національна академія
керівних кадрів культури і
мистецтв, м. Київ, Україна*

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ «ЧЕРВОНОГО КОЛЬОРУ» КАЗЕМИРА МАЛЕВИЧА: ЕВОЛЮЦІЯ ХУДОЖНЬОГО СТИЛЮ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4765/>

Рух авангарду виник як радикальна та експериментальна художня панорама на початку 20 століття, спрямована на виклик встановленим нормам і конвенціям у світі мистецтва. Цей рух відіграв ключову роль у революціонізації традиційних художніх парадигм і сприяв інноваційним підходам до творчості та виразності. В мистецькому та культурному контексті рух авангарду був на вершині свого впливу, спонукаючи до переходу до не-репрезентативних та абстрактних форм мистецтва. Творчість Малевича розгорнулася на тлі глибоких соціальних і політичних переворотів у Росії, що мала глибокий вплив на траєкторію його художніх зусиль. Взаємодія між рухом авангарду та бурхливим соціально-політичним середовищем того часу надає багату тканину для розуміння мотивацій і натхнення митця [1].

Казимир Малевич, першодільна постать в авангардному русі, відзначився в світі мистецтва своїм революційним підходом до мистецтва. У цьому дослідженні буде проаналізоване значення червоного кольору в творчості Казимира Малевича, оскільки «різний червоний» відігравав ключову роль у його творчому доробку, і його візіонерські внески у цьому контексті є предметом цікавлення. Цей аналіз розкриє різноманітні аспекти інтерпретації червоного кольору в картинках Малевича, від його символічного значення до його впливу на глядача і на самого митця. Еволюція використання Малевичем червоного кольору протягом різних

художніх періодів свідчить про його художню інноваційність та здатність вплітати глибоку символіку у свої твори. Таким чином, інтерпретації та тлумачення динамічної еволюції використання Малевичем червоного кольору в контексті його відмінних художніх періодів, проллють світло на складну взаємодію між художнім експериментом та культурним значенням.

Еволюція використання червоного кольору Малевичем: розкриття символіки в історичному контексті. Для розуміння еволюції використання Казимиром Малевичем червоного кольору необхідно поглибитися у витончену мережу політичних, культурних та художніх впливів, що формували його ранній художній стиль. Ранні твори Малевича були глибоко сплетені з бурхливим історичним контекстом початку 20 століття в Росії, який був відзначений революційним палом та піднесенням авангардних художніх рухів. Червоний колір, наповнений символікою, мав особливе значення в цьому контексті, представляючи політичні

зміни, пристрасть та революційний дух, що пронизував епоху. Ці історичні елементи витончено сплелися, щоб прокласти шлях для творчого вираження Малевича, створюючи основу для його майбутніх революційних інтерпретацій червоного у його мистецтві.

У періоді Супрематизму Казимира Малевича використання червоного кольору набуває трансформаційної ролі як основної точки аналізу. Спеціальне включення Малевичем червоного кольору у свої супрематичні твори слугує ключовим елементом у проявленні його художньої візії (Перемога над сонцем (1913), Композиція з Моною Лізою (1914), Чорний квадрат та червоний квадрат (1915), Червоний квадрат (1915), Супрематизм (1915), Двовимірний автопортрет (1915), Червоний хрест на чорному колі (1915), Чорний хрест та червоний овал (1927)). Символічні та емоційні конотації червоного в контексті Супрематизму глибоко укорінені в підкресленні чистого художнього відчуття та дослідженні духовної трансценденції. Червоний колір, у періоді Супрематизму Малевича, втілює відхід від репрезентаційного мистецтва та стає засобом вираження внутрішньої сутності його об'єктів. Червоний в межах Супрематизму не лише додає глибини до візуальної наративи Малевича, але також відображає більш широку еволюцію художнього вираження протягом початку 20 століття.

Спадщина червоного кольору у пізніх роботах Малевича має глибоке значення, що відбивається в наступних мистецьких рухах та надихає покоління художників. Вплив червоного кольору в пізніх

творчих періодах Малевича проявляється у емоційній глибині та візуальній інтенсивності, яку він передає, впливаючи на саму сутність його композицій. Крім того, постійний розвиток Малевича використання червоного кольору виступав як передова сила, що вібривала через наступні мистецькі рухи, залишаючи незабутнє відбиття на траєкторії авангардного мистецтва (Червоні фігура (1928), Збір врожаю (1929), Голова селянина (1929), Дівчата в полі (1932), Селянин (1932), Червоний дім (1932)). Цей інноваційний підхід до червоного став кутовим каменем для художників, які намагалися перетнути межі художнього вираження, підкреслюючи витривале вплив Малевича на еволюцію мистецтва [2].

Якщо у своїх ранніх творах Малевич використовував червоний колір в яскраво виразний та емоційний спосіб, часто контрастуючи з чорним і білим, щоб створити візуальну напругу та динаміку. То з розвитком художнього шляху Малевича використання червоного еволюціонувало, перейшовши свою ранню вогняну і революційну якість, щоб уособлювати глибший символізм та духовну тривогу у його пізніших творах. Асоціація червоного з тривоگوю може бути розглянута в контексті психологічного стану митця та культурного впливу. Психологія кольорів вказує на те, що червоний колір часто пов'язаний з інтенсивними емоціями, такими як тривога, напруга та невпевненість і, зазвичай сприймається як сигнал небезпеки або підвищеної активності, що може викликати фізіологічну реакцію в організмі людини, таку як підвищене серцебиття або підвищення рівня стресу. Культурний контекст інтерпретації у сприйнятті кольорів, включаючи тривогу, також зазначає сили, енергії та страху.

Аналіз динаміки використання червоного – це захоплюючий аспект художньої траєкторії Малевича, який і проливає світло на трансформаційний характер кольору у його творчості. Революційний підхід раннього періоду до художнього вираження реформатував межі традиційної репрезентації та прискорив дослідження чистої форми й кольору. Авангардний рух і сам Малевич, як частини цього руху, бунтував проти встановлених норм і намагався викликати емоції та внутрішнє роздумування за допомогою інноваційних технік. Саме в цьому русі радикальний відхід Малевича від репрезентаційних форм мистецтва становить основу його художнього стилю, що відзначається революційним використанням простих геометричних форм і основних кольорів. Колір, в контексті мистецтва, стає не лише візуальною атрибутикою, але й потужним інструментом для передачі значення та виклику вісцеральних реакцій у глядачів. Майстерне використання кольору Малевичем, особливо яскравого відтінку червоного, пізнього

періоду творчості слугує свідченням глибокого переосмислення буття. Роботи наповнені тривогою та роздумами про агресивне, не визначене майбутнє. Тому червоний у цьому контексті може бути розглянутий як символ психологічного стану митця та впливу культурних чинників на його сприйняття. Глядач просотується вже інтенсивними мінорними емоціями, такими як тривога, напруга та невпевненість, що сприймаються як сигнал небезпеки. В цьому контексті використання червоного може відображати внутрішні турботи автора та переживання щодо майбутнього, а також відображати загальний соціокультурний контекст того часу.

У висновку можна зазначити, що еволюція використання червоного кольору Казимиром Малевичем на протязі його творчих періодів відображає динамічні зміни у його художньому стилі та складну взаємодію між червоним кольором та соціополітичними, культурними та художніми рухами його часу. Тлумачення Казимира Малевича червоного кольору залишається незабутнім внеском у світ мистецтва і поза його межами, впливаючи на наступні художні рухи і надихаючи художників досліджувати символічний, емоційний та революційний потенціал цього потужного відтінку. Спадщина Малевича в тому, як він навігував і розвивав тлумачення червоного кольору, служить витривалим свідченням його інноваційного та трансформаційного внеску в сферу мистецтва та тлумачення. Інноваційне дослідження червоного як символу пристрасті, духовності та революційних змін не лише викликало сумніви в традиційних художніх нормах, але й залишило позначку на розвитку абстрактного мистецтва. Сміливе та стратегічне застосування червоного в композиціях Малевича відображає революційний дух митця та його бажання викликати сильні емоційні відгуки в глядачів.

Література:

1. Супрематизм / Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт. - уклад. Ю. І. Коваль. Київ: ВЦ «Академія», 2007. – т. 2. – с. 445.
2. Кашуба-Вольвач О. Мистецькі сторінки «Нової генерації» 1927-1930: тематичний покажчик з образотворчого мистецтва, побутотворчого мистецтва, архітектури, кіно- та фотомистецтва і театру. Київ: Фенікс. 2016. – с. 148.

*Михайлюченко Оксана Миколаївна,
викладач, Харківська державна
академія культури*

КОНЦЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4769/>

Концертна діяльність завжди викликає особливий інтерес у любителів музики та мистецтва. Це не лише спосіб виконати музичні твори перед аудиторією, але й справжній ритуал спілкування між виконавцями та слухачами, де музика об'єднує людей навколо спільного емоційного досвіду.

Концерти мають величезне значення в культурному житті суспільства. Вони допомагають зберегти і передати культурні традиції, розширюють музичні смаки та горизонти аудиторії, сприяють розвитку музичної освіти. Кожен концерт – це важлива подія, яка збагачує душу, надає можливість відчувати емоції та відкрити для себе нові аспекти музичного мистецтва.

Під час концерту артисти демонструють свою вправність, талант і вміння викликати різні емоції у слухачів. Вони створюють атмосферу, де кожен може зануритися у світ звуків і почути музику живими виконаннями, що завдячують унікальному звучанню та індивідуальності кожного виконавця.

Розвиток концертної культури від давнини до сучасності:

1. Давність: В концертній культурі початки можна відслідкувати ще у давні часи, коли музика використовувалася в релігійних обрядах, церемоніях та святкових подіях.

2. Середньовіччя: У середньовіччі концерти були зв'язані з музикою в церковних обрядах та урочистостях при дворах монархів.

3. Ренесанс і бароко: У цей період концертна культура почала розвиватися як окремий вид мистецтва. Виникли перші концертні зали та музичні ансамблі. Концерти стали популярними серед широкої аудиторії.

4. Класицизм і романтизм: В цей період відбулися значні зміни в організації концертів, у тому числі виникли перші великі музичні фестивалі. Музика стала важливим елементом культурного життя великих міст.

5. XIX-XX століття: З цього часу концертна культура почала набувати сучасних рис. З'явилися професійні музичні оркестри, залучення у виступи відомих музикантів стало звичним явищем.

6. Сучасність: З поширенням масових медіа та інтернету, концертна культура переживає нові виклики та можливості. Концерти стають доступнішими завдяки трансляціям у прямому ефірі та записам, але водночас живий виступ залишається неперевершеним музичним досвідом [4, С. 122-127].

Етапи формування сучасної концертної практики:

1. Промислова революція і розвиток транспорту: Поява залізниць і пароплавів дозволила артистам подорожувати та виступати у більш віддалених місцях.

2. Розвиток технологій звукозапису: Запис музики дозволяє поширювати твори та виконання артистів за межами концертних залів.

3. Професіоналізація музичних колективів: Створення професійних оркестрів та ансамблів сприяло підвищенню якості виконання та розвитку концертної культури.

4. Роль концертних агентств і менеджменту: Професійні агентства та менеджери допомагають організовувати виступи артистів, укладати контракти і просувати їхню кар'єру.

5. Цифрова революція: Інтернет та стрімінгові платформи дозволяють музикантам та організаторам рекламувати концерти, продавати квитки та надавати доступ до живих трансляцій [2, 336 с].

Різновиди концертів та їх особливості:

1. Симфонічні концерти:

1.1 Основна особливість цих концертів полягає в виконанні симфонічних творів оркестром.

2.1 Включають у себе широкий спектр музичних жанрів, від класичних до сучасних.

3.1 Зазвичай виконуються великими симфонічними оркестрами під керівництвом диригента.

2. Сольні виступи виконавців:

2.1 Ці концерти складаються з виступів одного або декількох виконавців без акомпанементу оркестру.

2.2 Основна увага приділяється виконанню сольних творів для конкретного інструмента або голосу.

2.3 Часто можуть включати в себе виконання камерних ансамблів або дуетів.

3. Камерні концерти:

3.1 Характеризуються виконанням музики у невеликих, інтимних або акустично оснащених приміщеннях.

3.2 Виконуються невеликими ансамблями або сольними виконавцями.

3.3 Ці концерти часто дозволяють аудиторії насолоджуватися ближчим і більш особистим контактом з виконавцями.

4. Фестивалі та музичні івенти:

4.1 Представляють собою масштабні музичні заходи, що можуть тривати від кількох днів до кількох тижнів.

4.2 Об'єднують різні музичні жанри, стилі та виконавців з різних країн.

4.3 Зазвичай мають різноманітні додаткові розваги та активності, такі як майстер-класи, виставки, лекції тощо.

Кожен з цих типів концертів має свої унікальні особливості, що визначаються характером виконавства, місцем проведення та цільовою аудиторією [1, 240 с].

Вплив концертної діяльності на суспільство є значною, оскільки музика має важливе значення в культурному та соціальному житті людей. Ось деякі аспекти цього впливу:

1. Культурне вдосконалення аудиторії: Концерти надають можливість людям насолоджуватися високоякісною музикою та мистецтвом в живому виконанні. Це сприяє підвищенню культурного рівня та розвитку музичного смаку у суспільстві.

2. Розвиток та підтримка мистецької спільноти: Концертна діяльність створює можливості для виконавців, композиторів та інших музичних фахівців проявити свій талант та отримати визнання. Це сприяє розвитку музичної культури та стимулює творчий потенціал учасників мистецького процесу.

3. Емоційний вплив та соціальна інтеграція: Музика має потужну здатність викликати емоції та об'єднувати людей. Концерти створюють сприятливі умови для спільного переживання музичних вражень та спілкування з однодумцями, що сприяє соціальній інтеграції та формуванню спільноти.

4. Економічний внесок: Концертна діяльність створює робочі місця для музикантів, працівників сфери розваг, технічного персоналу та інших професіоналів. Вона також сприяє розвитку туризму та місцевої економіки за рахунок приваблювання відвідувачів на концерти та фестивалі.

Концертна діяльність має величезне значення для культурного життя суспільства. Вона не лише збагачує культурний досвід та емоційний спектр аудиторії, але й сприяє розвитку мистецької спільноти, підтримці творчого потенціалу виконавців та формуванню соціальної ідентичності. Подальший розвиток концертної діяльності важливий для забезпечення доступності музичного мистецтва для всіх верств суспільства, стимулювання творчої активності, культурного обміну та підтримки культурного розмаїття. Шляхом постійного удосконалення організації

концертів, розширення музичних форматів та підвищення якості виконання, ми можемо забезпечити стале зростання значення концертної діяльності у формуванні культурної і соціальної обстановки нашого суспільства [3, 448 с].

Література:

1. Акопян Л. О. Концертна діяльність: організація та проведення: [Навчальний посібник] / Л. О. Акопян. – К.: КНУКіМ, 2012. – 240 с.
2. Бондаренко О. М. Мистецтво естради: теорія та практика: [Навчальний посібник] / О. М. Бондаренко. – К.: Видавничий центр "Академія", 2006. – 336 с.
3. Гнидь Ю. П. Історія українського музичного виконавства: [Навчальний посібник] / Ю. П. Гнидь. – К.: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2009. – 448 с.
4. Жилко Н. В. Особливості організації концертної діяльності в Україні / Н. В. Жилко // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – 2015. – № 2 (114). – С. 122-127.

*Погорілий Анатолій
Володимирович,
аспірант, Національна
академія образотворчого
мистецтва та архітектури*

*Науковий керівник:
Чернявський Константин
Володимирович,
кандидат мистецтвознавства,
доцент, Національна
академія образотворчого
мистецтва та архітектури*

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЖИВОПИСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА ВИДАТНИХ МАЙСТРІВ ЖИВОПИСУ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4774/>

Розглянемо тенденції у живописі на кінець 19 століття, початок 20, на прикладі видатних майстрів, засновників Української академії мистецтв – Федора Кричевського, Олександра Мурашка та Абрама Маневича.

Розглянемо шлях мистецького становлення Ф. Кричевського. Художник народився 10 травня 1879 у Лебедині, у Харківській губернії. У 1903 році вступив до Петербурзької академії мистецтв у майстерню Іллі Рєпіна та Дмитра Кардовського. Однак через деякий час змушений був покинути навчання через хворобу та бідність. Повернувся на батьківщину й опановував деякий час живопис самотужки. 1907 року відновив навчання в Академії, яку закінчив 1910 року. Тоді ж створив конкурсну картину «Наречена», яка мала великий успіх, що дало художникові право на закордонне відрядження за рахунок Академії до Західної Європи. Під час річного перебування в Європі навчався у Відні у Густава Клімта, вплив якого помітний як в філософії, так і в технічній манері Федора Кричевського (порівн. триптих Кричевського «Сім'я» з картинами Густава Клімта «Життя та Смерть», «Три віки жінки», «Поцілунок» та інші). Проте не пробувши відведеного терміну, Федір повернувся на батьківщину, де замість італійських вуличок створив роботи на українську тематику. Тож творчим звітом про відрядження стала картина «Весільний обряд в Україні» («Молодиці»). Через таке грубе порушення правил відрядження йому було «відмовлено у пенсіонерському утриманні». З 1913 року працював у Києві: викладав у художньому училищі (1913-1917), а з 1914 року став його директором. У 1917 році взяв участь у створенні Української академії мистецтва й був обраний її першим ректором. Всю енергію, весь організаційний хист він віддав справі налагодження праці Академії, яка спочатку містилася в приміщенні при Центральній Раді. Коли більшовики в січні 1918 р. захопили Київ, вони закрили Академію. Тож Федір Кричевський пробув ректором Академії лише один рік [1].

Не менш карколомно йшов творчий розвиток іншого митця – Олександра Мурашка. Він народився 26 серпня 1875 року у Києві. У 1894 році Олександр Мурашко вступає до Петербурзької Академії, а в 1896 стає студентом майстерні Іллі Рєпіна. Після закінчення Академії Олександр також відправився у відрядження, для вдосконалення своєї художньої майстерності [2]. Перебуваючи за кордоном у 1901-1903 роках найбільше часу провів у Парижі і Мюнхені. Поступово під впливом вражень безпосередньо від особливостей життя і побуту міста, від побаченого в музеях, на виставках у живописі Мурашка з'являються певні новації, які походять від основ імпресіонізму. Художник прагне до більшої витонченості тональних переходів, передачі рефлексів вечірнього штучного освітлення, яке створює виразні світлові ефекти. Розуміючи, що «Париж – прекрасне місце для загального розвитку, а не для роботи», майстер вирушає до Мюнхена з його по-німецьки діловим художнім життям. У Німеччині художник серйозно працює над вдосконаленням свого рисунку, а також знайомиться з роботами представників

мюнхенської сецесії. Вже під час перебування у Франції Мурашко намагається використовувати певні прийоми стилю модерн – в композиції, у формотворенні кольорових мас і лінійних ритмів. Йому імпонують естетичні принципи цього стилю, прагнення повернути втрачену імпресіоністами пластичну матеріальність живопису [3]. Але Мурашко залишається далеким від образної штучності модерну, його міфологічно-символічних алегорій. Художник знаходить свою дешифровку умовності в реальності. За його узагальненнями завжди стоїть живий, невігаданий світ. У 1904 повертається до Петербурга. Опинившись в звичному для себе середовищі, багато працює, прагнучи на практиці закріпити все те, що вже пройшов, і знайти те нове, що могло б ствердити власні позиції. Таким новим твором стає для художника картина «Карусель» (1906), яка принесла Мурашкові світове визнання: представлена на Мюнхенській міжнародній виставці, вона отримала золоту медаль. Персональну виставку з 25 робіт Мурашко експонував у Берліні, Кельні, Дюссельдорфі (1909). У 1911-1912 художник брав участь у виставках мюнхенського «Сецесіону». Твори українського митця користувалися незмінним успіхом в Європі, їх відзначала художня критика, друкували журнали. Картину «Карусель» придбали зразу з виставки для Музею образотворчих мистецтв Будапешта. Ескіз до картини «Карусель» (1906) зберігається у Національному художньому музею України [4].

Також буде не зайвим розглянути постать Абрама Маневича. В 1901-1905 він навчався в Київському Художньому Училищі. Був одним із засновників та перших професорів Української академії мистецтв. В 1904 отримав трирічну стипендію для продовження навчання в Мюнхені де в галереї Kunst Verein у 1907 відбулась його перша виставка. Пейзажі Маневича, – "не картини, а вікна, крізь які проглядається душа художника" – високо оцінив Давід Бурлюк [5]. Кар'єра швидко йшла догори і по завершенню виставки в Київському художньому музеї в 1909 митець виїхав на п'ять років за кордон до Франції, Швейцарії, Італії, Англії. У 1920 емігрував до США. Писав спираючись на досягнення імпресіонізму, міські пейзажі, зокрема київські: «Весняна Симфонія» (1912), «Осінь. Дніпро» (1913), «Міський Пейзаж» (1914), «Дахи Києва» [6]. У 1925-1927 створив серію міських пейзажів «Прозаїчна Америка», де показав контрасти сучасного міста. В останні роки створив пейзажі «Зима. Канада» (1932), «Весна» (1942) та інші. Належить до плеяди майстрів, які стояли біля витоків української культури ХХ століття. Його мистецтво визначало художні новації часу – ті пошуки в живописі, в основі яких превалював декоративний початок. Час же із його політичними і соціальними потрясіннями визначав його долю – той життєвий шлях, який проліг від берегів Дніпра до берегів Гудзону [7].

Підсумуючи викладене вище: кожен з митців мав можливість особисто спостерігати найкращі зразки мистецтва у тогочасних часних європейських культурних столицях – Відні, Парижі, Мюнхені. І кожен зміг перейняти своє сприйняття новаторських стилів, популярних у той час у Європі. У Федора Кричевського це став модерн, у Олександра Кричевського та Абрама Маневича це імпресіонізм. Що мало позитивний вплив на розвиток живопису тенденцій на батьківщині.

Література:

1. Професори НАОМА (1917-2007) // Дослідницькі та науково-методичні праці: Зб. наук. пр. Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури. – К. – 2007. Спецвипуск.
2. Членова Л. Г. Олександр Мурашко: сторінки життя і творчості / Лариса Членова; Нац. худ. музей України, Всеукр. т-во «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка. – Київ: Артанія Нова, 2004. – 254 с.: репрод.
3. Віта Сусак. Українські мистці Парижа. 1900 - 1939. Київ: Родовід, 2010 – 408 с.
4. «Знаєте, Тіно, я дуже люблю життя...»: Спогади про Олександра Мурашка / Укл., авт. ст. та ком. Дар'я Добріян. – К. : ArtHuss, 2017. – 96 с. : іл.
5. О. Жбанкова. Абрам Маневич. Живопис. Київ, Дух і Літера, 2003.
6. Бурданов Г. Виставка картин А. Маневича. Київ: 1909. 213 с.
7. Лопатін Б. А. Маневич. Мистецтво і життя. Київ: 1915. № 9. С.13-14.

*Iryna Shumilina,
Lecturer, English Philology
Department, Kryvyi Rih State
Pedagogical University*

*Polina Zinchenko,
Lecturer, English Philology
Department, Kryvyi Rih State
Pedagogical University*

MEANS OF VERBALISING MANIPULATIVE INFLUENCE IN ENGLISH-LANGUAGE ADVERTISING DISCOURSE

Internet address of the article on web-site:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4784/>

Advertising is an integral part of a modern person's life, managing it at the conscious and unconscious levels, and advertising materials serve many purposes. Advertising texts manipulate people's minds with the help of both non-verbal components, such as various attractive images, colours, fonts, as well as verbal components (headline, slogan, body text).

To begin with, let's look at the ways of verbal manipulation, i.e. manipulation with the help of language. The primary function of the word is considered to be suggestion – subjugation through feelings, images, and subconscious trust. The influence of words on a person depends not on what is literally said, but on the connotation – the generation of images of words and feelings through associations, as well as on the atmosphere and the speakers themselves [8].

Therefore, one of the verbal ways of influencing the consumer is to include information in the text that has a suggestive function: "we often observe the transformation of the information function into suggestion in advertising discourse. The main goal of the suggestive function is to influence the addressee's psyche, his feelings, will and mind; this function is associated with a decrease in consciousness, analytical and critical thinking when perceiving the information being suggested [1].

The linguistic aspect of suggestive verbal influence consists of several levels, including units of the relevant subsystems of the language system. Ukrainian scientist N. Kutuza provides the following classification of segmental

analysis of linguistic suggestive influence and identifies the following levels: phonological, nominative, semantic, syntactic-logical, contextual-semantic and formal-symbolic [6, p. 139].

On the other hand, such Ukrainian scientists as Slushayenko and Hirievskya supplemented the proposed description of the levels and linguistic means of influence with the semiotic and cognitive component [7]. At the same time, Ukrainian scientist I. Ivanova argues that all levels of language as a sign system have suggestive potential: phonetics, prosody, graphics, spelling, syntax, vocabulary, word formation, morphology [4, p. 103]. However, in the study, there have identified 3 levels of linguistic influence, the linguistic means that, in our opinion, are most often used in practice: phonetic, lexical and syntactic.

As far as phonetics is concerned, the lowest level in the hierarchy of linguistics is phonetic, and it is the most effective in terms of suggestive influence. This pattern is due, first of all, to the phenomenon of sound symbolism - the ability of certain sounds to be associated with certain ideas or emotions. To date, Ukrainian scholar Dmytruk [3, p. 101] argues that the use of "hissing" consonants in large numbers generates a tough text that is violent to the subconscious. This fact brings suggestive texts closer to poetic speech.

Another common means of verbal influence is phonetic repetition, based on the repetition of consonant and vowel sounds. Thus, phonetics is the most suggestive level of language. All phonetic techniques are mainly aimed at creating associative images and special rhyme and rhythm, which contribute to easy perception of speech.

Vocabulary has the most obvious influential potential. The lexical level of suggestiveness analysis involves the study of the choice of words and equivalent combinations. Emotionally evaluative vocabulary and vocabulary with stable stereotypical, symbolic and cultural associations can be suggestive [3, p. 141].

Furthermore, the suggestiveness of the lexicon lies in the idea of the extensiveness, uncertainty and abstractness of the word meaning. As a rule, in addition to the core of the lexical meaning, a word also has connotative elements: emotional, stylistic and shades [5, p. 125].

In summary, at the lexical level there can be distinguished the following means of verbal influence of advertising: the use of slangisms, professionalisms, anachronisms, tropes and stylistic figures, phraseological turns of phrase, euphemisms and periphrases, ellipse [1, p. 29]); the use of foreign or borrowed words to introduce an implicit meaning [2, p. 14].

Thus, the lexical level of language has great resources of influence on consciousness. The choice of a nominal unit, its semantic structure, stylistic,

evaluative and emotional colouring determine the potential of a word's influence. And the use of polysemous words and abstract concepts allows you to manipulate the meaning of a statement.

References:

1. Psychological features of the impact of advertising on the consumer. Psychology of the educational process, 2014. 1. 149-153 p.
2. Guzenko S. V. Syntax of advertising discourse: PhD thesis ... Candidate of Philology: 10.02.01. Kyiv, 2010. 22 p.
3. Dmytruk O. V. Manipulative Strategies in Modern English Communication (on the Material of Print Texts and Internet Editions of 2000-2005): Ph: 10.02.04. K., 2005. 242 p.
4. Ivanova I. B. Linguistic creativity of Ukrainian-language advertising through the prism of postmodernity. Modern trends in the development of languages. Kyiv, 2015. № 9. 102-107 p.
5. Ilnytska L. L. Features of the use of suggestive and manipulative technologies in modern English-language political discourse. Linguistics of the XXI century: new research and prospects. Kharkiv, 2010. 5. 115-125 p.
6. Kutuza N. V. Formula of influence of advertising discourse. Odesa Linguistic Bulletin, 2014. Issue 3. 138-145 p.
7. Social advertising: world experience and Ukrainian realities. URL: <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2009/4/21.pdf>
8. Sutherland M. Advertising and the Mind of the Consumer: What Works, What Doesn't, and Why. Crows Nest, New South Wales: Allen & Unwin, [third edition], 2009. 352 p.

*Дузь Лариса Іванівна,
кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри іноземних
мов, Одеська національна музична
академія ім. А.В. Нежданової
ORCID: 0000-0003-4507-9018*

ФАКТОРИ МОВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ІНОЗЕМНИМИ ЗДОБУВАЧАМИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4785/>

Анотація. Ефективному дистанційному мовному навчанню сприяє врахування специфічних аспектів професійної та фахової освіти. Аналіз онлайн- та офлайн-навчання у немовному (музичному) ЗВО формує розуміння мовних потреб іноземного здобувача та завдань лінгводидакта.

Ключові слова: лінгводидактика, онлайн та офлайн навчальна комунікація.

Виклад матеріалу. Перехід на дистанційне навчання в умовах воєнного стану створив нові виклики у сфері викладання української мови для іноземців. В обставинах, які унеможливають взаємодію іноземних здобувачів з широким мовним середовищем, на лінгводидактів покладено формування мовленнєвої суб'єктності іноземного студента, підготовка його до активної ролі адресата й адресанта комунікації. З метою ефективного мовного навчання в умовах дистанційної комунікації необхідним є врахування специфічних аспектів мовленнєвої ситуації та уточнення її загальної моделі. Розроблені соціолінгвістикою схеми мовленнєвої комунікації відзначаються множинністю, яка зумовлена багатоманіттям ситуацій спілкування і доводить неможливість вироблення повної та всеохопної моделі [1]. У сфері професійної вищої освіти актуальним є аналіз соціокомунікативної структури основних академічних ситуацій. На перший план їхнього вивчення виходять питання соціальної обумовленості мови і мовлення, міжособистісних мовленнєвих відносин і функціональної диференціації мови.

У немовному, зокрема музичному, ЗВО завданням лінгводидакта є підготовка іноземного студента до сприйняття лекційного матеріалу, участі у практичних заняттях з профільних і загальногуманітарних дисциплін, а також до комунікування з педагогом зі спеціальності. Ці провідні форми навчальної мовленнєвої взаємодії відрізняються за компонентами обстановки, що включає просторово-часову характеристику, мету за типом діяльності та тему [2]. Різна роль учасників у них – мовців і слухачів – пояснюється мірою формальності, публічності, особистісності. Вплив чинять також фактори етносу, віку тощо. До уваги беруться індивідуальні особливості та вплив міжособистісних і рольових відносин.

Означені фактори специфічно позначаються на заняттях, що проводяться дистанційно. Так, під час офлайн-навчання, яке передбачає асинхронну взаємодію між суб'єктами навчання, учасники освітнього процесу взаємодіють між собою із затримкою в часі, при цьому здобувач освіти використовує електронні ресурси у зручний для нього час. З огляду на недостатність лексичного запасу та мовно-інтерпретаційних умінь іноземних студентів така форма навчального комунікування є, на думку лінгводидакта, ефективною для сприйняття та засвоєння лекційного матеріалу. За складних технічних умов (відсутність електроенергії, неякісний інтернет зв'язок, пошкодження електронного пристрою) офлайн-режим стає у пригоді для проведення практичних занять та

перевірки самостійної роботи студентів. Ця інформаційно-комп'ютерна технологія використовується для аудіо, відео та текстових повідомлень, мовних завдань, методичних рекомендацій. Застосований під час контрольних заходів, асинхронний режим навчання своєрідно об'єктивує результати мовного навчання та мінімалізує суб'єктивістський фактор.

Натомість, онлайн-освітня діяльність створює умови для навчання у мережі в режимі реального часу та передбачає синхронне перебування та взаємодію між суб'єктами у веб-середовищі, одночасне використання відео, аудіо, графічної та текстової інформації. Такі умови є більш наближеними до аудиторних занять віч-на-віч, сприяють індивідуалізації навчання в умовах опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу, а отже вимагають уваги до суб'єктних факторів. Будучи комп'ютерно опосередкованою, онлайн комунікація має ознаки реального міжособистісного спілкування, тому випробовує комунікативні здатності суб'єктів освіти, їхню емоційну стабільність і толерантність. Онлайн форма мовних практичних

занять дозволяє всім учасникам брати участь у діалозі, досягати розуміння навчального матеріалу та взаєморозуміння. Водночас, посередництво комп'ютерних технологій у міжособистісній комунікації ускладнює шлях до встановлення приватності та неформальності, що характеризують індивідуальні музичні заняття. Тому вироблення в іноземних студентів навичок спонтанного мовлення та адекватного інтерпретування стає складним актуальним завданням лінгводидактики за умов дистанційного навчання. Загальною проблемою, яка постає у процесі дистанційного викладання мовних, інших загальногумітарних предметів, а також спеціальних музичних дисциплін, є формування в іноземних здобувачів відповідальності як особистісної та фахової якості.

Література:

1. Масенко Л. Т. Нариси з соціолінгвістики. Київ : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2010. 242 с.
2. Горностай П. П. Психологія малих груп: структура, динаміка, ідентичність. Педагогічна і психологічна наука в Україні. Т. 2. Психологія, вікова фізіологія та дефектологія. Київ: Педагогічна думка, 2012. С. 115. 125.

*Балан Сергій Вікторович,
кандидат політичних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут держави і права
ім. В.М. Корецького Національної
академії наук України, м. Київ
ORCID: 0000-0002-9421-7037*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДЕРЖАВИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4779/>

Внаслідок глобальних суспільно-політичних процесів, які можуть бути охарактеризовані як інформаційна революція, вільний доступ до публічної інформації став універсальним демократичним принципом, а наявність законодавчих норм про закріплення цього принципу – однією з умов інтеграції в ЄС.

Технології стали синонімом інформації. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) здійснив революцію в багатьох галузях – від охорони здоров'я до фінансів. Інформація, точніше доступ до величезних масивів інформації, лежить в основі роботи штучного інтелекту (ШІ), машинного навчання та аналітики великих даних, стимулюючи інновації та економічне зростання [1].

Інформація відіграє ключову роль в управлінні та державній політиці. Уряди збирають і аналізують дані для прийняття обґрунтованих рішень, ефективного розподілу ресурсів і вирішення суспільних проблем [5]. Прозорість і підзвітність посилюються завдяки ініціативам відкритих даних, що дозволяє громадянам вільно брати безпосередню участь у демократичному процесі [2]. Інформаційні технології також сприяють електронному урядуванню, спрощуючи адміністративні процеси та покращуючи надання послуг [3, с. 11-17].

Дослідження і формування концепції інформаційного суспільства було відповіддю на появу сукупності економічних та науково-технічних чинників, які сприяли появі нових суспільних відносин і процесів. Самі ж суспільства у багатьох національних державах у відповідь на досягнення у царині інформаційно-комунікаційних відносин та з огляду на результати імплементації комплексних інформаційних політик формують значний попит на подальшу інформатизацію держав та чинять тиск на національні

уряди з метою розробки й ухвалення відповідної нормативно-правової бази.

Первинним завданням або навіть метазавданням будь-якого сучасного уряду є перетворення Інтернету на центр і середовище реалізації державних політик. В інформаційній державі Інтернет має бути доступним (фінансово і технологічно), безпечним, відкритим, універсальним суспільним благом. Інтернет повинен гарантувати рівний доступ усім, зокрема до публічної інформації, конкуренцію та ефективний режим правового регулювання.

Результати дослідження, проведеного у 2020 р., показали, що рівень цифрового розвитку в Україні на той момент значно відставав від середнього рівня в ЄС. Україну також випередили нові країни-члени ЄС, які мали нижчий рівень економічного та цифрового розвитку порівняно зі старими членами ЄС. Ситуація в Україні вирізнялася несприятливою для цифрових інновацій нормативно-правовою базою, недостатнім розвитком телекомунікаційної інфраструктури та повільним впровадженням урядом цифрових технологій [4].

Формування інформаційної держави шляхом інформатизації суспільно-політичних процесів, яку подекуди спрощено називають цифровою трансформацією, вимагає від національних урядів, і зокрема українського, високого рівня суспільної легітимності, стратегічного бачення, наявності політичного консенсусу між основними акторами у владі та опозиції, детального плану впровадження змін, інституційної взаємодії між державними органами, сталості у впровадженні. Для ефективної імплементації змін та врахування потенційних недоліків уряд має забезпечити отримання зворотного зв'язку від громадян та бути готовим до вдосконалення окремих елементів інформаційної держави – електронного уряду, державних послуг, системи онлайн виборів тощо. За нинішніх умов будь-який уряд, який проводитиме цифрову трансформацію з метою підвищення глобальної конкурентоспроможності, змушений буде враховувати досвід держав, які вже досягли успіху в інформатизації та є орієнтирами для решти світу.

Для швидкої і помітної трансформації у цифрову державу національні уряди повинні піклуватися про поступ на всіх рівнях і в усіх аспектах функціонування цифрової держави. На прикладі України ця сентенція підтверджується повною мірою: маючи відчутні успіхи у сфері впровадження електронного уряду, державних онлайн послуг, синхронізації державних реєстрів, широке покриття мобільним зв'язком й Інтернетом та їх доступність, рівень користування державними онлайн сервісами [6], а також рівні інформаційної та медіаграмотності ще мають значний потенціал для зростання, а цифровий розрив, зокрема між

поколіннями, є досить високим. Ще гіршою є ситуація з фінансуванням досліджень і розробок та власне розробкою технічних і технологічних рішень для інформаційної держави, їх рівень становить загрозу для майбутнього української науки.

Інформаційно-комунікаційні технології створили унікальні обставини, за яких приховування, зокрема фактів, документів, зв'язків тощо стало фактично неможливим.

Для гармонійного і сталого впровадження ІКТ та розвитку відповідних технологій першочергове значення мають відносини держав і технологічних компаній. Адже, аналізуючи інформаційне суспільство як глобальне явище, важливо пам'ятати, що сучасні держави, навіть найбільш розвинені, не мають монополії на доступ до інформаційної інфраструктури. Через глобальний і децентралізований характер функціонування інформаційних технологій національні держави фактично не мають можливості контролювати власний інформаційний простір та обмежувати доступ до глобальної мережі на своїй території.

Ще однією засадничою рисою інформаційної держави є сформована культура поведінки з інформацією, яка вирізняється орієнтацією на свободу слова та інформації, прозорість джерел походження інформації, безпеку передачі даних, захист приватної інформації. Держави з високим загальним рівнем інформаційної культури є менш вразливими до сторонніх інформаційних впливів.

Формування інформаційної держави вимагає розробки цілком нової державної політики, яка має бути повністю узгоджена із стратегією розвитку в соціально-економічній, інфраструктурній, політичній, промисловій, освітній, науковій, безпековій та інших сферах. Із розвитком ІКТ дедалі більшого значення набуває комплексна державна інформаційна політика, яка має охоплювати низку сфер: технологічну (інфраструктура передачі й зберігання), безпекову (протидія дезінформації, захист від фішингу, анонімність, зокрема під час голосування), змістовну (дотримання вимог про допустимий контент, прозорість походження).

Література:

1. Brynjolfsson E., McAfee, A. The Business of Artificial Intelligence. Harvard Business Review, 7, 2017. P. 3-11. URL: <https://starlab-alliance.com/wp-content/uploads/2017/09/The-Business-of-Artificial-Intelligence.pdf>
2. Davies T., Perini F., Alonso J. Researching the Emerging Impacts of Open Data: ODDC Conceptual Framework. ODDC Working Papers #1, 2013. URL: https://www.academia.edu/64325283/Researching_the_emerging_impacts_of_open_data_ODDC_conceptual_framework

3. Heeks R. Most eGovernment for Development Projects Fail: How Can Risks Be Reduced. Institute for Development Policy and Management. Manchester, 2003. Pp. 11-17. URL: https://www.researchgate.net/publication/281562385_Most_eGovernment-for-development_projects_fail_How_can_risks_be_reduced
4. Iavorskyi P., Taran S., Shepotylo O., Hamaniuk O. Ukraine's integration into the EU's digital single market. Potential Economic Benefits. Kyiv: Ukrainian Centre for European Policy, 2020. URL: <https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/ukraines-integration-into-the-eus-digital-single-market-potential-economic-benefits.pdf>
5. Kettl D. The Transformation of Governance: Public Administration for Twenty-First Century America. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press, 2002. 205 p.
6. КМІС. Аналітичний звіт «Думки і погляди населення України щодо державних електронних послуг». 2023. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/analitychnyy-zvit-dumky-i-pohlyady-naselennya-ukrayiny-shchodo-derzhavnykh-elektronnykh-poslugh>

*Баштанник Оксана Віталіївна,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри історії та
політичної теорії, Національний
технічний університет
«Дніпровська політехніка»
ORCID: 0000-0003-4067-3261*

НЕОІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ПАРАДИГМА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ОСНОВИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4746/>

У сучасній вітчизняній науці державного управління сформований усталений комплекс методологічних підходів до аналізу базових предметних сфер. Втім, розширення дослідницьких орієнтирів вчених із врахуванням системних факторів впливу на політичний процес, особливостей міжінституційної взаємодії, еволюції нормативного потенціалу владних відносин спонукає до трансформації методологічних основ. Новітні дослідження інституціональних складових системи державного управління реалізуються в координатах парадигмального формату аналізу, тому що це сприяє максимальній продуктивності при виконанні дослідницьких завдань.

Можливо відзначити, що парадигмальний формат дослідження проблематики управлінських відносин на сьогодні є досить поширеним серед вітчизняних вчених. Українські дослідники концептуалізують такі сучасні їх різновиди як гуманітарну, праволюднну, економічну (В. Скрипнюк, М. Задорожна, О. Моїсеєнко відповідно) та ін. Потреба в напрацюванні нової парадигми державного управління у відповідності з вимогами нового часу актуалізується у наукових працях О. Руденко, Н. Попович, О. Орлова, В. Стрельцова та ін. На нашу думку, у сучасній науці державного управління можливо і необхідно розвивати новітні дослідницькі підходи через вдосконалення положень класичних наукових теорій, наприклад, інституціональної парадигми державного управління та розвитку на її основі неоінституціональної.

Розвиток наукових досліджень проблематики у галузі державного управління спонукав до актуалізації питання про епістемологічний статус теорій та концептів, які були напрацьовані за період незалежної України. О. Орлов стосовно дискусії про те, чи є необхідною нова парадигма в системі науки державного управління, свого часу зазначав, що “відповідно до етапів розвитку науки на зміну описової (дескриптивної), декларативної, мозаїчної парадигми (бо неповні, поверхневі і навіть помилкові знання теж є парадигмою) метою якої була фіксація, початкова класифікація фактів та явищ, повинна еволюційно прийти більш досконала “розширена” парадигма, яка не тільки структурує та зв’яже в єдину систему усю множину переважної більшості відомих фактів та явищ певної предметної області, а й дасть змогу робити більш точні прогнози розвитку держави, розробляти та застосовувати більш точні управлінські впливи” [5, с. 5]. Можливо стверджувати, що у сучасній науці державного управління сформовано стійкі методологічні основи реалізації досліджень, які, втім, потребують подальшого уточнення і доповнення у зв’язку із необхідністю напрацювання методологічного інструментарію для вивчення новітніх суспільно-політичних викликів. В контексті дослідження інституціональних засад реалізації державної влади було відзначено, що аналітичний процес може бути реалізований в рамках інституціональної парадигми державного управління, яка була виокремлена серед інших у науковій розробці Ю. Сурміна, В. Бакуменко, та А. Краснейчука “Методологія державного управління як галузі науки” [4]. Положення даної фундаментальної роботи в частині концептуалізації методології інституціонального аналізу були покладні в основу значної кількості наукових досліджень інституціональних засад державного управління.

На сьогоднішній день ми вважаємо за необхідне концептуалізувати формування неоінституціональної парадигми в теоретичній і практичній

площині реалізації державного управління, подібно до аналогічних процесів у науці про політику. У науці державного управління можливість реалізації продуктивних досліджень на основі положень нового інституціоналізму визнавалася вітчизняними фахівцями вже досить давно. Обґрунтовуючи теоретико-методологічні засади парадигми інноваційного розвитку суспільства, В. Бакуменко та С. Попов відзначають важливість ряду нових концепцій державного управління, серед яких він виокремлює “новий державний (публічний) менеджмент” та “нову інституціональну теорію”. На роль нового публічного менеджменту у теорії і практиці державного управління ми звернемо увагу далі, оскільки розглядаємо новий інституціоналізм як більш концептуально інтегруючий теоретико-методологічний конструкт. В. Бакуменко та С. Попов характеризують нову інституційну теорію як концепцію, яка “ґрунтується на виявленні спільно визнаного принципу щодо подальших узгоджених дій різними інституційними підсистемами. Основними інструментами його реалізації є ті, що забезпечать взаємоузгодженість інтересів декількох суб’єктів: органів влади різних рівнів, органу влади і бізнесу та громадських структур” [1, с. 25].

О. Вівсяник з точки зору нового інституціоналізму також звертає основну увагу на місце організацій в інституційному механізмі державного управління. Він зазначає, що “організації є вагомою складовою неоінституційної теорії. З одного боку, вони були однією з основ становлення сучасних соціально-економічних систем, піднесення держав в світі та становлення нових, прогресивних форм державності. З іншого боку організації наддержавного регулювання, політичного, соціального, духовного, етичного характеру несуть в собі на теперішній час інститутотворчу функцію і надають світу нові правила та норми поведінки, в той час як організації корпоративні, інші із сфери бізнесу є суб’єктами інституційної сфери і підпорядковуються встановленим нормам та правилам” [2]. Парадигмальний вимір теорії нового інституціоналізму у науці державного управління та цільовий аспект використання його підходів в аналітичній діяльності не є усталеним для сучасних досліджень, тому особливу цікавість представляє стаття Т. Ковальнової, у якій відзначається, що “неоінституціональна парадигма формування та аналізу правових інститутів є продуктивною в трансформаційних суспільствах (до яких належить і українське суспільство), коли руйнуються старі соціально-економічні відносини разом із формами їх існування (інституціями) й зароджуються нові” [3, с. 86].

Таким чином, сучасна інституціональна парадигма реалізації влади в системі державного управління може бути представлена

такими основними складовими елементами як інституціональна ефективність (спроможність), інституціональна взаємодія та стратегія інституціональних реформ. Означені елементи конструюють систему взаємодії складових інституціонального простору (норм і структур), а також визначають особливості її трансформації. На основі даного базису формується неінституціональна парадигма державного управління, в рамках якої стає можливим дослідження новітніх особливостей реалізації державної влади щодо інститутів з відмінними вимірами інституціональної спроможності, на різних рівнях інституціональних інтеракцій та ціннісним підґрунтям цивілізаційного масштабу для здійснення реформ.

Література:

1. Бакуменко В., Попов С. Парадигма інноваційного розвитку суспільства: сучасні концепції формування публічного управління. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 43. С. 21-28.
2. Вівсяник О. М. Вплив неоінституціоналізму на визначення місця організацій в інституційному механізмі державного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 4. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/4_2020/155.pdf (дата звернення: 27.01.24).
3. Ковальова Т. В. Правова інституціалізація публічного управління в умовах суспільних трансформацій. Актуальні проблеми державного управління. 2022. № 1 (60). С. 77-90.
4. Методологія державного управління як галузі науки : наук. розробка. авт. кол. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. О. Краснейчук. К. : НАДУ, 2010. 32 с.
5. Орлов О. В. Чи потрібна нова парадигма в системі науки “Державне управління”. Теорія та практика державного управління. Вип. 1. 2009. С. 1-6.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

*Красников Євген Володимирович,
кандидат наук з державного
управління, заступник начальника
155 військового представництва
Міністерства оборони України,
м. Харків, Україна*

ПІДЗВІТНІСТЬ І ЕТИЧНІ АСПЕКТИ У НАДАННІ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4737/>

Для того, щоб продемонструвати, що управління публічними послугами здійснюється належним чином, керівники повинні надавати інформацію про те, як працюють їхні організації, що надають ці послуги. Виконуючи свої обов'язки, керівники у публічному секторі несуть моральну відповідальність за виконання і результати тих аспектів послуг, які знаходяться під їхнім контролем.

Підзвітність – це процес, який вимагає від людей звітувати за свої дії. Багато організацій, що надають публічні послуги, зобов'язані за законодавством надавати інформацію споживачам послуг та всім громадянам. Повинні існувати системи, які визначають цілі та завдання, а також відстежують, як були використані ресурси для їх досягнення. Підзвітність – це не просто розподіл похвал чи звинувачень, насправді підзвітність піднімає фундаментальні питання про мету і практику організації публічної служби.

При цьому, враховуючи нові тенденції в публічному управлінні, можна стверджувати, що ефективність використання коштів у сфері публічних послуг більше не є чеснотою, вона стала необхідністю. Більше того, керівники у цій сфері зобов'язані забезпечувати найкраще використання обмежених ресурсів.

Існує багато форм підзвітності у сфері публічних послуг, оскільки існує багато зацікавлених сторін, перед якими публічна служба може бути підзвітною. Але корисно розрізняти висхідну підзвітність (іноді через політичний процес) і низхідну підзвітність (зазвичай перед користувачами публічних послуг).

Висхідна підзвітність. При висхідній підзвітності виборні представники або представники різних груп інтересів входять до складу комітету, який відповідає за публічну службу. Керівники публічної

служби підпорядковуються безпосередньо комітету. Одним з основних видів висхідної відповідальності є політична. У представницькій демократії владні повноваження надаються за згодою народу. Згода надається за умови, що ті, кому делеговані повноваження, несуть відповідальність за їх використання. Згода надається шляхом періодичного голосування на референдумах або виборах. На виборах електорат часто оцінює політичну партію за її успіхами в наданні та підтримці публічних послуг. Таким чином, вибори є механізмом притягнення політиків до відповідальності за надання публічних послуг.

Низхідна підзвітність. Організації, що надають публічні послуги, можуть бути зобов'язані звітувати перед громадянами або місцевими жителями, котрі є користувачами послуг. У деяких організаціях з ними не просто консультуються, їх активно заохочують до участі у прийнятті рішень та наданні послуг. Це відповідає ідеям навчання впродовж життя та активної громадянської позиції.

У демократичних країнах органи влади переважно стурбовані своєю низхідною підзвітністю перед громадськістю. Але перехід у багатьох країнах до моделей корпоративного управління у публічному секторі призвів до того, що багато місцевих органів влади почали більше знепокоюватись висхідною підзвітністю центральним органам влади, ніж низхідною підзвітністю громадськості. На даний час хоча багато організацій, які надають публічні послуги, і перебувають у державній або муніципальній власності, але часто змушені конкурувати на відкритих ринках або на псевдо-ринках.

Тому для того, щоб невдач і помилок було менше, слід приділяти також увагу професійній відповідальності та підзвітності. Традиційно професійна підзвітність пов'язана з цінностями професії – такими, як чесність, неупередженість і відданість клієнтам. Цінності розвиваються і передаються через професійну підготовку. Професійна підготовка є необхідною умовою для того, щоб працювати якісно та ефективно. При цьому професійна діяльність контролюється професійними організаціями, які встановлюють професійні стандарти, а також контролюючими органами.

Але у контексті впровадження нових моделей публічного управління, зокрема, нового публічного менеджменту, деякі дослідники вважають, що вони призвели до конфлікту статусу професіонала з роллю менеджера, тим самим підірвавши професіональну підзвітність. Зростала кількість осіб, яких призначали до керівних органів того чи іншого типу, нібито за управлінські навички, які вони могли принести з собою. Але критики стверджували, що ці призначення були політично вмотивованими

і що публічна служба, як наслідок, стала менш підзвітною широкій громадськості.

Така практика призначення, а не обрання тих, хто здійснює нагляд за публічними послугами, може призвести до дефіциту демократії. Досвід різних країн, де було впроваджено нові моделі публічного управління, що ґрунтуються на принципах менеджменту, засвідчив посилення висхідної підзвітності та послаблення низхідної підзвітності. Це відбулося, незважаючи на значну риторичку про збільшення вибору споживачів. Тому деякі науковці стверджують, що незалежно від того, чи є організації публічними або приватними, якщо вони надають публічні послуги, вони повинні проходити жорсткі випробування на підзвітність, а керівники та інші високопосадовці мають бути обізнаними з усіма аспектами публічної підзвітності. У подібній ситуації велике значення має професійне саморегулювання. Але теоретичний потенціал професійного саморегулювання обмежений практичною схильністю до самозахисту.

В Україні, де низька якість публічних послуг, органи публічної влади мають бути підзвітними перед суспільством, яке вони обслуговують, а не перед групою місцевих чи інших еліт. Підзвітність органів публічної влади є одним із важливих механізмів забезпечення якості публічних послуг, сприяє участі споживачів у контролі наданні цих послуг та забезпечує доступ до об'єктивної інформації. Посадові особи органів публічної влади повинні нести реальну індивідуальну та колективну відповідальність за рішення, які вони приймають під час надання послуг громадянам. Для того, щоб помилок було менше, слід приділяти значну увагу професійній відповідальності та підзвітності. Професійна підзвітність пов'язана з цінностями професії – такими, як чесність, неупередженість і відданість споживачам. Цінності розвиваються і передаються через професійну підготовку, яка є необхідною умовою для того, щоб персонал працював якісно та ефективно.

Література:

1. Абраменко Ю. Ю. Публічні послуги та їх роль у забезпеченні якості управління. 2011. Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11auzyu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11auzyu.pdf).
2. Дзюндзюк, В. Б. (2003). Ефективність діяльності публічних організацій [Монографія]. (236). Х.: Вид-во ХарПІ УАДУ «Магістр».
3. Драган І. О. Організація надання публічних послуг населенню органами влади: зарубіжні практики. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=703>.

4. Day P. & Klein R. Interpreting the Unexpected: The Case of AIDS in Policy Making in Britain. *Journal of Public Policy*. 1989. №9. P2.
5. Doherty A. Personal and Social Education in Vocational Education. *Values in Education Journal*, 1988. № 2. PP. 34-48.
6. Ferlie E., Ashburner L., Fitzgerald L. & Pettigrew A. The New Public Management in Action. *Oxford University Press*. 1997. № 198.
7. Glaster L. Managing Quality in Public Services. Managers Choices. *Oxford University Press*. 1995. № 98.

*Лола Вікторія Василівна,
кандидат наук з державного
управління, кафедра
прикладної економіки,
підприємництва та публічного
управління, Національний
технічний університет
«Дніпровська політехніка»
ORCID: 0000-0001-5166-9925*

*Смирна Катерина Вадимівна,
кафедра прикладної економіки,
підприємництва та публічного
управління, Національний
технічний університет
«Дніпровська політехніка»,
фінансовий директор
ЮБ «Смирний та партнери»
ORCID: 0009-0003-5740-4305*

РОЛЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4768/>

В умовах складної геополітичної ситуації, яка обумовлена повномасштабним вторгненням РФ в Україну актуалізуються питання посилення власної національної безпеки та всіх її складових. Вагомою основою національної безпеки будь-якої держави є її економічна безпека. При цьому останню доцільно розуміти як «такий стан національної

економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, суспільства, держави» [1]. Таким чином, забезпечення економічної безпеки держави – це, перш за все, досягнення ситуації, коли економічні інтереси держави обумовлюються безперервним функціонуванням економічних систем та механізмів, які забезпечують стабільність, захищають національні ресурси, підтримують економічне зростання та створюються підґрунтя для добробуту громадян. Актуальність розгляду проблем економічної безпеки держави в сучасних умовах визначається тим фактом, що загрози економічній безпеці можуть включати не лише економічні кризи, терористичні акти, екологічні катастрофи, кібератаки, глобальні економічні та фінансові труднощі, а й наслідки воєнних дій, а також окупація частини територія країни. Тому для забезпечення економічної безпеки держави необхідно розробляти та реалізувати ефективні стратегії, у тому числі, включаючи співпрацю державного та приватного секторів. У зв'язку з цим, слід зазначити, що вагомим інструментом посилення економічної безпеки держави, сприяння досягнення ключових напрямів державної політики виступає саме державно-приватне партнерство (далі – ДПП). Серед іншого, воно визначено і як один із ключових напрямів реалізації пріоритетів національної безпеки України [2].

ДПП є досить поширеною практикою у багатьох країнах світу, особливо у тих, де відбувається активний розвиток інфраструктури, енергетики, транспорту та інших галузей, де державні ресурси можуть бути обмеженими або неефективними для здійснення великих інвестиційних проєктів, оскільки воно виступає як певна форма співробітництва між державним та приватним сектором, тобто – між бізнесом та державою. Така взаємодія передбачає спільну реалізацію проєктів, програм або забезпечення надання послуг на основі домовленостей та договорів. Подібна практика є достатньо поширеною, як у розвинених країнах – наприклад, таких як: США, Великобританія, країни ЄС, так і в країнах, що розвиваються. Це обумовлено тим, що у ДПП держава та приватний сектор об'єднують свої ресурси, компетенції та зусилля з метою досягнення спільних цілей та завдань, що можуть стосуватися інфраструктурних проєктів, впровадження нових технологій, надання громадських послуг або розвитку економічної сфери в цілому. І хоч така взаємодія може мати різні форми та виявлятися у різноманітних сферах діяльності, але основна ідея полягає у об'єднанні зусиль для досягнення спільних цілей та користі для суспільства.

В Україні інституалізація ДПП почалася з 2010 року, коли було прийнято Закон України «Про державно-приватне партнерство», зокрема, у ньому визначаються основні форми такого партнерства – концесія (передавання державного майна в тимчасове користування бізнесу), управління майном (за умови передбачених в договорі інвестиційних зобов'язань приватного партнера), спільна діяльність (взаємодія між учасниками без створення юридичної особи), інші види угод, а також об'єкти державно-приватного партнерства. До останніх чинне законодавство відносить: існуючі, зокрема відтворювані (шляхом реконструкції, реставрації, капітального ремонту та технічного переоснащення) об'єкти, що перебувають у державній або комунальній власності чи належать Автономній Республіці Крим, або майно господарських товариств, 100 відсотків акцій (часток) якого належить державі, територіальній громаді чи Автономній Республіці Крим та створювані або новозбудовані об'єкти відповідно до договору, укладеного в рамках ДПП [3].

Існуючий досвід реалізації проєктів ДПП в Україні та світі, засвідчує, що найчастіше реалізуються проєкти з будівництва доріг, мостів, аеропортів, трубопроводів та стадіонів. За даними Мінекономіки, на початку 2024 року в Україні на умовах ДПП укладено 198 договорів, з яких реалізується 22 договори (10 – концесійних договорів, 6 – договорів про спільну діяльність, 6 – інші договори), 166 договорів не реалізується (115 – не виконується, 51 – розірвані / закінчився термін дії), 10 призупинені у зв'язку зі збройною агресією російської федерації [4]. Серед масштабних і чинних – підписані Мінінфраструктури ще до повномасштабного вторгнення договори концесії портів «Херсон» (м. Херсон) та «Ольвія» (м. Миколаїв), а також залізнично-поромного комплексу ДП «Морський торговельний порт «Чорноморськ» [5]. Це свідчить про те, що потенціал для розвитку ДПП в Україні був ще до війни. У той же час, за оцінкою KSE Institute сума прямих збитків, нанесених інфраструктурі України в ході війни, станом на січень 2024 року сягнула майже 155 млрд. дол. (ця оцінка враховує також збитки від підриву Каховської ГЕС), з них найбільше постраждав житловий сектор – 250 тис. будівель (збитки на 58,9 млрд. дол.), завдані інфраструктурі збитки сягають 36,8 млрд. дол. При цьому пошкоджено або знищено 16 тис. одиниць комунального транспорту, 3,8 тис. закладів освіти, 1,8 тис. закладів культури, 580 адмінбудівель державного та місцевого управління, 426 лікарень, 348 релігійних установ, 50 ЦНАПів,

48 соціальних центрів, 31 інтернат, 31 торговий центр та інших об'єктів [6]. Серед пошкоджених об'єктів варто виокремити дороги, залізничні колії, залізничні мости, вокзали, летовища, та інші об'єкти, які відіграють вирішальну роль у забезпеченні функціонування соціально-економічного комплексу країни. Їх відновлення – пріоритет для України щонайменше на наступні десятиліття, а ДПП є одним із найзручніших способів реалізації цього. Головною перевагою застосування механізму ДПП у відбудові країни є поєднання можливостей, які Україна буде використовувати: це і допомога з міжнародних фондів, і коштів приватних інвесторів. Таке поєднання ресурсів дозволить оптимізувати процеси не лише в контексті ресурсного забезпечення, а й в часовій перспективі, оскільки інвестори-підприємці будуть зацікавлені в швидкій реалізації проєктів та отриманні компенсації за вкладені кошти. Іншим аспектом, який є актуальним саме в контексті економічної безпеки, це диверсифікація ризиків – фактично, всі ризики таких проєктів передаються приватному інвестору, а держава контролює лише остаточну якість. Разом з тим, залучення приватних коштів у соціальну інфраструктуру в рамках ДПП сприятиме розвитку ринку операторів комунікаційних, освітніх, медичних та інших послуг та підвищить їх якість.

Таким чином, реалізація проєктів ДПП щодо повоєнного відновлення інфраструктури країни може суттєво покращити її економічну безпеку, сприяючи стійкому та стабільному економічному розвитку. Серед найбільших переваг для держави це: економія часу, диверсифікація ризиків, можливість одночасно реалізувати цілу програму відновлення. Крім того, відновлення інфраструктури країни стимулюватиме економічному зростанню через створення нових робочих місць, збільшення інвестицій та впровадження інновацій у різних секторах економіки, покращення умов для розвитку бізнесу.

Література:

1. Скорук О. В. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6. Ч. 3. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/6_3_2016ua/11.pdf (дата звернення 24.02.2024.)
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 24.02.2024).

3. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI : станом на 3 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення: 24.02.2024).
4. Стан здійснення ДПП в Україні. Міністерство економіки України: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDpPVUkraini&isSpecial=true> (дата звернення: 24.02.2024).
5. PPP Management Office SPILNO. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України: офіційний веб-сайт. URL: <https://mtu.gov.ua/timeline/Spilno.html> (дата звернення: 24.02.2024).
6. Загальна сума збитків, завдана інфраструктурі України, зросла до майже \$155 млрд – оцінка KSE Institute станом на січень 2024 року. Kyiv School of Economics: веб-сайт. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-zrosla-do-mayzhe-155-mlrd-otsinka-kse-institute-stanom-na-sichen-2024-roku/> (дата звернення: 24.02.2024).

*Белоусова Катерина Валеріївна,
аспірантка кафедри психології,
Університет Григорія
Сковороди в Переяславі
ORCID: 0009-0001-3803-6004*

*Волженцева Ірина Вікторівна,
доктор психологічних наук,
професор, професор
кафедри психології,
Університет Григорія
Сковороди в Переяславі
ORCID: 0000-0003-0458-531X*

ПСИХОЛОГО-СОЦІАЛЬНІ Й ОСОБИСТІСНІ ОСОБЛИВОСТІ ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4772/>

В контексті проблеми адаптації тимчасово переміщених осіб, які стикнулися з воєнними конфліктами, екстремальними подіями, що несуть загрозу для власного життя та життя близьких, слід зазначити деструктивний їх вплив на психіку, викликаючи посттравматичний стрес у вище зазначеної категорії осіб, у разі відсутності у них ресурсів людського організму пережити ці екстра-неординарні події.

Проблему психологічних, соціальних й особистісних особливостей тимчасово переміщених осіб досліджували вчені у різних напрямках: Р. Аніс, Дж. Бері, Дж. Вестермайер розкривали стресові прояви; А. Furnham, S. Vochner активізували увагу на культурному шоку; І. Георгієва, А. Хохлова досліджували соціальні групи; О. Блинова велику увагу приділила взаємозв'язку психологічного благополуччя і успішності адаптації мігрантів; Т. Титаренко вивчав соціально-психологічну профілактику порушень адаптації; М. Колодій розкрив ставлення приймаючої громади до переселенців; В. Серєда і О. Міхеєва аналізували мотиви, які спонукали людей до переміщення (нестерпні умови проживання або загроза життю); А. Бреус, Л. Гуменюк, Т. Вашека, І. Гічан, О. Зінченко, І. Музиченко, В. Рибалко, О. Риндзак, О. Соколова, Ю. Хачатурян, Л. Шайгерова, А. Furnham вивчали специфіку, психологічні проблеми соціально-психологічної адаптації

вимушених переселенців; Т. Стефаненко було представлено класифікацію чинників міжкультурної адаптації з урахуванням індивідуальних і групових факторів; О. Блинова, Ф. Василюк, Г. Гудвін-Гілл, Н. Лебедева, М. Малих, М. Ніколайчук, К. Оберг, Н. Палагіна, Ю. Платонов, Г. Солдатова, Т. Стефаненко, В. Хесле, Л. Шайгерова, О. Шлягіна розкривали проблему адаптації тимчасово переміщених осіб та можливі шляхи її вирішення.

Перш ніж розкрити психолого-соціальні й особистісні особливості тимчасово переміщених осіб, уточнимо понятійний апарат.

У Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», підкреслено, що *«внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру»* [3].

Але ж у нашому дослідженні поняття «переміщені особи» включає і індивідів, які знаходяться не тільки в своїй країні, і поза її межами. «З 24 лютого 2022 року до 26 червня 2023 року зафіксовано 20,64 млн. виїздів з України» [2].

Таку категорію переміщених осіб ще називають *«вимушені переселенці»* / біженці.

«Біженці – це особи, вимушено залишили територію держави свого громадянства або постійного місця проживання з наступних причин:

➤ зовнішня агресія, окупація, іноземне панування чи події, серйозно змінили публічний порядок в державі або на певній частині його території;

➤ обґрунтовані побоювання стати жертвами переслідувань за ознакою раси, національності, належності до певної соціальної групи, політичних або релігійних переконань; відсутність можливості і бажання повернутися в відповідній державі внаслідок таких побоювань;

➤ явища природного характеру (землетрус, повінь, посуха), які підірвали матеріальні основи існування населення» [5].

«Після оформлення тимчасового захисту в інших державах, соціальні служби надають українцям житло, в якому можна перебувати декілька тижнів або місяців. Пізніше *тимчасово переміщені особи* отримують постійне житло щонайменше на три місяці. Найчастіше влада намагається надати українцям індивідуальне помешкання, однак інколи їх підселяють в сім'ю, які за це отримують підтримку від держави.

Крім того, в громадян України залишається право орендувати житло, наприклад, у Франції самостійно. Часто власники нерухомості просять українців надати спеціальні гарантії при поселенні» [7].

Такі науковці, як М. Слюсаревський та О. Блинова підкреслюють важливість причин міграції і виділяють міграцію “внутрішньодержавну та міждержавну, постійну і тимчасову, суверенну і вимушену, та інші” [6, с. 33]. Підкреслено, що добровільна міграція може підвищити загальний рівень стресостійкості людини, що буде сприяти толерантності до її нових умов життя і швидкій адаптації, а якщо переміщення пов’язане із зовнішніми негативними обставинами, то воно буде підривати активність, віру людини в себе, що спонукає до важкої адаптації у новому середовищі.

Також з точки зору Н. Мазіна, «Україна наразі перебуває в стані нестабільності внаслідок чого соціальні та політичні інститути значною мірою втрачають свій регулюючий вплив та не можуть забезпечити гідний рівень життя населення. Це призводить до того, що успішність адаптації особи більшою мірою визначається її особистісними можливостями адаптуватися до нестабільної суспільної ситуації» [4].

Але ж, необхідно підкреслити, що в результаті переїзду, у зв’язку із зменшенням можливості особистості задовольнити свої потреби, можуть відбуватися зміни в мотиваційній, ціннісно-смісловій сферах життя, в рівні домагань. Немоżliвість задоволення власних потреб викликає пригніченість і зниження самооцінки особистості.

З точки зору І. Трубавіної, в якості психологічних проблем переміщених осіб можна виділити загальні, властиві всім членам сім’ї такі прояви, як:

- «відсутність перспективи на майбутнє, розбалансованість, розгубленість;
- психологічні травми, викликані тим, що вони стали свідками воєнних дій, насильства;
- почуття провини через потребу в зовнішній допомозі від сторонніх людей;
- втрата групової ідентичності;
- сприйняття себе в якості жертви;
- розгубленість через втрату контролю над власним життям;
- відсутність ідентифікації з приймаючою громадою, що провокує відчуття самотності;
- зниження самооцінки;
- необхідність пристосування до проживання в компактних умовах та до зменшення власного простору;

- втрата домашніх тварин, які не вдалось взяти з собою при переїзді;
- відчай батьків від усвідомлення неможливості забезпечити безпеку для власних дітей;
- зниження критичності мислення, яке викликане значним та тривалим стресом;
- низький контроль емоційного стану, що стало причиною пережитої кризи» [8].

Також авторка розкриває чоловічі переживання:

- «почуття провини за неможливість забезпечити захист та матеріальне благополуччя сім'ї, вберегти рідний край;
- за неможливість знайти роботу;
- труднощі з виявом та контролем емоцій;
- агресивність, яка викликана безпорадністю, відчуттям, що не вдалось вберегти коханих людей в безпеці» [8].

До жіночих переживань І. Трубавіна відносить

- «страхи, викликані пережитими подіями;
- тривога за невизначене власне майбутнє та майбутнє дітей;
- підвищеним проявом турботи про дітей та членів родини на новому місці проживання;
- тривожність викликана підвищенням почуття відповідальності за щастя сім'ї, почуття самотності [8].

Вченою також виокремлено і дитячі переживання:

- «розлади психічного розвитку викликані пережитим травмуючим досвідом воєнних дій;
- необхідністю покинути друзів на попередній території проживання;
- низька стресостійкість викликана тим, що процес розвитку та соціалізації вже передбачає значні ресурсні витрати психічного характеру;
- важкість не тільки зрозуміти та ідентифікувати свій стан, свої емоції, а й проявити їх, поділитись ними з близькими;
- самотність та ізольованість викликані неможливістю знайти спільну мову з однолітками на новому місці проживання;
- розгубленість через необхідність покинути друзів та загалом колектив в місці навчання;
- вимушене переселення підриває базову довіру до світу;
- нове соціальне оточення чинить додаткове навантаження на нестійку психіку;
- психологічні перевантаження провокують розлади сну, страхи, фобії, агресію;

- адаптивна модель поведінки ще не сформована;
- невпевненість та розгубленість проявляються в негативізмі по відношенню до оточення» [8].

Із вище зазначених характеристик і особистісних проявів необхідно підкреслити, що у переміщених осіб зростають страх і тривога, відчуття безвиході. Саме негативні переживання, песимістично забарвлені життєві події, відчуття власної неповноцінності, очікування неприйняття з боку оточення, підвищена емоційна вразливість послаблюють адаптаційні можливості психіки переселенців. Зазначені негативні стани, деструктивні прояви заважають переміщеним особам засвоїти нові соціальні норми, відтворити взаємодію з оточуючими. У зв'язку із зменшенням можливості особистості задовольнити свої потреби, відбуваються зміни в мотиваційній, ціннісно-сислової сферах життя, в рівні домагань, що викликає пригніченість і зниження самооцінки особистості.

Таким чином ми бачимо, що вище зазначені негативні психолого-соціальні й особистісні прояви, переживання тимчасово переміщених осіб впливають на всі життєві сфери: емоційну, комунікативну, мотиваційну, поведінкову, когнітивну. Так, нестабільність емоційної сфери проявляється пригніченістю, гнівом, депресією, агресивністю, розгубленістю, підвищеним рівнем тривожності, роздратованістю, зміною настрою, які, в свою чергу сприяють розладу сну, їх негативним забарвленням, перевантаженням механізмів адаптації, що може викликати гострий або хронічний стрес.

Перспективами подальших досліджень є розробка концептуальної моделі [1] та програмного комплексу для оптимізації психічних станів та успішної адаптації тимчасово переміщених осіб до нових умов життєдіяльності.

Література:

1. Волженцева І. В. Теоретичний аналіз використання методу моделювання в психології Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. К.: Національний авіаційний університет, 2022. Вип. 1 (20). 145 с. С. 64-77. Режим доступу: <http://journals.indexcopernicus.com> ICV 2017: 60
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 1. Ст. 1. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
3. Дослідження громадянської мережі Опора. Режим доступу: <https://www.oporaua.org/viyna/cherez-povnomasshtabne-vtorgnennia-rosiyi-za-kordonom-perebuvaie-blizko-20-ukrayintsiv-doslidzhennia-opori-24792>

4. Мазіна Н. Є. Соціальний капітал як ресурс соціально-економічної адаптації вимушених переселенців. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія, 2015. Вип. 10. С. 169-178.
5. Правовий статус біженців і переміщених осіб Режим доступу: https://stud.com.ua/90999/pravo/pravoviy_status_bizhentsiv_peremischenih_о_sib
6. Слюсаревський М. М., Блинова О. Є. Психологія міграції: навчальний посібник; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кіровоград : ТОВ «Імекс ЛТД», 2013. 244 с.
7. Тимчасовий захист у Франції для українців: Як оформити і які його переваги? Режим доступу: <https://www.transfergo.ua/tymchasovyi-zakhyst-u-frantsii-dlia-ukraintsiv>
8. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2015, № 8 (52). С.434-446.

*Бугрим Валентин Володимирович,
доктор філософії (прикладні
комунікації), викладач 1-ї категорії
Укртелерадіопресінституту
ORCID: 0000-0003-2148-1272*

**НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ЯВИЩА (ІНФОРМЗАЛЕЖНІСТЬ /
МЕДІАЗАЛЕЖНІСТЬ: НЬЮССКРОЛІНГ/ДУМСКРОЛІНГ)
У КОНТЕКСТІ МЕДІАОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
В УМОВАХ ВІЙНИ. 2024 Р.**

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4739/>

*Всі події для Людини
резонасні стали нині!?
І свідомість т а к нуртують:
негативи продукують,
позитиви лиш рятують.
Але я к вони сприяють
або ч и м допомагають!? В.Б.*

Нині особливої актуалізаційної змістовності не лише в Україні, а й в усьому світі, набувають проблеми м е д і а о с в і т и в контексті взаємодії аудиторії і засобів масової інформації, у сприйнятті людьми / дорослими

сучасного інформаційного продукту. Чому так важливо для медіа, для комунікаційників, журналістів, для аудиторії / дорослих, молоді, дітей, словом усіх, хто причетний, а точніше споживає інформацію? Та – тому, що одні продукують і транслюють масову інформацію, інші її споживають! Хоча навіть звичайні користувачі також створюють і поширюють інформацію.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. Люди схильні дивитися / переглядати, слухати і читати в р а ж а ю ч і для них н о в и н и у різних медіа, особливо у соціальних мережах. *Якщо поррахувати, хоча б приблизно, – то на кожну людину щодоби випадає 45 гігабайт інформації. (Це без надходження інформації через органи відчуття і 70-90 тис думок на добу) [9].* Якщо в 2018 р. користувач у середньому впродовж дня робив понад 500 взаємодій із ІТ, – то до 2025 р. вона буде сягати майже 5 тис. у день. *Такий прогноз людської перспективи опубліковано в доповіді дослідницької компанії IDC «Ера даних 2025», що становить приблизно одну взаємодію кожні 17,8 сек [11].* Узаємодія з ІТ може відбуватися непомітно для людини через використання інтернету, збільшення застосування нею пристроїв, таких як смартфони, смарт-годинники, фітнес-браслети, інше.

Людина від великої кількості інформації і дефіциту часу на обробку її гігантських обсягів – перевантажена і перестас інколи логічно мислити, у результаті чого настає так званий інформаційний невроз, який вже спостерігається в лікарській практиці психіатрів.

Автором уперше розпочато науково-прикладне дослідження нових зазначених інформаційних явищ саме в умовах в і й н и. В українських та зарубіжних медіа вже опубліковано деякі результати [1; 2; 4; 11]. Хоча проблема ця частково розглядалася у II половині 2000 рр., зокрема як «Нова небезпека – медіазалежність: міф чи реальність?» [7, с. 258-264]. Але то були інші часи – невоєнні!

Відомий канадський філософ Герберт Маршалл Маклуен, дослідник впливу мас-медіа ще 1964 року в книзі «Розуміння медіа: Зовнішні розширення людини» («Understanding Media: The Extensions of Man») зазначав: «Істинно тотальна війна – це війна за допомогою інформації» [9, с. 211].

De-facto: Опитування автора засвідчують, що на телевізор, телефон, комп'ютери сучасна людина витрачає 40-45% того часу, коли перебуває у стані неспанья. Середній дорослий спить приблизно 14-16 години на добу, а на спілкування з електронною технікою припадає майже 45%. Тобто, приміром, за 65 років життєдіяльності, то – це буде 29,3 р.

Сучасне суспільство – це медіасуспільство, з інтернет-мережевою домінантою! Можна навіть уже говорити про мережеву владу, разом із телепануванням, у структурі 4-ї! Здійснюється «Інформаційно-медійне проникнення», – тобто проймає об’єкта / суб’єкта інформацією, окутування, надходження її до мозку людини і, звісно, вплив на думки, поведінку, дію людей. *Війна зробила такий процес постійним і навіть цілодобовим.* Особливо після сигналу “Повітряна тривога” люди поринають у сприйнятливі для них медіа. Це, зокрема “Офіційна мапа Повітряної тривоги”, телеграм-канали “Повітряні сили ЗСУ”, “Генерального штабу ЗСУ”, ”Ей, Київ”, “Лівий берег”, “Блискавка”, “Безпечний регіон”, “Київ цифровий”, деякі ТБ-канали, зокрема й авторські: Юрія Бутусова і Андрія Цаплієнка, відомих журналістів...

*Інтегрально-потенційна,
медіаінформаційна!?*

*Ця залежність – домінантна
і для інших є вакантна!? В.Б.*

АКТУАЛЬНА-ЗМІСТОВНІСТЬ ТЕМИ. У людей появилася певна інформаційна залежність/потреба (?), зумовлена війною, (ІЗ) в інтенсивно-екстенсивному вимірах. ІЗ означає безперервне (надмірно часте) споживання інформації із будь-яких доступних людині джерел у сучасному інформаційному просторі, зокрема з медіа. *Інформаційна залежність – це постійна, почасти хвороблива, потреба людини перебувати в медіапросторі. Інформаційну залежність можна охарактеризувати як:*

- *Нав’язливий серфінг по інтернет-виданнях, новинних сайтах, телеканалах, привабливих повідомленнях тощо.*

- *Ньюсскролінг/думскролінг по соціальних мережах, особливо по Телеграм-каналах, ФБ, Твіттеру, інші.*

- *Проведення в інформпросторі більше 5-ти годин на добу. Ігрова залежність*

- *Залежність від онлайн-мплкування.*

- *Кіберсексуальна залежність (від перегляду порносайтів, фільмів).*

- *Зміна поведінки й оціночних суджень.*

- *Поява категоричності, заперечливості у спілкуванні.*

- *Погіршення психо-емоційного стану: поганий сон, тривоги, страх, депресія.*

Та чи справді у людей наявна інформаційна залежність чи, може, – це посилена потреба у відомостях, зумовлена війною. До того ж, резонно зауважено, що «інформаційна залежність впливає

на судження, ставлення, поведінку індивіда; він проявляє конформність стосовно інших, що отримати відомості про навколишню дійсність» [6, с. 37]. Із можна розглядати як інтеграл із похідними функціями, про які далі й піде конкретніше мова.

Інформаційна залежність може бути як:

А. Медіазалежність (особливо екранна – телевізійна, відео, Ютуб).

Б. Мережева залежність (Телеграм-канали, ФБ, Твіттер, Інстаграм, Спільноти).

В. Ньюскролінг. Г. Думскролінг. Д. Інтернет-залежність (яка вже є психорозладом). (Окрема проблема). Деякі сучасні зарубіжні дослідники особливу увагу звертають на те, «Як екрани впливають на психічне здоров'я і сон?» – дорослих і дітей [5, с. 82-93; с. 124-145].

Таку особливість людей, як постійне гортання ними новин, – назвемо “ньюскролінг (ом)”. Цілодобово українці й українки листають новини в інтернет-виданнях, соціальних мережах (особливо в телеграм-каналах), чатах, спільнотах та на інших ресурсах у пошуках інформації, яка їх дуже цікавить і потрібна для життєдіяльності. Передусім, це – про ракетні та шахедні прильоти, вісті з фронту російсько-української війни, руйнування житлових будівель, різної інфраструктури. І повідомлення надходять до людини різні: правдиві, фейкові, маніпулятивні + пропагандистські наративи; а також – тривожні, стресові, часто й радісні новини про живих-здорових рідних, родичів, знайомих; про звитягу і хоробрість воїнів, звільнення міст / містечок, селищ / сіл... А ще, коли вмикає телебачення – то натрапляє на фільми за жанром бойовики, екшни, розслідування тощо.

Дехто схильний гортати переважно негативні новини і тоді таке явище назвемо «думскролінгом», що з англ. doom – це “доля”, “загибель”, “приреченість”, “темінь” і “scrolling” – “прокрутка”, а к т споживання негативної інформації. За контекстом найбільше підходять слова “прокрутка” і “приреченість”. У такому контексті термін означає постійний перегляд/читання стрічки негативних подій у різних електронних медіа у пошуках вражаючих і дійсних новин. У розпал війни проблема ця, як ніколи, є актуальною, тому й не випадково багато людей займається думскролінгом, хоча над цим, може, й не задумуються!? На це є низка також інших причин. З точки зору психологічної, такий підхід можна пояснити компульсивною (compulsive – «нав'язливий», «примусовий») потребою людини компенсувати свій тривожний

стан: боязкість, страх, інше на одержання позитиву! Тобто: Компульсивність – це вимушена поведінка, емоційним стимулом якої є занепокоєння, що фізично відчувається, відчуття пригніченості та навіть погане передчуття.

НАСЛІДКИ

Науковці регулярно намагаються виміряти максимальний обсяг людської пам'яті й за останніми даними – це 2,5 петабайтів (10 у 15-й) [10]. Якщо порахувати/перерахувати, – то це всеодно, що у голові приблизно міститься аж 4000 айфонів по 256 Гб кожен! Людина від великої кількості інформації і дефіциту часу на обробку її гігантських обсягів – перевантажена і перестає інколи логічно мислити, в результаті чого настає так званий “інформаційний невроз”, який уже спостерігається в лікарській практиці психіатрів. Усе це може призводити людину до неспокою, зниження самооцінки та продукувати різні тривоги, негативні відчуття і емоції та поведінку/вчинки/ дії. Сприйнятті інформації у війну супроводжується **сенситивністю**, тобто проявом у людини підвищеної чутливості до подій через емоційність, відчуттям до психічних станів рідних / родичів, інших, їх прагнень, цінностей та мети, бо «серцем відчувають» як говорять у народі. Для сенситивності характерна наявність емпатії, тобто переживання за інших з емоційним резонансом. **Тривожність, стрес, депресія** виникають через складне і неоднозначне сприйняття ситуації / когнітивний дисонанс [11] і поселяються в душі людини. У зв'язку з цим, можуть з'являтися:

- Неспокійні мислі – «Як там діти, батьки, родина?» «Куди летять ракети або шахеди?», «Чи не вражать обстріли дітей, мене, батьків?», «Що на фронті?», «Скільки триватиме війна?» та інші.

- Тривожні відчуття: «Безпорадність», яка опускає руки»; «Страх», «Жах», «Переляк», «Відчай» через які може появитися ступор.

- Тривожні емоції: «Злість», «Лють», «Ненависть», «Огида», інші.

- Тривожні дії: Відповідати впевнено-дієво на екстремально-ситуаційні запитання – «Що робити?» «Куди сховатися?» «Бігти в укриття чи якимось перечекати?», хоча діяти варто тільки правильно (через «не можу»), не ризикувати, стежити за сиренами "Повітряної тривоги" з офіційної мапи – map.ukrainealarm.com, використовувати найближчі «Укриття».

Як діяти і уберегтися?

1. Визначити певне коло довірених медіа, обмеживши наявний загал.

2. Користуватися лише медіа, які мають найвищу суспільну довіру. Це – офіційні джерела, “Білий список медіа” ІМІ [8]. Мати персональний «Список медіа, до яких є у мене є довіра». У мене така медіамапа: Український портал ВВС (<https://www.bbc.com/ukrainian>), “Українська правда” (<https://www.pravda.com.ua/>), “Детектор медіа”, “НВ», “Дзеркало тижня”, почасти “Лівий берег” (LB)...

3. Для поглибленого критичного мислення варто мати й власний “Список авторів, до яких є довіра”.

4. Зупинятися на необхідних актуально-змістовних повідомленнях, визначаючи їх критично спершу за назвами / заголовками. (Відкриваємо “УП” чи “НВ” і уважно читаємо заголовки).

5. Знати головні аспекти взаємодії людини і медіа. (Читати далі).

6. Розуміємося на сутності нових інформаційних явищ – інформзалежності, медіазалежності, ньюсскролінгу, думскролінгу як постійних гортань новин.

7. Уникаємо когнітивного дисонансу.

8. Не практикуємо думсерфінг.

9. Уміємо гасити негативні емоції, нейтралізуємо їх.

10. Знаємо і зосереджено використовуємо шкалу п о з и т и в у.

11. Кожна людина може також опиратися й на власний перевірений досвід.

12. Віддаляти на ніч смартфон, щоб він не спав біля людини.

13. Дорослі люди можуть використовувати спеціальні програми, які блокуватимуть застосунок або вимикатимуть інтернет у певні години з вечора до ранку. (Крім сигналів «Повітряна тривога»).

14. Вибірковий ньюсскролінг (ВНС) передбачає часткове гортання п о з и т и в н и х і навіть негативних повідомлень на основі їхньої привабливості за назвами матеріалів, фото, дизайну, відео, аудіо і лише після їх критичного сприйняття, можна заглиблюватися у зміст.

15. За наявності психосоматики варто вже звертатися до психотерапевтів.

16. Можна застосовувати ф а х о в о нейро-лінгвістичне програмування [3].

17. Для аналітики інформації можна осмислено також використовувати Штучний інтелект, зокрема ChatGPT, яким уже користується автор.

За змоги бувати на сайтах профільних організацій, які фахово спростовують фейки та іншу дезінформацію, займаючися факт-чекінгом (з англ. мови Fact checking – перевірка фактів): VoxUkraine / Антологія Брехні від VoxCheck; StopFake; По той бік новин; БезБрехні; Детектор

медіа; Інститут масової інформації (ІМІ); Інтерньюз-Україна, Центр протидії дезінформації при РНБОУ, Реєстр фейків України; FactCheck (США).

Знайти час для проходження спеціалізованого курсу з «Медіаосвіти» в УкрТРПІ (Київ), на онлайн-семінарах із сертифікацією...

При діагностиці психосоматики варто застосувати д и д ж и т а л - б о т е к с!

ЗАВЖДИ КОРИСТУЙМОСЯ НАДІЙНО-ДОСТОВІРНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ, ЩОБ ЗНАТИ ІСТИННУ П Р А В Д У про ВАЖЛИВІ ПОДІЇ!

МЕДІА ОСВІТА означає оптимально-ефективну взаємодію дорослих і медіа, культуру споживання та продукування інформації!

К о м п е т е н т н і с т ь – це досвід, обізнання, знання, практичність, повноваження, кваліфікація.

1. Розуміння структури та функціональності сучасних ЗМІ.
2. Усвідомлення все значнішого впливу медіа на суспільство.
3. Розуміння того, як медіа забарвлюють і навіть змінюють реальність.
4. Використання дорослими обладнання, програмного забезпечення й додатків (різних сервісів, гаджетів). Українська «ДІЯ» – світове відкриття!
5. Орієнтація у медіасередовищі. MEGOGO – планета тисячів каналів і програм, фільмів і за понад 2-х мільйонною аудиторією вже займає перше місце.
6. Пошук, опрацювання, аналітика інформації. (Можна на допомогу використати й ШІ, надійні Chat [и]).
7. Уміння створювати й розміщувати цікавий контент.
8. Усвідомлене використання с о ц і а л ь н и х мереж, які стали наймасштабнішими і найвпливовішими інфлюенсерами. (Телеграм-канали; Фейсбук; Телебачення).
9. Рефлексія щодо власного використання медіа (публікації, блогерство, пости, спільноти, коментарі тощо) – розуміння власної участі, оцінка.
10. Усвідомлення наслідків особистої взаємодії із медіа. *Рефлексія* (з лат. *reflexio* – «зворотно повертаюся») – метод самоаналізу знань і вчинків, їх значень та меж.
11. Досягнення мети за допомогою медіа. Самореалізація. Самовираження. Творчість.

ПРОПОЗИЦІЇ

У законопроекті “Про освіту дорослих”, прийнятому ВР України у першому читанні (12 січня 2023 р.); Проект закону України “Про освіту дорослих” № 7039 (крайня версія станом на 22.02.2022) немає навіть терміну “медіаосвіта”. Та згадується медіаграмотність, що є складовою частиною медіаосвіти. По соціології лише 10 відсотків є медіаграмотними. А який відсоток медіосвічених? Саме тому логічно-доречно запропонувати в законопроект окрему статтю у такій редакції:

• *Медіаосвіта, як частина загального освітнього процесу, передбачає формування в суспільстві медіакультури, підготовку громадян до безпечної та оптимально-ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа.*

• *Медіаосвіта майбутніх професіоналів – журналістів (телебачення, інтернет-видань, радіо, преса, телеграм-каналів), редакторів, кінематографістів, сценаристів, продюсерів та ін. здійснюється у системі підвищення кваліфікації навчального закладу, у центрах і на курсах медіакультури.*

De-facto: Названі категорії – це провідні групи дорослих людей, навчанням яких постійно займається Укртелерадіопресінститут.

• *Медіаосвіта майбутніх педагогів в університетах, педагогічних інститутах здійснюється у системі підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів (профільних інститутів), у центрах на курсах із медіакультури.*

• *Медіаосвіта у студентів, які навчаються у спеціальних навчальних закладах, що може бути інтегрованою з традиційними дисциплінами або автономною (спекурсамі, факультативно). Медіаосвіта в установах додаткової освіти і центрах дозвілля (Будинках культури, осередках естетичного та художнього виховання, в клубах за місцем проживання тощо) за участі інститутів підвищення кваліфікації.*

• *Дистанційна медіаосвіта дорослих за допомогою інтернет, онлайн-конференцій і семінарів (вебінарів), телебачення, радіо; медіасамоосвіта (за підручниками та консультаціями).*

• *Медіаосвіта у формальному, неформальному та інклюзивному навчаннях.*

• *Медіаосвіта передбачає організацію шкіл, курсів, семінарів із медіаграмотності.*

• *Медіаосвіта передбачає дисципліни з медіаграмотності у школах, ліцеях, гімназіях, вищих навчальних закладах.*

• *Виважено застосовувати у медіаосвіті штучний інтелект, уже зарекомендовані Chat(u).*

• *Медіаосвіта у вищій школі, що є одним із резервів підвищення рівня фахової підготовки майбутніх спеціалістів, котрі не тільки послугуватимуться набутими знаннями на студентській лаві, а й підтримуватимуть також засобами медіа свій професійний рівень упродовж життя.*

«Щоб стати по-справжньому грамотним, треба бути грамотним у світі медіа...» (Цитата з книги: McLuhan M. *Understanding Media: The Extensions of Man* / Розуміння медіа: Зовнішні розширення людини, 1964) [13].

Д О Д А Т К И

Додаток А. © Бугрим В. В., 2024 р. МЕДІАОЗНАКОВИЙ ТЕСТ на ІНФОРМАЦІЙНО-НОВИННУ ЗАЛЕЖНІСТЬ

• Нав'язливий серфінг по інтернет-виданнях, новинних чи тематичних сайтах, телеканалах, привабливих повідомленнях, фільмах тощо.

• Постійне бажання дивитися / читати / слухати новини в соціальних мережах, різних тематичних спільнотах.

• Ньюсскролінг / думскролінг по Телеграм-каналах, ФБ, Твіттеру, інше.

• Проведення в інформпросторі більше 5-ти годин на добу.

• Не завжди вдається контролювати свій час через непоборне прагнення до пошуку інформації.

• Зміна поведінки й оціночних суджень.

• Хвороблива реакція на зауваги.

• Погіршення психо-емоційного стану: поганий сон, тривоги, страх, депресія.

Додаток Б. © Валентин В.БУГРИМ © МЕДІАПАРАМЕТРАЛЬНИЙ ТЕСТ на ІНФОРМАЦІЙНО-НОВИННУ ЗАЛЕЖНІСТЬ (МПТІНЗ)

I Наскільки цікавлять вас новини?

Постійно тягне до новин 5б

Переглядаю інколи 3б

Взагалі ними не цікавлюся, крім «Тривоги» 2б

II Чи є у вас відчуття, що події поза медіа цікавіші?

Інколи буває, але минає 5б

Постійно буває 3б

Не буває такого 0б

III Чи дивитися ви новини у відпустці

Дивлюся постійно 5б

Іноді переглядаю. 3б

Не витрачаю на це відпускний час 0б

IV Гортаю повідомлення у соцмережі більше 5 разів на добу

Переглядаю постійно	56
Переглядаю у вільний час	36
Дивлюся, коли чекаю на повідомлення	26
V Дивлюся новини по телебаченню	
Постійно дивлюся	56
Інколи дивлюся	36
Не дивлюся взагалі	06
VI Слухаю новини по радіо	
Постійно слухаю	56
Інколи слухаю	36
Не слухаю взагалі	06
VII Чи стежете ви за подіями у пресі?	
Постійно читаю	56
Інколи читаю	36
Взагалі не читаю	06
VIII Для мене важливо ділитися своїми подіями у соцмережі	
Дуже важливо, друзі повинні знати	56
Часто подаю якісний контент	36
Моє життя цікаве лише мені та моїй собаці	06
IX Які новини ви дивитесь:	
Хроніку подій в Україні і у світі	36
Події культури/шоу-бізнесу	26
І ті, й ті	56
X Якщо порівняти споживання новин до війни і під час війни, то:	
Дивлюся зараз н о в и н значно більше	56
Однаково дивлюся новини	36
Інколи дивлюся – тоді й нині	26

РЕЗУЛЬТАТИ (для службового користування)

42-50 балів – повна інформаційно-новинна залежність.

33-41 – ситуаційна інформаційно-новинна залежність (приміром, у війну тощо).

24-32 бали – відносна інформаційно-новинна залежність (наприклад, за певних технічних чи інших обставин).

15-23 балів – часткова інформаційно-новинна залежність (приміром, за обмеженого доступу до медіа).

0-14 – відсутність інформаційно-новинної залежності.

За результатами Т Е С Т У психотерапевтом може при необхідності визначатися психосоматика людини...

В.Б.: Медіаподії – суттєва частина мого життя, імовірно й тому, що багато років (і донині) віддано журналістиці, науці, письменству... Постійно цікавився і цікавлюся новинами. Але я завжди віддаю перевагу, все ж таки, не віртуальній, а – реальній життєдіяльності!

Джерела і література:

1. Бугрим В. В. Долати когнітивний дисонанс / В.В. Бугрим // [Інтернет-ресурс – Українська Світова Інформаційна Система – УСІМ] / Режим доступу: <https://ukrainainc.net/2022/05/28/4187/> (Дата звертання 29 червня 2023 р., з екрана).
2. Бугрим В. Думскролінг та його подолання / Валентин Бугрим // [Інтернет-видання «СУРМА» – україноцентрична газета] / Режим доступу: <https://surma.com.ua/611-dumskroling-ta-iogo-podolannia.html> (Дата звертання 3 липня 2023 р., з екрана).
3. Бугрим В. В. Нейрокомунікація в журналістській діяльності й освіті / В. В. Бугрим // Вісник Київського університету ім. Тараса Шевченка: Серія: Журналістика. Вип. 2. К., 1995. С. 85-95.
4. Бугрим В. Інформація в життєдіяльності людини у війну / Валентин Бугрим. // [Інтернет-ресурс – Портал «Постнаука: досягнення і відкриття / Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/614708003219765> (Дата звертання 2 лютого 2024 р., з екрана).
5. Гансен А. ІнстаМозок. Як екранна залежність призводить до стресів і депресії /Андерс Гансен / Пер.зі шведської Г.Топіліна. 2-е вид. К.: Наш формат, 2021. 200 с.
6. Інформаційний вплив: теорія і практика прогнозування. Монографія / За ред. П. Д. Фролова; Нац. академія пед. наук України. К.: Міленіум, 2011. 304 с.
7. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід. Навчально-методичний посібник. За редакцією Л. А. Найдьонової, О. Т. Баришпольця. К.: Міленіум, 2009. 440 с.; URL: [http://balakliya-school2.edu.kh.ua/Files/downloads\(..\).pdf](http://balakliya-school2.edu.kh.ua/Files/downloads(..).pdf) (Дата звертання 4 лютого 2024 р., з екрана).
8. Онлайн-медіа, що стали найякіснішими: моніторинг ІМІ // [Інтернет-ресурс] / Режим доступу: <https://imi.org.ua/monitorings/onlajn-media-shho-staly-najyakisnishymu-monitorung-imi-i51820> (Дата звертання 1 липня 2023 р., з екрана).

9. Маклюэн М. Понимание медиа: Внешнее расширение человека / Маршалл Маклюэн / Пер. с англ. 2-е издание. М.: Гиперборей «Куличково поле», 2007. 463 с.
10. Цікаві факти про пам'ять людини: ТОП-20 // [Інтернет-ресурс – журнал «EVENT Ukrainer» / Режим доступу: <https://eventukraine.com/health/cikavi-fakti-pro-pam-yat-ljudini-top-20/> (Дата звертання 12 липня 2023 р., з екрана).
11. Bugrym V. How to overcome cognitive dissonance? / Valentyn Bugrym // [Інтернет-видання – /uawar.news] / Режим доступу: <https://uawar.news/2022/09/20/how-to-overcome-cognitive-dissonance%E2%80%9C/> (20 september 2022). (Дата звертання 10 червня 2023 р., з екрана).
12. Dahlman C., Mealy S., Wermelinger M. Harnessing the Digital Economy for Developing Countries / C. Dahlman, S. Mealy. Paris: OECD, 2016. URL: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/4adffb24-en.pdf> (Дата звертання 3 лютого 2024 р., з екрана).
13. McLuhan M., Understanding Media: The Extensions of Man / Marshall McLuhan, N.Y.: McGraw Hill, 1964. PDF. URL: https://www.academia.edu/4769483/MARSHALL_McLUHAN_UNDERSTANDING_MEDIA_THE_EXTENSIONS_OF_MAN_ROUTLEDGE_LONDON_1964. (Дата звертання 4 лютого 2024 р., з екрана).

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

- Бучинський Іван Богданович*
ВПЛИВ ІНФЛЯЦІЇ НА ЦІНИ ПАЛЬНОГО.....3
- Гапєєва Ольга Миколаївна, Доценко Данило Сергійович*
АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ІНВЕСТИЦІЙНИХ РІШЕНЬ.....6
- Дашков Святослав Ігорович*
ПРЕФЕРЕНЦІЙНА ТОРГІВЛЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЕВОЛЮЦІЇ ТА
РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН.....8
- Довбня Світлана Борисівна, Письменна Олександра Олександрівна,
Письменний Руслан Володимирович*
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛУ НА ОСНОВІ ОКР ТА КРІ.....11
- Калин Володимир Іванович*
ОЦІНЮВАННЯ ДОСТУПНОСТІ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ.....13
- Романів Антон Володимирович*
ІНВЕСТИЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....16
- Шупрудько Наталія Володимирівна*
КРЕАТИВНІСТЬ ЯК СУЧАСНИЙ НАПРЯМ В
МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВ.....19

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

- Бакуменко Андрій Валентинович*
ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПРАВА ЛЮДИНИ.....22
- Бандура Володимир Іванович*
ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ СТОРІН У ЦИВІЛЬНОМУ
СУДОЧИНСТВІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ.....24

<i>Вадімов Артем Павлович</i> ПОГЛЯДИ ТА ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТІ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА.....	25
<i>Гуменюк Юрій Ігорович</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАМІНИ СТОРОНИ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	30
<i>Ісагова Наталія Магомед кизи</i> ЗНАРЯДДЯ ТА ЗАСОБИ ВЧИНЕННЯ ВБИВСТВ З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ.....	35
<i>Кислун Вадим Володимирович</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕПУТАТІВ СЕЙМУ ЦАРСТВА ПОЛЬСЬКОГО.....	39
<i>Ковач Ігор Миколайович</i> АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ СЕРВІСІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	46
<i>Конончук Богданна Ростиславівна</i> АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ НАУКИ ТА ОСВІТИ.....	50
<i>Куркін Євген Вікторович</i> ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ПРАВОСУДДЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ: ПОСТАНОВКА НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ.....	52
<i>Лисюк Ярослав Юрійович</i> КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ЯК НАЛЕЖНА МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА УДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	54
<i>Никифорова Наталя Андріївна</i> СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ.....	57

Процков Сергій Васильович

ЗАХИСТ ПРАВ УЧАСНИКІВ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ
ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА.....62

Світличний Віталій Анатолійович

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МЕТОДІВ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ
У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ОЗНАКОЮ ЇХ
ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ЗМІСТУ АБО ЦІЛЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ.....64

Товкун Людмила Вікторівна

МІСЦЕ І ЗНАЧЕННЯ КРИПТОБІРЖ В ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ.....69

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Козка Андрій Вікторович

МУДРІСТЬ СУНЬ-ЦЗИ ТА МАХАБХАРАТИ ЯК АКТУАЛЬНА
ДОПОМОГА УКРАЇНІ У ВІЙНІ З АГРЕСОРОМ / THE WISDOM
OF SUN-TZI AND THE MAHABHARATA AS ACTUAL HELP
TO UKRAINE IN THE WAR WITH THE AGGRESSOR.....73

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Oleksandr Krutin

ACADEMIC INTEGRITY AND METHODS OF
COMBATING ACADEMIC FRAUD.....79

Ulyana Kalinina, Natalia Zjubanova

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF ONLINE
EDUCATION DURING MARTIAL LAW.....81

Yuliia Bozhko

THE IMPACT OF COMPUTER-ASSISTED LANGUAGE
LEARNING ON SECOND LANGUAGE ACQUISITION.....83

Бабиніна Юлія Русланівна, Ткемаладзе Зоя Павлівна,

Золотарьова Ольга Ігорівна

МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ
МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....85

<i>Варченко Марина Валеріївна, Одарченко Вероніка Ігорівна</i> ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НУШ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗЗСО.....	90
<i>Іваніцька Олена В'ячеславівна, Венгер Людмила Віленівна, Коновалова Наталія Валеріївна, Журавок Юлія Олександрівна</i> РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ЗОРОВОЇ ПАМ'ЯТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-ОФТАЛЬМОЛОГІВ.....	92
<i>Козак Марія Михайлівна,</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОГРАМ РАННЬОГО ВТРУЧАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ АУТИЗМОМ.....	94
<i>Крехно Тетяна Іванівна, Оловаренко Олена Іванівна, Проворна Інна Олексіївна</i> УРОКИ ЧИТАННЯ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА.....	99
<i>Одарченко Вероніка Ігорівна</i> БЕНЧМАРКІНГ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	105
<i>Пирогова Ірина Євгеніївна</i> ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ, МЕТОДИ ЙОГО ПОЛІПШЕННЯ У ВОЄННИЙ ЧАС.....	107
<i>Сало Вікторія Василівна, Вітрук Ольга Євгенівна</i> ВИКЛИКИ, ЯКІ ПОСТАЮТЬ ПЕРЕД ВИКЛАДАЧАМИ ПРИ ЗМІЩАННЮ НАВЧАННЯ (ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ, МОТИВАЦІЯ).....	111
<i>Філіпішин Ольга Романівна</i> ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН (НА ПРИКЛАДІ ФІНЛЯНДІЇ).....	114

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Багатко Дмитрій Олегович

ВПЛИВ ПОЛІТИКИ РУСИФІКАЦІЇ НА ПОЛІТИЧНУ
Й КУЛЬТУРНУ ІНДОКТРИНАЦІЮ УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ.....120

Синицький Олександр Петрович

ТРАНСФОРМАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ВНАСЛІДОК МІГРАЦІЇ ПОЛЬСЬКИХ ГРОМАД
У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ (XVIII-XIX СТОЛІТТЯ).....124

Христофоридіс Костянтин Панагіотіс

ЯК ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ ВИЗНАЧИЛИ ШЛЯХ УКРАЇНИ?.....127

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

*Алтухов Вадим Анатолійович, Нос Олександр Григорович,
Подкопай Євгенія Юрївна*

ТРАДИЦІЯ В КРОЦІ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК УКРАЇНСЬКОЇ
НАРОДНОЇ МУЗИКИ ТА ХОРЕОГРАФІЇ У ЗБЕРЕЖЕННІ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.....130

Меліхова Юлія Анатоліївна, Шумейко Олена Анатоліївна

КУЛЬТУРА ПОВЕДІНКИ ТА ЕТИКЕТ У ЗАКЛАДАХ
ВИЩОЇ ОСВІТИ.....136

*Прокопенко Олексій Володимирович, Подніглазов Кирило
Дмитрович*

ПОШУКИ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ В СУЧАСНОМУ
СУСПІЛЬСТВІ.....139

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Коваленко Сергій Григорович

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ «ЧЕРВОНОГО КОЛЬОРУ» КАЗЕМИРА
МАЛЕВИЧА: ЕВОЛЮЦІЯ ХУДОЖНЬОГО СТИЛЮ.....142

Михайлюченко Оксана Миколаївна
КОНЦЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ.....146

Погорілий Анатолій Володимирович
ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЖИВОПИСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ
НА ВИДАТНИХ МАЙСТРІВ ЖИВОПИСУ.....149

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Iryna Shumilina, Polina Zinchenko
MEANS OF VERBALISING MANIPULATIVE INFLUENCE
IN ENGLISH-LANGUAGE ADVERTISING DISCOURSE.....153

Дузь Лариса Іванівна
ФАКТОРИ МОВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ІНОЗЕМНИМИ
ЗДОБУВАЧАМИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....155

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Балан Сергій Вікторович
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДЕРЖАВИ.....158

Баштанник Оксана Віталіївна
НЕОІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ПАРАДИГМА РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ОСНОВИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ.....161

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Красников Євген Володимирович
ПІДЗВІТНІСТЬ І ЕТИЧНІ АСПЕКТИ У НАДАННІ
ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ.....165

Лола Вікторія Василівна, Смирна Катерина Вадимівна
РОЛЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....168

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Белоусова Катерина Валеріївна, Волженцева Ірина Вікторівна
ПСИХОЛОГО-СОЦІАЛЬНІ Й ОСОБИСТІСНІ ОСОБЛИВОСТІ
ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....173

Бугрим Валентин Володимирович
НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ЯВИЩА (ІНФОРМЗАЛЕЖНІСТЬ /
МЕДІАЗАЛЕЖНІСТЬ: НЬЮССКРОЛІНГ/ДУМСКРОЛІНГ)
У КОНТЕКСТІ МЕДІАОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
В УМОВАХ ВІЙНИ. 2024 Р.....178

Наукове видання

Вісімдесят перші економіко-правові дискусії

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

Рік заснування – 2014

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 04.03.2024р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюванні.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

Наукове видання

Вісімдесят перші економіко-правові дискусії

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

Рік заснування – 2014

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 04.03.2024р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Відріковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

НАУКОВА СПІЛЬНОТА

www.spilnota.net.ua

*Вісімдесят треті
економіко-правові дискусії*

Серія: Соціальні та гуманітарні науки

27-28 лютого 2024 р.

**Матеріали міжнародної мультидисциплінарної
наукової інтернет-конференції**

